

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 34.

Lördagen den 17 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och bordlades jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst till Seminghundra häradsallmänning i Stockholms län hörande område;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse å statens järnvägar av viss under arméförvaltningens och marinförvaltningens disposition stående mark vid Notviken;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till bestridande av kostnaderna för underhåll och vård av Tullgarns slott med tillhörande byggnader, parkanläggningar och trädgård;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa områden från klockarbostället i Vinslövs församling; samt

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendommar.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 415, med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 24 och 25 samt första lagutskottets utlåtanden nr 28 och 29.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny giftermålsbalk m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 december 1919 dagtecknad proposition, nr 15, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

Första kammarens protokoll 1920. Nr 34.

- 1) giftermålsbalk;
- 2) lag om införande av nya giftermålsbalken;
- 3) lag om barn i äktenskap;
- 4) lag angående ändrad lydelse av 3 § i lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap;
- 5) lag om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn;
- 6) lag angående ändrad lydelse av 13 § i lagen den 14 juni 1917 om adoption;
- 7) lag om makes arvsrätt;
- 8) lag om ändring i vissa delar av ärvdabalken;
- 9) lag om god man för bortovarande;
- 10) lag om ändring i vissa delar av förordningen den 24 september 1861 angående vård av död mans bo;
- 11) lag om ändring i vissa delar av förordningen den 18 september 1862 huru gäld vid dödsfall betalas skall och om urarvtagörelse, så ock angående undanskiftande av egendom i död makes bo;
- 12) lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 §, 10 kap. 13 § och 17 kap. 2 § handelsbalken;
- 13) lag om ändrad lydelse av 2 kap. 9 § och 22 kap. 2 och 21 §§ strafflagen;
- 14) lag om ändrad lydelse av 59, 60, 65, 67, 69 och 70 §§ utskökningslagen;
- 15) lag angående ändrad lydelse av 16 § i lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta;
- 16) lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 14 juni 1917 om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket;
- 17) lag om ändrad lydelse av vissa bestämmelser i rättegångsbalken;
- 18) lag om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden;
- 19) lag om ändring i vissa delar av konkurslagen;
- 20) lag angående ändrad lydelse av §§ 9 och 10 i förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämming;
- 21) lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 6 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom;
- 22) lag om ändrad lydelse av 4 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom;
- 23) lag angående ändrad lydelse av 6 och 17 §§ i lagen den 14 juni 1907 om inskrivning av tomträtt och vattenfallsrätt samt av fång till sådan rätt;
- 24) lag angående ändrad lydelse av 2 och 23 §§ i lagen den 14 juni 1907 om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt;
- 25) lag om ändrad lydelse av 26 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker;
- 26) lag om ändrad lydelse av 6 § i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsövning;
- 27) lag angående ändrad lydelse av 2 § i lagen den 1 juni 1912

om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps rättsverkningar;

28) lag angående ändrad lydelse av 17 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring; samt

29) lag angående ändrad lydelse av 18 § i lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

I samband med denna proposition, som hänvisats till första lagutskottet, hade utskottet till behandling förehaft följande med anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 173, av herr *Westman*,

nr 174, av herr *Klejbeck*,

nr 175, av herr *Hellberg*,

nr 176, av herr *Clason*, och

nr 177, av herrar *Ahlmans Olof Olsson*, *Johan Johansson* i Kälkebo, *H. Gösta Andersson*, *Johan Johansson* i Friggeråker, *Tjällgren*, *Ollas A. Ericsson*, *Gustaf Bergström*, *Kjellén*, *Wohlin*, *Jönsson* och *C. Petrus V. Nilsson*, samt

inom andra kammaren:

nr 268, av herrar *Olsson* i Kullenbergstorp, *Jonsson* i Källerräng, *Andersson* i Eliantorp, *Nilsson* i Vibberbo, *Ericson* i Oberga, *Hedlund*, *Johansson* i Brånalt, *Johanson* i Hallagården, *Westman*, *Edberg*, *Svedberg* och *Olsson* i Golvvasta,

nr 269, av herr *Olsson* i Kollungeröd,

nr 270, av herr *Hallén*, och

nr 271, av herrar *Welin*, *Corneliusson* och *Norman*, med instämmanden i motionens syfte av herrar *Sundling* och *Johanson* i Huskvarna.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande, med anmälan att utskottet framdeles skulle avgiva utlåtande över propositionen, såvitt den avsåge förslaget till lag om ändring i vissa delar av konkurslagen, i övrigt hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga förslag till giftermålsbalk och lagar uti ifrågavarande ämnen, så lydande som denna punkt under 1:o)—28:o) utvisade;

B) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet funnos fogade ett flertal reservationer, av vilka två, av herr *Rogberg* och av herr *Reuterskiöld*, avsågo utskottets hemställan i dess helhet.

Herr *Rogberg* hade av anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa,

1:o) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas;

2:o) att riksdagen med anledning av berörda proposition och i ärendet avgivna motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetning och framläggning för riksdagen dels nästa år av lagändringar i syfte att mannens målsmanskap över hustrun i personligt avseende avskaffades, och dels av förslag till ny giftermålsbalk och tillhörande författningar i huvudsak i övrigt byggda på gällande rätt, men med upptagande av Kungl. Maj:ts förslag, i erforderliga delar jämkat, såsom andrahandsystem att efter förord kunna begagnas;

3:o) att i händelse av bifall till vad under 1:o) och 2:o) hemställets övriga i ämnet avgivna motioner måtte anses därmed besvarade.

Herr *Reuterskiöld* hade i sin berörda reservation efter en utförlig motivering förklarat, att han yrkat bifall till herr Rogbergs principreservation i alla dess delar.

Nämnda båda reservanter hade vidare avgivit särskilda reservationer vid olika delar av utskottets förslag.

Rörande sättet för ifrågasvarande utlätandes föredragning yttrade

Herr *Å k e r m a n*: I avseende å föredragningssättet tillåter jag mig hemställa:

att lagförslagen föredragas vart för sig, där så erfordras, paragrafvis och, där så anses lämpligt, momentvis, med ingresser, där sådana förekomma, och rubriker sist;

att behandlingen av förslaget till giftermålsbalk må börjas med 5 kapitlet och att vid den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkanudet i dess helhet;

att, efter behandlingen av 5 kapitlet, fortsättes med 6—9 samt 12—16 kapitlen och vidare övriga kapitel i nummerföljd;

att sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställanden i punkterna A och B föredragas;

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse något av lagförslagen skulle komma att helt eller i någon del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt

att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment utskottet må äga vidtagna sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

1:o) *Utskottets förslag till giftermålsbalk.*

5 kap.

1 §.

Denna paragraf lydte sålunda:

Man och hustru äro skyldiga varandra trohet och bistånd; de hava att i samråd verka för familjens bästa.

*Förslag till
giftermålsbalk.*

(Forts.)

Enligt vid denna paragraf avgiven särskild reservation hade herr *Reuterskiöld* yrkat följande lydelse av paragrafen:

Sedan man och kvinna äro sammanvigda, erhåller hon hans släktnamn och följer hans stånd och villkor. Man och hustru äro skyldiga varandra trohet och hjälp; de skola efter samråd endräktigt verka för det gemensamma hemmets bästa.

Vill hustrun bära sitt eget eller sitt och mannens namn i förening, göre därom före äktenskapets ingående anmälan till den, hos vilken lysning sökes; och skall bevis härom för vigselförrättaren företes.

Herr statsrådet *U n d é n*: Herr talman, mina herrar! Det förslag till giftermålsbalk, som enligt vad jag har anledning att hoppas inom kort skall införlivas med svensk rätt, utgör ett ståtligt bevis på att vårt folk icke saknar den fallenhet för stora lagskrivningsuppgifter, som enligt en ryktbar rättshistorikers ord endast periodvis brukar tillkomma ett folk. Att detta lagstiftningsverk lyckats så väl just på familjerättens område, där man annars brukar anse vanskligheterna vara särskilt stora, ger oss anledning till förhoppningar och till ökad självkänsla för framtiden. En särskild anledning till tillfredsställelse ligger däri, att detta förslag har kunnat förberedas i så intim samverkan med våra skandinaviska grannländer. Det behöver icke framhållas, vilket krafttillskott det innebär för varje lands lagstiftningsarbete att hava tillgång till den fond av insikter, erfarenhet och idealitet, som grannländerna var för sig besitta. Och när resultatet av ett gemensamt lagstiftningsarbete föreligger i nära likalydande lagar, har ett nytt band knutits mellan de nordiska folken, på samma gång som ett steg tagits till den internationalisering av rätten, som är en nödvändig förutsättning för bättre samförstånd i världen.

Jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle framföra ett tack till de personer, som inom lagberedningen på ett så utmärkt sätt hava fullföljt detta stora och svåra arbete, och likaså till deras medarbetare från Norge och Danmark. Jag ber också att få tacka utskottet för den synnerligen välvilliga behandling, som det bestått Kungl. Maj:ts proposition. Endast i ett par mindre väsentliga punkter har utskottet föreslagit jämkningar. Särskilt glädjande är det, att utskottet med så stor majoritet har anslutit sig till förslaget, i det att endast två ledamöter ansett sig böra yrka avslag på propositionen.

Sådant förslaget nu föreligger är det som bekant endast delvis ett nytt lagverk. De partier, som behandla äktenskaps ingående och upplösning, äro sedan år 1915 införlivade med svensk lag och hava nu endast i formellt avseende införts i den nya giftermålsbalken. Det nya i lagen avser att reglera makars rättsförhållanden, och härtill knyter sig en särskild lag om förhållandet mellan föräldrar och barn och en lagstiftning angående makes arvsrätt.

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

Jag torde här böra nämna, hur långt motsvarande lagstiftningsarbete fortskridit i Norge och Danmark. I Norge har man sedan år 1918 lag om äktenskaps ingående och upplösning, medan lagstiftningen om makars rättsförhållanden ännu icke har förelagts stortinget. I Danmark har man gått en annan väg. Man har där velat taga bägge delarna av lagkomplexet på en gång och följaktligen för riksdagen framlagt såväl det förslag, som gäller äktenskaps ingående och upplösning, som de partier, vilka avse makars rättsförhållanden. Den danska riksdagen har fått sig dessa förslag förelagda, men ännu icke slutbehandlat desamma.

Huvudsyftet med den revision av giftermålsbalken, som nu skall fullbordas, är att skapa full rättslig likställighet mellan man och hustru i äktenskapet. Hittills rådande bestämmelser utgå från den upplattningen, att mannen är i rättsligt avseende överordnad hustrun. Han har en komplex av rättsliga befogenheter i avseende på gemensamma och även i avseende på för hustrun mera enskilda angelägenheter, som man brukar sammanfatta i begreppet målsmanskap. Förslaget avskaffar detta mannens målsmanskap och ställer makarna i rättsligt avseende fullt sidoordnade. Denna tanke genomföres konsekvent på alla skilda områden. Men samtidigt har förslaget bibehållit det som kan anses vara livskraftigt i det nuvarande systemet med egendomsgemenskap. Den nya egendomsordningen, så radikalt den än är genomförd, har dock utformats med fullt beaktande av den ekonomiska intressegemenskap, som naturligtvis är regel i äktenskapet. Ja, i vissa avseenden har till och med denna intressegemenskap blivit förstärkt enligt förslaget, delvis på bekostnad av släktintressena. Familjebanden hava ansetts starkare än släktbanden. Över huvud karakteriseras förslaget av omsorg om familjens och hemmets stärkande. Hos de nordiska folken ha trots lagstiftningens innehåll den åskådningen alltmer trängt igenom, att även inom hemmets samhälle skall råda frihet och självansvar, och att hustruns med mannens jämbördiga ställning är en garanti för familjebandens fasthet och icke en risk för deras lossande. Äktenskapet, sådant det är tänkt i gällande lag, må hava haft sin förklaring under förhållanden, då familjen i högre grad än nu var en enhet i den samhällsliga produktionen, ett slags bolag, där alla familjemedlemmar, även de vuxna barnen, gjorde sina insatser med sin arbetskraft och under husfaderns ledning deltog i arbetet. I dessa avseenden äro ju förhållandena nu i allmänhet ändrade. De vuxna barnen, även döttrarna, lämna i allmänhet hemmet för att deltaga i förvärvsarbetet. Döttrarna hava såsom ogifta full myndighet, och det måste då i längden bliva ohållbart, att äktenskapet i sak, om också icke formellt, skall beröva dem den myndighet, som de redan kanske under en lång tid hava utövat. Det är också betecknande, med vilket utomordentligt intresse detta lagförslag har mottagits bland kvinnorna i landet, vilket samhällslager och vilket parti de än hava tillhört. Anslutningen från deras sida synes utgöra ett mäktigt bevis på att lagförslaget är byggt på sunda och bärkraftiga principer, och att det syftar till hemmets stärkande, då det ger hustrun större självständighet och större ansvar.

Mannens målsmanskap visar sig inåt, i de mera personliga förhållandena i äktenskapet, såsom vad man brukar kalla hans husbondevälde. Detta innebär ju, att mannen i sista hand är den avgörande i fråga om familjens levnadsförhållanden, i fråga om tjänare, levnadsordning, i fråga om hustruns arbetskraft, i fråga om bostad och hemvist o. s. v. Dessa spörsmål kunna jälvfallet icke närmare regleras i lagen. Makarnas personliga förhållanden falla endast delvis inom rättens rämärken. Förslaget har på denna punkt endast uttalat en allmän princip, att makarna skola visa varandra trohet och bistånd och hava att i samråd verka för familjens bästa. För övrigt hänvisar lagförslaget alla dessa spörsmål till makarnas eget avgörande. Det är icke rimligt, att, såsom nu är fallet, lagstiftningen skall lämna bestämmanderätten generellt till den ena maken, till mannen. Det är icke heller rimligt, att man såsom regel skall draga sådana frågor inför någon utomståendes prövning. Det finns då icke någon annan utväg än att förutsätta en samverkan mellan makarna själva. Denna allmänna grundsats får då endast på indirekt sätt rättslig betydelse. Därest förhållandet i äktenskapet skulle bli sådant, att det skulle leda till skilsmässa eller det eljest skulle uppkomma ett fall, då en fråga droges under domstols prövning, angående t. ex. underhållsbidrags utmätande — först då kan det komma på tal att domstolen kan ingå i ett bedömande, i vad mån den ena eller andra maken har uppfyllt grundsatsen om att makarna skola i samråd verka för familjens bästa. Domstolen är då icke såsom nu rent formellt buiden av den grundsatsen, att därest hustrun icke i alla avseenden har följt mannens anvisningar, är hon utan vidare den felande, utan genom denna grundsats om bägge makarnas samråd har domstolen frihet att taga hänsyn till, huruvida den ena eller andra maken med skäl har fört sin vilja igenom eller handlat utan vederbörlig hänsyn till den andra. Denna regel om makarnas samverkan får naturligtvis icke fattas så, att endera maken skulle vara förhindrad att handla självständigt eller på egen hand. Det måste givetvis, såsom verkligheten nu är, bli så, att makarna liksom nu handla självständigt, och lagen endast förstärker den goda sed, som råder och bör råda i äktenskapet.

En sida av mannens husbondevälde har varit den, att han ensam haft bestämmanderätt ifråga om barnens personliga förhållanden. Även där inför förslaget full likställighet mellan makarna. För närvarande kan mannen bestämma exempelvis, att barnen skola uppfostras utanför hemmet. Skulle mannen leva åtskild från hustrun, kan han taga barnen med sig o. s. v. I dessa fall har förslaget emellertid måst anvisa en utväg till lösning av tvisten, i fall en sådan skulle uppstå angående bestämmanderätten över barnen. Här har man med hänsyn till barnets egen välfärd icke kunnat stanna vid de indirekta rättsverkningar, som eljest äro tillräckliga, när det gäller makarnas personliga förhållanden. Här har man därför skapat möjlighet att draga en sådan fråga inför domstols prövning. Om makarna icke kunna enas i fråga om bestämmanderätten över barnen, kan frågan därom alltså hänskjutas till domstols avgörande, dock endast så att domstolen överlämnar bestämmanderätten åt en av makarna, antingen i ett speciellt fall eller också mera generellt. Dom-

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

stolen skall icke själv taga avgörandet i själva sakfrågan i sin hand, utan endast utse den av makarna, som skall äga beslutanderätten. Såsom ytterligare garanti mot otillbörlig användning av en sådan utväg har det stadgats, att domstolen kan avvisa frågan, om den finner densamma icke ha tillräcklig betydelse.

I fråga om barnens ekonomiska förhållanden bibehålles fadern vid förmynderskapet.

Om jag sedan övergår till reglerna om makars underhåll, ligga ju bristerna i den nuvarande lagen framför allt däri — hur paradoxalt det än kan låta — att makarna icke ha möjlighet att processa mot varandra. Här har lagstiftaren stått inför stora svårigheter. Det har ju gällt en hel rad av olika typer av fall. Det har i första hand gällt sådana fall, då mannen är försumlig familjeförsörjare — då han på grund av dryckenskap eller av andra orsaker icke tillbörligt bidrager till makarnas och barnens underhåll. Man har måst skapa någon utväg att här vinna större skydd för hustrun och för familjen. Det har också varit andra mindre upprörande fall, men ändå nog så beaktansvärda. Man har haft att tänka på det mycket vanliga fallet, att mannen bidrager i tillbörlig grad till familjens underhåll, men att han icke åt hustrun överlåter någon som helst självständig beslutanderätt. Han lämnar icke hustrun hushållspengar; han vill in i den minsta detalj övervaka varje utgift även i sådana angelägenheter, som enligt allmän sed brukas tillkomma hustrun att sköta.

Det har också varit ytterligare en typ av fall, för vilka man velat råda bot. Det har varit sådana, där hustrun haft några kontanta penningmedel — hon har t. ex. ärvt ett litet kapital eller har någon liten ränta eller dylikt — och har ämnat använda dessa pengar, måhända för barnens utbildning och uppfostran eller ock för något annat mera speciellt ändamål, men mannen hyser den önskan, att pengarna i fråga skola användas för det gemensamma hushållet. Han anser måhända, att hustruns önskemål i fråga om deras användning icke äro befogade. Det kan då inträffa, att hustrun av förhållandenas makt nödgas släppa till sina pengar för utgifter, som rätteligen borde falla på mannens lott. Mannen köper varor för det gemensamma hushållet på kredit, och hustrun nödgas betala dem. Blir det utmätning i makarnas bo, och det gäller en skuld, som avsett det gemensamma hushållet, ha nämligen borgenärerna vid utmätning befogenhet att hålla sig även till hustruns egendom.

Då lagförslaget nu velat skapa regler i dessa olika fall har det till en början blivit en allmän grundsats, att båda makarna äro försörjningspliktiga, äro skyldiga att bidraga till familjens underhåll. Därvid uttalas särskilt, att hustruns arbete i hemmet anses såsom ett sådant bidrag till familjens underhåll. Vidare har det stadgats, att om den ena maken gör sig skyldig till uppenbar försummelse av sin underhållsplikt, kan saken dragas inför domstol, och domstolen kan förplikta denna make att utgiva bidrag till underhållet. Frågan kan alltså dragas inför domstol först då det är en uppenbar försummelse från makens sida. Detta hjälper givetvis framför allt i det fall, som jag först nämnde såsom exempel — att mannen är försumlig

familjeförsörjare. Vare sig han bor i hemmet eller vistas utom det-
samma, har hustrun här möjlighet att få domstols dom, och genom
de regler om exekution, som hava införts genom lagstiftningen om
införsel i lön, har hustrun ganska stora möjligheter att få ut under-
hållsbidragen. Hon kan få dem direkt uttagna av mannens avlöning.

Denna grundsats kan, ehuru givetvis i mera sällsynta undan-
tagsfall, komma i tillämpning även i sådana fall, då, såsom jag förut
nämnde, det gäller hushållspengar. Det måste då föreligga en uppen-
bar försummelse av underhållsplikten. Det finns i alla fall denna
sista utväg att få domstolens avgörande även därvidlag. Lagen
uttalar, att mannen är skyldig att i lämpliga poster tillhandahålla
hustrun erforderliga penningmedel, såvida det icke föreligger sär-
skilda skäl, som tala mot att hustrun ombesörjer utgifterna. Den
viktigaste synpunkten i fråga om regleringen av hushållspengarna är
givetvis, att lagstiftaren givit sitt moraliska stöd åt berättigade krav
från hustruns sida. Men det finns som sagt också en rättslig väg.

Slutligen ha lagförslaget författare försökt att finna en regel
även för det fall jag nämnde, att hustrun använt av sina kontanta
medel till utgifter, som icke skäligen bort stanna på henne. Det är
den s. k. regressparagrafen, som har framkallat vissa betänkligheter.
Det kan väl icke bestridas, att sådana fall som dem jag nyss nämnde
exempel på icke äro tillfredsställande, och att det borde finnas en
regel, varigenom man såvitt möjligt kunde råda bot på det missför-
hållandet, att hustrun nödgas släppa till sina kontanta medel, där
det icke skäligen borde komma i fråga. Lagförslaget säger nu, att
i sådana fall kan hustrun kräva vederlag av mannen, men för att det-
ta icke skall användas i oträngt mål, heter det först och främst, att
utgifterna skola uppenbarligen hava överstigit vad som ålegat hu-
strun. Regeln är för övrigt reciprok, den gäller båda makarna, fast-
än den naturligtvis har praktisk betydelse huvudsakligen för hustrun.
Utgifterna skola alltså uppenbarligen hava överstigit, vad hustrun
bort släppa till. Vidare skall man icke endast taga hänsyn till en
enstaka utgift, utan man skall undersöka utgifterna för en längre
period. Lagförslaget har ansett, att man skall pröva förhållandena
under ett helt kalenderår, och alltså bedöma, i vad mån utgifterna
under ett helt år kunna anses hava varit oskäligt stora för hustrun.
Slutligen skall hustrun icke kunna göra denna rätt gällande så långt
framåt i tiden som helst, utan den preskriberas inom ett år efter ka-
lenderårets utgång. Härtill kommer ytterligare, att denna ersätt-
ningsrätt icke kan överlätas och icke kan göras gällande i mannens
konkurs. Med alla dessa garantier synes verkligen denna s. k. re-
gressparagrafen icke medföra några sådana olägenheter, att man kan
behöva ha några betänkligheter mot att antaga den.

Beträffande så makarnas egendomsondning gäller som bekant för
närvarande, att egendomen regelmässigt är gemensam. Vardera maken
har sin andel sin giftorätt i det gemensamma boet. Det råder alltså
formell likställighet mellan makarna. Men för hustruns del gäller,
att hon har äganderättens sken, men icke dess innehåll, icke dess
verklighet, ty en ägare brukar ju anse det vara en väsentlig del av

Förslag till
giftmålslag.
(Forts.)

Förslag till
giftermålsbalk.

(Forts.)

hans äganderätt, att han kan förfoga över sin egendom. men hustrun kan regelmässigt icke förfoga över sin andel i den gemensamma egendomen, ja icke heller över sådan egendom som på grund av särskilda skäl är hennes enskilda. Regelmässigt har mannen förvaltningsrätten, och egendomsgemenskapen visar sig företrädesvis, då det en gång sker bodelning, vid äktenskapets upplösning genom dörsfall eller skilsmässa eller vid hemskillnad eller boskillnad — då delas ju den gemensamma egendomen lika — och ytterligare när det gäller ansvarighet för makarnas skulder — även då får hustrun känna, att hon har andel i den gemensamma egendomen.

Ingenting har väl så framkallat invändningar och kritik som mannens förvaltningsrätt, och härtill kommer, att reglerna härom blottställa hustruns egendom för mannens borgenärer. Däremot har knappt någon kritik riktats emot den fördelningsnorm, som på grund av gemenskapen gäller vid äktenskapets upplösning. Att egendomen då i regel skall delas lika mellan makarna, har man näppeligen haft anmärkning emot, och denna fördelningsnorm har det heller icke funnits anledning att nu upphäva. Tvärtom har det visat sig, att makar ofta genom inbördes testamente sökt för den efterlevande trygga en tillbörlig andel i boet eller dess rätt till hela boet.

Förslaget nya egendomsordning är nu den, att hustrun erhåller full myndighet. Hon får ett tillbörligt inflytande på förvaltningen även av den egendom, som enligt nu gällande regler är gemensam. Förslaget har alltså velat häva egendomsgemenskapen för så vitt den avser förvaltningsrätten, men det har icke velat upphäva den fördelningsnorm, som gäller vid äktenskapets upplösning. Resultatet har blivit ett system, som fått en sinnrik utformning i juridiskt avseende. Egendomsgemenskapen avskaffas, vardera maken får äganderätt till vad han eller hon förvärvat eller infört i boet. Vardera maken har även möjlighet att utöva den sida av äganderätten, som innebäres i förvaltningsrätten och har alltså förvaltningsrätt till sin egendom, men den lika delningen bibehålles. Vårdnadsplikten gent emot den andra maken bibehålles också. En make kan alltså icke obegränsat vanvårda sin egendom, utan får ta hänsyn även till den andra makens intressen i fråga om de gemensamma ekonomiska angelägenheterna. Slutligen bibehålles vissa inskränkningar i förvaltningsrätten för vardera maken i avseende å dess egendom.

Förslaget inför eller bibehåller begreppet giftorätt. Men giftorätt är icke längre en andel i gemensam egendom, utan en rätt, som tillkommer den ena maken i den andras egendom. Hustrun har giftorätt i mannens egendom. Denna giftorätt innebär till en början — och det är det viktigaste — en latent rätt att vid en kommande delning av boet åtnjuta hälften av egendomen. Denna giftorätt, som den ena maken har i den andra makens egendom, innebär vidare, som jag nämnde, en viss garanti mot vanvårdnad av egendomen. Sålunda kan den ena maken icke försälja eller förpanta sin fasta egendom utan den andra makens samtycke. Det gäller ju även nu i fråga om hustruns enskilda fastighet, under mannens förvaltning, men för närvarande icke om gemensam fast egendom, som mannen förvaltar.

Här har det alltså skett en utsträckning av intressegemenskapen genom det nya lagförslaget. Vidare har denna grundsats utsträckt till vissa lösöreföremål, bohag och vissa arbetsredskap samt föremål, som användas för barnens personliga bruk. Där får den ena maken, även om han eller hon är ägare till dessa föremål, icke pantsätta eller sälja dem utan den andra makens samtycke.

*Förslag till
giftmålslag.
(Forts.)*

Om man då jämför det nuvarande egendomssystemet med lagförslaget, så visar sig skillnaden framför allt i förvaltningsrätten och i ansvarigheten för gäld. Här har alltså skett en inskränkning av den nu varande gemenskapen. Överensstämmelsen visar sig i den lika delningen vid äktenskapets upplösning och vid boskillnad och vidare i vårdnadsplikten. Här har till och med en utsträckning av gemenskapen skett, i det som jag nyss nämnde dessa bestämmelser om inskränkning i dispositionsrätten hava utvidgats till att avse all fast egendom och även vissa lösöreföremål. Vidare har en utvidgning skett i det avseendet, att det som enligt förslaget kallas för giftorättsgods är mera omfattande än vad som enligt nu gällande lag är gemensam egendom. Fastighet, som har ärvts eller som av någondera maken införts i boet är ju nu regelmässigt makens enskilda egendom. Enligt förslaget blir det giftorättsgods, alltså underkastat den lika fördelningen i händelse av äktenskapets upplösning.

På denna punkt har en reservation anförts, och där har då yrkats, att fast egendom skall undantagas från giftorättsgodset på det att den icke må delas vid äktenskapets upplösning. Man utgår alltså därvid från den ståndpunkten, att släktbanden här böra vara starkare än familjebanden, att den avlidnes arvingar skola hava företräde framför hans eller hennes efterlevande make. Förslaget synes emellertid tillräckligt tillgodose dessa synpunkter genom den regel, som säger att vid bodelning hava de efterlevande arvingarna, därest de utgöras av bröstarvingar, möjlighet att lösa till sig fastighet, som verkligen gått i släkten, alltså en fastighet, som förvärvats av den avlidne från föräldrar eller släktingar i rätt uppstigande led.

Beträffande vidare ansvarigheten för gäld, så skall jag icke närmare uppehålla mig vid reglerna därom. De hava blivit enkla och lättfattliga och äro påtagligen rättvisa. Vardera maken häftar med sin egendom för sina egna skulder, och bägge makarna häfta för sådana skulder, som avse det gemensamma hushållet. I en särskild punkt har även här förslaget frångått propositionen. Det gäller den punkt, där propositionen innehöll, att hustrun även för sina särskilda behov kunde ingå rättshandlingar med för mannen förpliktande verkan. Här har utskottets majoritet velat införa full likställighet, så att även mannen kunde förplikta hustrun, när det gällde utgifter för hans särskilda behov. Jag måste för min del anse, att propositionens ståndpunkt här är den riktigaste. Jag gissar, att frågan kommer att debatteras sedermera.

Även beträffande rättshandlingar mellan makarna har hustruns självständighet till fullo erkänts, och det på det sättet, att rättshandlingar kunna ingås mellan makar, vilket ju hittills icke kunnat ske, vare sig i form av äktenskapsförord under äktenskapet eller genom

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

andra slags avtal. Vissa garantier hava träffats till skyddande av borgenärernas intressen. Vidare kan hustrun ingå sådana rättshandlingar, som hon hittills över huvud icke kunnat med förpliktande verkan göra. I en liten punkt hava även här olika meningar gjort sig gällande. Det gäller arbetsavtal. När den ena maken anställs i den andra makens affärsföretag eller näringsrörelse, har lagförslaget uttalat den grundsatsen, att den make, som sålunda är anställd, skall få åtnjuta vederlag, såvida det kan anses avsett eller överensstämma med förhållandena. Utskottets stora majoritet har emellertid här biträtt propositionens ståndpunkt, att en sådan ersättning för arbete i näringsverksamhet lämpligen bör förutsättas.

Slutligen inför förslaget, som jag förut antytt, en arvsrätt för make. En efterlevande make skall alltså, om det icke finns några bröstarvingar, kunna inträda såsom arvinge till den avlidnes andel i giftermåtsgodset och till den avlidnes enskilda egendom. Därvidlag har det föreslagits, att den efterlevande i konkurrens med den avlidnes närmare arvingar, föräldrar och syskon och deras avkomlingar, skall ärva hälften, under det att, om inga sådana närmare arvingar finnas, den efterlevande maken skall ärva hela kvarlåtenskapen, såvida icke genom testamente annorlunda förordnats.

Jag torde slutligen få nämna, att man i övergångsbestämmelserna så vitt möjligt sökt göra de föreslagna bestämmelserna tillämpliga även på bestående äktenskap. Sålunda upphäves mannens målsmanskap i personligt avseende även i äktenskap, som slutits före lagens ikraftträdande. Egendom, som förvärfvas av hustrun efter lagens ikraftträdande, skall förvaltas av henne. Inskränkningen i rätten till försäljning och förpantning av viss egendom utsträcker i enlighet med förslagets grundsatser. Det möjliggöres för make att genom äktenskapsförord under äktenskapet i ytterligare grad anpassa sina ekonomiska förhållanden till överensstämmelse med det nya förslaget. Lagstiftningen om makes arvsrätt träder i kraft även för äldre äktenskap.

Såsom jag inledningsvis yttrade, har utskottet med stor majoritet tillstyrkt förslaget, och endast två ledamöter, herrar Rogberg och Reuterskiöld, hava yrkat avslag med åberopande av olika motiveringar.

Herr Rogbergs betänkligheter äro sådana, som varit under diskussion under lagförslagets hela behandling, och de hava enligt min mening till fullo gendrивits såväl av utskottet som förut i lagberedningens motiv.

Beträffande herr Reuterskiölds invändningar kan däremot knappast sägas, att de gendrивits, av det skäl att de knappast kunnat förutses. Jag torde därför böra nämna några ord om denna reservation. Herr Reuterskiölds allmänna omdöme om lagförslaget skiljer sig radikalt från den uppfattning, jag nyss utvecklat. Han finner det vara avpassat »för folk på förfall», och han beklagar den »krafternas bristfällighet», som åstadkommit detta dåliga resultat. Enligt hans mening är redan utgångspunkten i förslaget felaktig, ty förslagets för-

fattare hava icke förstått vad äktenskapet är. De hava utgått från att äktenskapet är en sammanslutning av två fria individer. De hava icke förstått att det är ett samhälle, en enhet vid sidan av och över makarna, att det är — uttrycket användes icke, men det ligger i luften — en personlighet. Detta fel i förslagets utgångspunkt har sedermera enligt reservantens mening haft de mest ödesdigra verkningar på hela förslagets byggnad. Jag skall icke närmare referera reservationens innehåll, så mycket mindre som vi väl få tillfälle att höra det under debatten av reservanten själv. Jag skall endast göra några allmänna reflektioner.

*Förslag till
giftermålsbalk.*
(Forts.)

Kammarens ledamöter hava måhända hört historien om den biskop, som vid ett kyrkomöte på 500-talet framställde till kyrkomötets avgörande spörsmålet huruvida kvinnan vore ett mänskligt väsen eller icke. Kyrkomötet beslöt med stor majoritet i strid mot förslagsställarens mening, att det finge anses vara bevisat i bibeln, att kvinnan hörde till människosläktet. Det överraskande och roande i denna historia är icke egentligen biskopens själsliga tvivel — han hade måhända haft sina erfarenheter — utan det är, att frågan drogs under votering vid kyrkomötet. Denna historia synes mig utgöra en god parallell till herr Reuterskiölds förfarande vid behandlingen av denna fråga. Herr Reuterskiöld har på vissa reminiscenser, skulle jag tro, från den Boströmska filosofien uppbyggt åt sig en äktenskapsidé, och han har nu fått för sig, att det här gäller för riksdagen att taga ståndpunkt ifråga om äktenskapsväsen. Här skall beslutas om, huruvida äktenskapet är en personlighet eller ett kontraktsförhållande eller ett bolag. Det är klart, att den som drager frågan om tingens yttersta grund inför lagstiftarens domvärjo, måste på ett helt annat sätt än vi andra känna spänning inför avgörandet. Jag måste med hänsyn till de ringa utsikter, som tyckas förefinnas till reservationens framgång, lyckönska reservanten till den lika överraskande som sinnrika utväg han funnit ur dilemmat. Herr Reuterskiöld har nämligen funnit, att det nya lagförslaget reglerar endast vad han kallar det fria äktenskapet, medan vad han benämner hemäktenskap synes förbli oberört av lagen, endast lydande sina egna stadgar eller »observanser». Därmed får ju var och en sitt, och detta så kallade hemäktenskap blir trots voteringen här i kammaren råddat åt den idévärld, där det hör hemma.

Jag ber, herr talman, att få uttala den förhoppningen, att detta lagförslag måtte vinna kammarens bifall, samt att det sedermera skall, när det genomföres i livet, slå rot i det svenska samhället och bidra att hålla rättsmedvetandet vaket även på familjelivets område.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr R o g b e r g: Herr talman! Herr statsrådet har nu framhållit förtjänsterna hos det föreliggande lagförslaget, och det skulle väl vara underbart, när den gällande giftermålsbalken är så gammal som den är, om icke ett förslag till nya regler beträffande äktenska-

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

pets rättsverkningar skulle innehålla en hel del förbättringar. Herr statsrådet uttalade i avslutningen en förhoppning om att lagen i tillämpningen skulle få välgörande verkningar. Detta är ju nu att önska, men för min del fruktar jag, att ifrågavarande lagstiftning icke skall i någon nämnvärd mån befrämja den blomstring av äktenskapet, som väl skulle vara lagens högsta mål. Men ehuru jag för min del tror, att lagförslaget är skadligt för äktenskapet såsom samfundsinstitution, så skulle jag icke alls velat motsätta mig dess antagande, om jag trott, att det omfattades av en allmän folkmening inom nationen. Men det tror jag icke. Herr statsrådet har talat om förslagets tillkomst. Jag anhåller då, att för kammaren få påpeka såsom något ganska anmärkningsvärt, att till grund för detta lagförslag ligger icke någon förut uttalad riksdagsuppfattning, åtminstone icke en sådan riksdagsuppfattning, som fått sitt uttryck i skrifvelse till Kungl. Maj:t. Vägledande för dem, som författat lagförslaget, har varit hänsyn till skandinaviska förhållanden, såsom herr statsrådet också påpekade, samt därjämte hänsyn till önsknings hos vissa kvinnoöreningar, vilka förstått att göra sig gällande. Jag frågar mig, om detta lagförslag godkännes av den stora massan av nationen, och på den frågan skulle jag vilja svara, att det vet jag ej, men säkert är det icke. Den tid, som Kungl. Maj:t medgivit allmänheten att granska förslaget, har varit kort, och under den tid, som förslaget varit föremål för allmänhetens granskning, har det samma i stort sett väckt föga uppmärksamhet hos allmänheten. Därav vågar jag draga den slutsatsen, att missbelåtenheten med de gällande bestämmelserna icke är betydande. Denna kammare har aldrig motsatt sig förändringar i samfundsskicket, när sådana påkallats av en allmän folkmening, men eljest har ju kammaren enligt författningen skyldighet att vara betänksamhetens kammare, och den har därför förr mer än en gång motsatt sig förändringar på civillagstiftningens område, när kammaren icke haft övertygelse om att samma ändringar varit av nationen önskade. Här föreligger, såvitt jag förstår, all anledning till varsamhet. Det gäller ju en lagstiftning, som i högsta grad angår alla och envar. Det gäller en lagstiftning, som kanske får giltighet för århundraden, och en lagstiftning, vars möjliga misstag skola bli va svåra att rätta. Vore det då icke skäl, att kammaren gäve allmänheten ännu ett års uppskov med frågans avgörande? Låt vara att ett uppskovsbeslut grundlagsenligt måste fattas i form av ett beslut om avslag, i ett dylikt beslut skulle dock icke alls behöva ligga något misstroende mot regeringen, och i ett sådant beslut, om det skulle fattas, skulle ju kunna inläggas jämväl det, att kammarens ledamöter icke därmed tagit någon bestämd ståndpunkt till de särskilda delarna av förslaget.

Men jag skulle icke dristat mig att framställa det yrkande, som i den av mig avgivna reservationen innehålles, om jag icke tillika hade ansett det förefinnas verkligt saklig anmärkning mot förslaget. Herr statsrådet berörde icke följande sak, men jag skall be att få framhålla densamma, nämligen, att samtliga de bestämmelser angående äktenskapets rättsverkningar, som förslaget innehåller, böra ses mot

bakgrunden av bestämmelserna angående äktenskapets upplösning. Om de nya bestämmelserna försvaga äktenskapet, om dessa bestämmelser äro ägnade att öka skilsmässorna, bör väl kammaren hava anledning att ställa sig betänksam. Enligt min uppfattning tillfogades Sveriges kvinnor en orättvisa, när statsmakterna 1915 antogo ändringen i giftermålsbalken beträffande äktenskapets upplösning. Såvitt jag kan finna, har därigenom hos oss införts ett nytt institut, jag skulle vilja kalla det institutet med lätta och behändiga skilsmässor. Nu ser det ut, som om detta förslag ville något avhjälpa orättvisorna mot kvinnorna, särskilt genom bestämmelserna om underhållsskyldighet och genom bestämmelserna om makars giftorätt. Men såvitt jag kan förstå, är detta något, som icke motsvaras av verkligheten. I verkligheten lära bestämmelserna om underhållsskyldighet i stort sett bliva verkningslösa, och bestämmelserna om förmögenhetsordning och giftorätt torde icke komma att sättas i kraft.

I avseende på underhållsskyldigheten innehåller förslaget en hel del, varom herr statsrådet har lämnat upplysning. Det innehåller ju nominellt att makarna, men reellt att mannen är skyldig bereda familjen det underhåll, som motsvarar familjens villkor. Mannen skall tillhandahålla hustrun hushållspenningar, vid äventyr att om han gör sig skyldig till uppenbar underlåtenhet vid fullgörande av sin underhållsskyldighet, hustrun kan draga honom inför domstol. Det innehåller, såsom herr statsrådet också nämnde, bestämmelse om avräkning makarna emellan eller, såsom en reservant kallar det, nyårsavräkning och likaså bestämmelse om rätt för hustru, som biträder mannen i hans förvärvsverksamhet, att i vissa fall av honom erhålla gottgörelse, ändock att avtal där- om icke träffats; men huru skola alla dessa bestämmelser verka, när de komma till det enskilda fallet? Jag föreställer mig, att om en hustru hänvänder sig till sin man med förklaring: nu har du en tid gjort dig skyldig till uppenbar underlåtenhet i fullgörandet av din underhållsskyldighet, låt oss därför gå in till domstolen och få densamma bestämd! — då lär mannen svara med en motfråga: är det meningen, att vi skola skiljas? Och inför den frågan skall hustrun i de flesta fall avstå från fullgörandet av sin avsikt.

Men bestämmelsen har en psykologisk inverkan, som jag icke tror vara av godo. Av gammalt har man ju lärt sig, att familjen är liksom en liten republik, som staten skyddar, men i vars inre angelägenheter staten icke har att lägga sig. Mannen har lärt sig, att hans hem är en borg och en fristad, till vilken han kan taga sin tillflykt efter dagens arbete och vedervärdigheter, och det är en fristad, som staten skyddar och över vars tröskel staten icke träder. Nu innehåller lagen en uppmaning till hustrun att i vissa fall låta samhället inblanda sig i familjens angelägenheter; i vilken omfattning det kan ske, har herr statsrådet förut omnämnt. Jag föreställer mig, att detta skall verka på ett icke fördelaktigt sätt inom vissa samfundsklasser och kanske i synnerhet inom de samfundsklasser, där man anser de försumlige familjeförsörjarna huvudsak-

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

ligen förekomma. Det händer ju, att en trolovad kvinna har anledning att hos sin trolovade göra framställning om att nu skall äktenskapet fullbordas genom vigsel, och det händer, att mannen nu mottager detta förslag med en viss likgiltighet, men han efterkommer detsamma. Nu fruktar jag, att för framtiden mannen skall taga sig anledning av underhållsbestämmelserna att mången gång undandraga sig vigsel under förklaring att underhållsbestämmelserna äro så stränga, att han varken vill eller kan ut med dem. Förhållandet mellan honom och han fästmö äger bestånd, men äktenskapet blir icke avslutat. Skulle dylika förbindelser komma till användning här i landet i någon större mån, skulle det säkerligen skada äktenskapet socialt sett, ty det nedsättande i konkubinatsförbindelser blir därigenom liksom avtrubbade, och det kunde hava till följd, att dylika förbindelser kunde få ökad frekvens inom de lager, vilka vi i allmänhet pläga kalla de breda, men något sådant kan väl icke vara önskvärt.

I avseende på förmögenhetsordningen skall för framtiden gälla, såsom herr statsrådet också framhöll, att varje make äger förvalta sitt. I regel svarar varje make för sin gäld, varje makes förmögenhet skall utgöra kreditbevis för hans affärsförhållanden. Detta är ett lån från det engelsk-amerikanska systemet. Men här har man anledning framställa den frågan: »Hur går det med sammanhållningen i äktenskapet med en sådan förmögenhetsordning? Och den frågan är naturligtvis ganska viktig, då såsom jag förut framhållit, lagen giver tillfälle till jämförelsevis lätta skilsmässor. Förslaget innehåller därför, — och jag får påpeka — i rak strid mot dess egen utgångspunkt, sina bestämmelser om giftorätt. Giftorätten innehåller ju närmast skyldighet för make att så värda sitt eget giftorättsgods, att detsamma icke otillbörligen förminskas; således, den ena maken får liksom en uppmaning att snegla över till den andra för att se, huru han eller hon sköter sin ekonomi. Och för att underhjälpa makarna i kontrollen finnes bestämmelse om skyldighet för makarna att giva varandra inbördes upplysning om sina förmögenhetsförhållanden. Vidare innebär giftorätten det veto, varom herr statsrådet talade, för såvitt det gäller förfogande över fast egendom och över de lösörena, som kunna anses konstituera själva hemmet. Lagen utsträcker giftorätten, såsom herr statsrådet även nämnde, och förbjuder försäljning och förpantning av fast egendom, vari den andra maken äger giftorätt, och försäljning och förpantning av de nämnda lösörena.

Vad betydelse den utsträckt giftorätten kan hava i den rena jordpolitiken, vill jag icke i detta sammanhang inlåta mig på, men den giftorätt, som under pågående äktenskap och medan makarna leva i någotsånär lugn och sämja, kan tyckas vara av ringa betydelse, blir plötsligen en realitet av största betydelse vid ena makens dödsfall. Då skall båda makarnas giftorättsgods sammanslås till en förmögenhetsmassa, vilken tudelas, och den efterlevande maken får enligt förslaget taga ena hälften och den avlidnes arvingar den

upplösning genom dödsfall, tillämpas, när makar bliva oense och av denna oenighet följer boskillnad, hemskillnad, eller äktenskaps-skillnad. Och det ligger således verklig sanning i det under den offentliga debatten i pressen framställda påståendet att man enligt det nya förslaget kan skilja sig till pengar. Jag får dock säga, att förslaget därutinnan överensstämmer med förslagets allmänna juridiska konstruktion och vill icke undanhålla, att det i förslaget finnes bestämmelser, som i vissa fall förminska eller förhindra möjligheten att skilja sig till pengar. Men det bör väl i alla fall anses såsom betänkligt, att lagen är sådan att, när av någon anledning hos ena maken vaknar tanke på skilsmässa, samma make samtidigt skall hava anledning att för sig framställa den frågan: kan jag förtjäna något på den?

Den giftorätt, vilken Kungl. Maj:t föreslagit för att stärka samhörigheten mellan makar och som är en av förslagets huvudpunkter, denna giftorätt kan emellertid, såsom utskottet också framhållit, helt och hållet avlägnas genom några ord i ett äktenskapsord; och detta är något av det viktigaste av allt. Nu vågar jag föreställa mig, att Sveriges kloka kvinnor och särskilt de, som hava någon förmögenhet, skola för framtiden, om detta förslag blir lag, i stor omfattning begagna sig av äktenskapsförord för att gardera sig mot de för dem olämpliga påföljderna av en möjligtvis blivande äktenskapskillnad. Det exempel, som de mera burgna klasserna giva, brukar på sådana områden som detta gärna följas av de andra samhällsklasserna och särskilt inom den jordbruksidkande och fastighetsägande befolkningen skola dessa äktenskapsförord komma till flitig användning för att från giftorätt utesluta hustrun. Mannen skall finna en förmån däri, ty han blir mera självständig vid förvaltningen av sitt eget. Nu har en av ledamöterna i lagberedningen, som deltagit i utarbetandet av detta förslag, i ett offentligt föredrag uttalat: skulle förslaget falla, kan det leda över utvecklingen på den linje som följes i England och Amerika, d. v. s. fram till fullständig egendomsskillnad. Såvitt jag kan förstå är all oro i detta avseende onödig, även om förslaget i detta nu antages. Om förslaget nu antages med alla de bestämmelser beträffande giftorätten, som detsamma innehåller, skall därigenom i praktiken i de flesta fall giftorätten ändock bliva utesluten. Och beträffande en sådan möjlighet uttalade sig nämnda medlem av lagberedningen i samma sitt föredrag sålunda: härmed skulle mycket av den historiskt djupt rotade gemenskapen mellan makarna komma att falla, och därav skulle intet gott komma, varken för äktenskapet såsom institution eller för kvinnorna. Jag citerar honom och ingen torde hava anledning till anmärkning. Denna kammarens ledamöter torde i allmänhet liksom jag hava den största beundran för den, som offerar realiteter för att tillfredsställa sitt behov av frihet eller jämlikhet.

Detta förslag tillfredsställer många kvinnors frihets- och jämlikhetsträngtan, ehuru jag antager, att de veta, att förmånen beträffande underhållsskyldigheten är problematisk och att förmånen beträffande giftorätten sannolikt icke skall inträda. De veta, att den fattiga

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

kvinnan skall efter ett äktenskapsförord, där giftorätten är utesluten, gå i äktenskap med en man, som kanske just på grund av hustruns förtjänster i hemmet eller eljest under sitt äktenskap kommer i ekonomisk god ställning; utan att detta hindrar, att när hon efter att hava uppfostrat sina barn såsom gammal och utsliten blivit änka, hon med stöd av de nya bestämmelserna kan komma att få gå ur det burga hemmet ungefär lika fattig, som hon trädde in i detsamma. Hon har endast haft tillfredsställelsen att vara kvitt egendomsgemenskapen, och hon har haft självständig förvaltningsrätt och i allo kunnat känna sig såsom sin makes like. Men förslaget är hårt mot de kvinnor, som stå efter dessa i utveckling, dessa talrika kvinnor, som i mannens förvaltningsrätt och giftorätt se endast en förnuftig arbetsfördelningsprincip, och som oberoende av mannens förvaltningsrätt aldrig tänka på att känna sig annat än såsom jämlike, var och en med sin man. Dessa kunna icke erfarå någon känsla av njutning av det nya förslagets tillmötesgående mot kvinnans självständighetskrav inom äktenskapet, men de få vara med om dess praktiska olägenheter i ekonomiskt avseende. För deras skull har jag framställt min reservation, som innebär, att makar skola äga rättighet att även för framtiden ordna sig huvudsakligen efter den gällande rättens bestämmelser. Målsmanskapet över hustru må dock gärna försvinna.

Utskottet har mött detta förslag med ett avvisande svar. Skälet härtill är främst rent formellt. Det bör icke vara mer än ett system, och jag är färdig säga, att utskottet anser att, vilja icke makar vara lyckliga efter det systemet, få de låta bli. Sedermera talar utskottet om att ett bibehållande av den gällande rätten skulle innebära en slags självmyndiggörelse av hustrun. Jag tror icke, att det är mycket att fästa sig vid detta påstående av utskottet. För övrigt skulle en hustru, som gift sig eller gifter sig efter den hittills gällande lagens bestämmelser, vilja komma in under den nya, så står utväg alltid öppen att vinna detta mål genom boskillnad.

Herr talman, jag har övervägande hållit mig till frågan angående underhållsskyldigheten och angående giftorätten. Andra viktiga synpunkter, som tala mot antagande av detta förslag, t. ex. bestämmelserna angående föräldrarnas rätt till barnen i personligt hänseende, må utvecklas av andra talare. Jag tillåter mig med stöd av vad jag anfört hemställa om avslag å den nu föredragna paragrafen jämte lagförslaget i dess helhet och om bifall till andra punkten i den av mig afgivna reservationen.

Herr Å k e r m a n: Den 17 april 1920 må väl kunna betecknas som en märkesdag i svensk lagstiftning, då nu föreligger till behandling av riksdagen ett så omfattande och betydelsefullt lagverk som förslaget till ny giftermålsbalk. Längre bebådadt och vid sitt första framträdande i form av lagberedningens betänkande emottaget med relativt lugn, har förslaget däremot nu, när det framlagts såsom regeringsproposition mötts på vissa håll med stort missmod och på andra med entusiasm. Men för min del tror jag, att man bör

på båda sidor kunna taga saken med ro. En lag gör inga underverk, varken på gott eller ont, och jag skulle särskilt vilja till dem, som uttalat fruktan, att de svenska hemmen skola genom den nya lagen förstöras, säga, att min enkla mening är den, att vad som förstör hemlivet, det är dåligt humör, härsklystnad, otrohet, superi, sjukdom och fattigdom m. m. sådant elände, som absolut icke någon äktenskapslagstiftning.

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Lagförslagets grundprinciper äro ju kända, så jag behöver ej uppehålla kammaren med någon redogörelse därför. Jag skall därför inskränka mig till att med några ord bemöta vissa av de mot förslaget gjorda anmärkningarna.

Börjar jag då med dem, som yrka på uppskov, så möter främst ett argument, som i mitt tycke låter mycket resonligt i och för sig, och det är att en lagstiftning, som så intimt berör även kvinnorna, icke borde komma till stånd just nu, då dörrarna till denna sal blivit genom den nya vallagen öppnade för kvinnorna, ehuru de ännu icke hunnit stiga in. Vi skulle alltså vänta, tills den nya grundlagen trätt i funktion. Ja, skälet är, som sagt, resonligt. Och hade jag den minsta skynt av misstanke, att kvinnorna, om de nu i dag suttit i vår krets, icke skulle velat godkänna detta lagförslag, så skulle jag instämma i detta uppskovsyrkande. Men jag anser, att det finns fullgoda garantier för att förslaget godkännes av kvinnorna. Sålunda har först och främst en kvinna deltagit i förslagets utarbetande inom lagberedningen. Hon har därunder stått i kontakt med föreningar och andra sammanslutningar av kvinnor, vilka intresserat sig för denna fråga. Och vidare ha en mängd uttalanden inkommit från olika kvinnorepresentationer, och alla hava de, åtminstone såvitt jag kunnat finna, på det varmaste förordat förslaget. Nu har emellertid en av de ärade reservanterna låtit förstå, att han fäster mycket litet avseende vid uttalanden från dessa »intresserade kvinnokretsar» — märk den lilla spetsigheten, att uttrycket ställts inom citationstecken. Man får således antaga, att den ärade reservanten sätter mera värde på de ointresserades omdöme, men de bli väl rätt svåra att anträffa, ifall man nu ville fråga dem. Men låt oss, utan att använda orden intresserad eller ointresserad, göra ett litet tankeexperiment och föreställa oss, att vi riktade en fråga t. ex. till Sveriges bondkvinnor, om de vilja förkasta förslaget och behålla den gamla lagen. Tror någon, att de skulle säga: »Vi vilja ha kvar 1734 års lag, fastän den bland annat ordnat så för oss, att om vi gifte oss med en hemmansägare och han dör, så få vi gå från gård och grund.» »För att bibehålla jorden vid den ursprungliga släkten», såsom bestämmelsen först motiverades eller, såsom det nu heter, »för att hindra jordens mobilisering». Eller fråga en borgardotter, som äger ett par hundra tusen kronor kontant, om hon tycker, att den gamla lagen ställt det bra för henne, när den ordnat så, att om hon gifte sig med en godsägare och blir änka, så får hon avstå icke blott hela godset, utan också halva den av henne i boet införda kontanta förmögenheten för nöjet att hava varit gift. Eller fråga andra.

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

som icke tillhöra någon av nu nämnda kategorier — låt oss kalla dem för »hemkvinnor» eller »de stilla i landet», såsom de pläga benämnas av vissa bland förslaget motståndare. Tror någon verkligen, att de skulle säga: »Vi äro så rädda för nya giftermålsbalken, ty det står i tidningarna, att man vill »mekanisera» äktenskapet. Låt oss för all del få behålla den gamla mekaniken av år 1734, ty den är enkel och fungerar utmärkt. Den möjliggör för vår man att giva bort hela vår förmögenhet till vem han vill, att vägra oss och barnen underhåll till och med av räntan på vårt eget i boet införda kapital och att ensam, huru han vill och behagar, besluta i våra barns livsangelägenheter. Så har det varit i våra mödrars och mormödrars och deras förfäders tid, och därför kan det vara gott nog åt oss.» Tror någon verkligen, att dessa kvinnor skulle svara så? Nej, hur man än vänder på denna sak, så blir det nog ändå så, att något uppskov för ytterligare hörande av kvinnorna icke är behöfligt.

En av de ärade reservanterna har önskat uppskov på en annan grund. Han säger: »Om det över huvud är önskvärt, att lagförslag av ingripande betydelse bliva föremål för allmänhetens uppmärksamhet, innan de framläggas för riksdagen, gäller detta i synnerhet angående lagförslag på familjerättens område. Men ehuru förevarande lagförslag på grund av sin vidlyftighet och sina många nyheter väl behöft en längre tids förberedande dryftning, har Kungl. Maj:t förunnat allmänheten jämförelsevis ringa tid att skärskåda det. Förslagen avlämnades den 31 augusti 1918 av lagberedningen till Kungl. Maj:t. Lagrådet, som omedelbart därefter bekom förslaget till granskning, avslutade sitt granskningsarbete den 30 maj 1919. Under återstoden av år 1919 hava förslagen varit föremål för bearbetning i justitiedepartementet. Och nu, utan att menige mans uppfattning fått nämnvärt tillfälle att komma till uttryck, uppmanar Kungl. Maj:t riksdagen att för svenska folket antaga förslagen». Ja, men det är ju dock nu snart två år sedan, lagberedningen avlämnade sitt betänkande. Varför har man visat så föga intresse därför, då man ju bort förstå, att Kungl. Maj:ts blivande förslag till riksdagen måste bliva i huvudsak lika med betänkandet? Om vi nu verkligen skulle lyssna till den ärade reservantens hemställan om rådrom för menige man att fatta ställning till förslaget, så skulle det väl komma att gå så, att de flesta lade förslaget till sidan och tänkte på trevligare saker, medan en och annan energisk person från de skilda politiska partierna fore omkring på upplysningsturné och utlade texten, var och en efter sin uppfattning. Jag tror icke, att detta skulle gagna saken, utan är det nog bäst, att riksdagen, som får anses giva ett någorlunda riktigt uttryck för folkmeningen, nu avgör ärendet.

Samme ärade reservant anser, att förslaget föreskrifter om makars underhållsskyldighet »äro direkt riktade mot mannen samt måste, jämte det de verka söndrande, avkyla mannens lust att åtaga sig de äktenskapliga banden och egga hans lust att avskaka dem». Såsom exempel på bestämmelser gående i

antydd riktning hänvisar den ärade reservanten främst till 5 kap. 3 §, som stadgar skyldighet för mannen att till hustrun ubbetala hushållspengar. Jag må säga att, om det finns någon karl, som inte är mera betagen i sin blivande hustru, än att ett så beskedligt lagstadgande »avkyler hans lust» att åtaga sig de äktenskapliga banden, så kunna kvinnorna vara glada, att han lämnar dem i fred. Inte annat än jag kan finna är den av lagberedningen givna motiveringen för det ifrågavarande stadgandet mycket stark. Hustrun bör tillförsäkras möjlighet till självständig verksamhet särskilt å det område, som enligt sakens natur och hävdvunnen sed betraktas såsom företrädesvis henne vidkommande, bestyret med hemmet och barnen, den inre dagliga hushållningen. För att hon må kunna utöva en sådan verksamhet, är det nödvändigt, att hon har medel till de utgifter, som äro förenade därmed. Hänsynen till hustruns självständighet kräver ock, att hon själv må kunna sörja för sina egna personliga behov. Även härtill bör hon alltså hava medel. I den mån hon själv genom arbete eller annorledes har inkomst, som enligt de i 2 § stadgade grunderna skall tillsläppas för familjens underhåll, bör naturligtvis denna inkomst i första hand användas för de utgifter hustrun, enligt vad nyss är sagt, företrädesvis har att besörja. Men ofta inträffar ju, att så icke är förhållandet. Enligt gällande rätt är mannen för sådant fall fullt försvarad, om han själv omedelbart sörjer för familjens gemensamma och hennes särskilda behov. Han har icke någon skyldighet att tillhandahålla henne medel för ändamålet. En sådan ordning är emellertid synnerligen otillfredsställande. Den lägger ett bestämt hinder i vägen för hustruns självständiga verksamhet på förevarande områden och kännas ofta av henne själv förödmjukande. Om familjen skulle vara helt och hållet eller till större delen hänvisad att leva på hustruns inkomst, blir det hennes skyldighet att tillhandahålla mannen erforderliga medel till sådana gemensamma utgifter, som det är hans sak att besörja, samt till utgifterna för hans personliga behov. Regeln är alltså ömsesidig. Och det kan ej med fog påstås, att den är direkt riktad mot mannen.

Samme ärade reservant har vidare gjort anmärkning mot de enligt hans uppfattning allt för stora ändringar, som gjorts beträffande förmögenhetsordningen, och föreslår, att man utarbetar ett nytt förslag, som lämnar valfrihet mellan den nu gällande ordningen och den i föreliggande förslag angivna. I sammanhang härmed anmärker reservanten, att om den nya förmögenhetsordningen i viss grad avlägsnar frestelsen att gifta sig till pengar, så inför den i stället i äktenskapet frestelsen att skilja sig till pengar. Såvitt jag förstår, har utskottet i sin motivering klart gendrivit den åskådningen, och jag kan därför inskränka mig till att hänvisa till vad utskottet härom yttrat på sid. 24—26 i betänkandet. Jag skall icke trötta herrarna med att läsa upp det Jag vill emellertid erinra om de korrektiv, som ligga i möjligheten att tillerkänna den föro-

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Förslag till giftermålsbalk. rättade maken skadestånd och förmånen av underhållsbidrag till visst belopp en gång för alla.

(Forts.)

Vidare har den ärade reservanten betecknat såsom högeligen betänklig den avvikelse från gällande rättsregler, som förslagen innehålla därutinnan, att beträffande bestämmanderätten över barns personliga angelägenheter make medgivits att vid domstol mot make processa sig till samma bestämmanderätt, och har reservanten i samband härmed föreslagit, att man borde i fall av bristande sämja låta fadern behålla bestämmanderätten.

Såsom jag redan i början av mitt anförande antytt, har den gällande rätten uteslutit modern från all bestämmanderätt över sitt barn. Det är fadern ensam som har den rätten. Han kan, så länge äktenskapet består, utan hänsyn till hustruns önskningsar, ensam bestämma över barnets viktigaste intressen, skicka barnet från hemmet, besluta om dess skolgång o. s. v. Det är i mitt tycke en upprörande anordning. Är då faderskapet för mer än moderskapet? Modern har dock burit barnet under sitt hjärta, ammat det och vårdat det, medan fadern i många fall inskränkt sig till att då och då kasta en förströdd blick på ungen, när han fått tid därtill från sitt arbete eller sitt uteliv. Nu vill lagförslaget råda bot för denna skriande orättvisa mot hustrun genom att tillerkänna bestämmanderätten i barnens personliga angelägenheter åt båda föräldrarna i förening. Men om de nu inte *kunna* enas? Vad så? Skall lagstiftningen då kasta yxan i sjön och låta den hänsynslösaste eller envisaste av makarna få sin vilja fram, eller skall lagstiftningen försöka få ett rimligt slut på striden? Ja, det är en svår fråga. Och det är ju inte underligt, att det skall för mångens känsla bjuda emot att lämna makarna rätt att hänskjuta tvisten till domstol. Men märk väl, medling inför en utsedd medlare måste dock först försökas, och domstolen kommer helt visst icke att underlåta att, för skandals undvikande, handlägga målet inför slutna dörrar. Enligt min övertygelse bliva dessa mål mycket sällsynta och torde ej komma till stånd i andra fall, än då mycket svåra missförhållanden föreligga.

Det har ju gjorts många flera invändningar mot förslaget än de, som jag nu i största korthet svarat på. Härom får jag väl tillfälle att yttra mig längre fram i dag, sedan vi övergått till specialbehandlingen.

Då jag nu anhåller om bifall till utskottets förslag, vill jag uttala min stora tillfredsställelse över att, liksom rättvisa äntligen skipats i fråga om kvinnornas ställning i politiskt avseende, så skall, om detta förslag nu godtages, rättvisa vederfaras dem även beträffande de familjerättsliga förhållandena. Härtill tänker jag, att alla som till förslaget intaga samma ståndpunkt som jag, gärna foga en honnör för Sveriges kvinnor, vilka icke minst under senaste lustrum tappert och tålmodigt stått vid vår sida och kämpat sig fram genom en svår tid. Och härjämte är det en kär plikt att uttala ett pietetsfullt och ödmjukt tack till gångna tiders många präktiga

svenska kvinnor, vilka nu sova den eviga sömnen efter en lång arbetsdag, varunder de, glömska av sig själva men aldrig av sina plikter, ägnat alla sina omsorger åt att sammanhålla hemmet och sålunda gjort sig om fosterlandet högt förtjänta.

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman, mina herrar! Från statsrådsbänken höjdes vid debattens början en lovsång över den svenska juridiken, en lovsång, som är väl grundad, ty det är ett ståtligt *juristverk*, som nu ligger för våra ögon, och det är icke underbart det heller, ty hela vår juridik har under långa och gångna tider i århundraden varit inriktad på att skriva lag. Men det är den skillnaden mellan de gångna tidernas lagskrivare och dem, som nu leva, att de gamla lagskrivarna fastän ämbetsmän stodo i mer levande kontakt med det verkliga livet än de nya, och dessa stå i mer levande kontakt med våra skandinaviska jurister både västerut och söderut. Det gick genom herr statsrådets anförande en underton av beundran för dessa jurister och deras verk då han sade, att det lyckats dem väl med deras verk, och att det visat sig, att vårt folk hade anlag för den lagstiftning, som vi nu gå att avgöra. Jag tror för min del, att det så till vida är sanning häruti, som vi ha vissa anlag av formell natur och gärna söka skriva lagarna så, att det kommer fram ett systematiskt helt system av lagparagrafer. Men om någon lag borde vara något annat och förmer än ett *juristverk*, bör det väl just vara vår giftermålsbalk. Om det på något område är av vikt och betydelse, att lekmannaintresset, lekmannauppfattningen får göra sig gällande, så är det där. Regeringen har tillsatt ett sakkunnigt lekmannaelement vid processkommissionens sida för att låta lekmannasynpunkter komma fram där, men när det gällde ett lagförslag som detta, som griper så djupt in i hemmen, i grunden för hela svenska samhället, sattes en kvinna in i den kommission, som hade att göra beredning av verket. Det må vara att det var en duktig kvinna, men att hon skulle kunna representera, vad en man icke kan göra för män, alla de skiftande meningar och åskådningar, som förekomma bland svenska kvinnor i detta ämne, det tror jag knappast att hon själv och icke heller herr statsrådet har väntat.

Herr vice ordföranden i lagutskottet har sagt, att han skulle vara den förste att rösta för uppskov, om det skälet hade bärkraft, som innebär, att kvinnorna borde få formellt medverka vid beslutet och att vi skulle vänta på att de komme in i kamrarna och finge avgiva sina röster för förslaget. Det motivet, sade herr vice ordföranden, torde dock icke hava någon bärkraft, ty såvitt han visste, hade kvinnorna givit till känna sin vilja och önskan i så klara och tydliga ordalag, att ingen tvekan kunde råda om vad de menade eller ville. Det brukar eljest vara fallet, att när man riktigt vill få veta, vad folket tänker, går man till folket i val. Och när det talas om intresserade kvinnokretsar och säges, att de, som motsätta sig förslaget äro ointresserade, är det icke sant. »Intresserade kvinnokretsar» äro de, som alldeles särskilt av sin kvinnosakskärlek och från kvinnosakssynpunkter in-

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

tressera sig för saken. De andra, som icke hava haft de synpunkterna, kunde möjligen också hava ett ord att säga ur sina hems synpunkt, om de gingo till val, och för min del är jag icke viss om, att utgången skulle bliva den, som herr vice ordföranden så fast och säkert trodde med sin rena civiljuristsyn på frågorna, som alltid i viss mån förenklar dem. Han sade och ställde frågan så: vilja t. ex. bondkvinnorna hava kvar 1734 års lag, som gav mannen enskild äganderätt i fråga om fastighet som han ärvt eller förvärvat före äktenskapet? Jag skulle vilja kasta om frågan — och herr vice ordföranden vet, att denna omkastning har grund för sig: det finnes många kvinnor på landet, vi må kalla dem bondkvinnor eller andra, som själva ha ärvd fastighet, som de vilja behålla såsom sin egen; de gifta sig med en man, som tager hand om den, och sköter den för dem, men som icke får äganderätt till den, och sedan, när det kommer till tvist och de skola skiljas, blir det en strid, och då blir det i många fall en stor bedrövelse, om icke denna fastighet får vara enskild eller vara kvar i släkten, och det icke bara hos dem, som skulle förlora den, ifall den icke vore hustruns enskilda egendom, utan hos hela bygden, som tycker att det vore orätt. Och denna bygdens känsla sträcker sig också därhän, att den omfattar i boet inbragt lösöre, t. ex. gamla möbler, som följt med egendomen sedan århundraden, och som kanske varit hustruns släktegendom. I dessa frågor kan det finnas skilda meningar; här är icke en utan många olika synpunkter och det gäller att väga dessa mot varandra. Och då duger det icke att med utskottets v. ordf. säga: vilja kvinnorna ha kvar 1734 års lag, eller vilja de bliva av med dess band? Utan frågan blir den: är det nya, som de få, sådant, att det är värt att kasta bort det gamla, som de ha? Och då vill jag säga herr vice ordföranden i lagutskottet, att kvinnorna säkerligen lika litet som lek-männen ute i landet se på dessa frågor med juristernas ögon. Frågan för dem gäller icke, vem som har *rätten* att bestämma, utan de spörja, vem som har det bestämmande faktiska inflytandet. För kvinnan tror jag icke det ställer sig så, att hon strävar efter att vare sig synas vara den bestämmande eller formellt ha bestämmanderätt, ty hon vet, att hennes makt är vida större, än att hon skulle behöva dessa yttre medel. Och därför är det felaktigt att driva satsen, att det är mannen, som har bestämmanderätt och att detta är för kvinnan oförmånligt. Visserligen finnas gränsfall, fall av olyckliga förhållanden, där rätten utnyttjas och där makten missbrukas, men ingen lag i världen, icke ens den nya, kan råda bot på sådana förhållanden.

Herr statsrådets lovsång gällde också, att denna lag vunnit sådan anslutning bland kvinnosakskvinnorna, och även detta med rätta. ty lagen är en kvinnosakslag och en juristlag. Den är icke och har icke blivit en politisk fråga i den meningen, att riksdagspartierna tagit ställning till den, men den är i djupaste mening politisk, den är enligt mitt förmenande denna riksdags viktigaste politiska fråga, visserligen icke av dagspolitisk natur ty den tager sikte på framtiden, en lång framtid, och lägger eller vill lägga en grund, på vilken vi sedermera kunna bygga upp icke blott hemmen utan hela vårt samhälle, och

då må jag spörja, om vi inte skulle hava rätt att noggrant pröva, huru pass fast och säker denna grund blir murad. När man nu har sådan brådska att genomdriva saken, att man låtit detta betänkande komma in till riksdagens kamrar så, att man endast har två dagar på sig, då man genom en liten enkel anordning kunde ha fått fem — det är icke mycket men alltid något mera — så tror jag, att denna brådska liksom brådskan att nu få förslaget avgjort, utan att låta oss vänta ett år eller så, den *bottnar ytterst i en omedveten farhåga för att kvinnorna i landet, om och när de få rösträtt i denna fråga, kanske icke skulle dela de »intresserade kvinnokretsarnas» och icke heller »juristernas» syn på tingen.*

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Det är också underbart att följa den förvandling, som försvaret av detta kungl. förslag genomgått under tidernas omskiftning. Den *första fasen* är den, som framträtt på nytt i herr statsrådets lovsång. Jag skulle vilja säga, att denna föreföll mig, när jag hörde den, som en reminiscens från den första tiden, och det såg nästan ut, som om statsrådet icke riktigt följt med utvecklingen av försvaret till den ståndpunkt som nu utskottet intager. Det var en gång just utgångspunkten, detta prisande av förslaget såsom utomordentligt genom sin enkelhet och sin juristelegans, genom sin anpassning till det »nya» rättsmedvetande, som man upptäckt här i landet, och det prisades, därför att det tagit hänsyn till och förverkligat kvinnornas önskingar samt först och sist den skandinaviska enhetligheten i lagstiftningen. Så kom den *andra fasen*, när kritiken började, och i den fasen befann sig frågan, till dess den återfördes till den förra genom anförandet från statsrådsbänken i dag. Den andra fasen betecknas av att talet om skandinavismen sakta tystnade: Danmark visade ett större motstånd än man väntat, och ingen vet i denna stund, huru det kommer att där gå med lagförslaget i höst. Så mycket synes vara visst, att många omarbetsningsförsök komma att göras. I Norge är förslaget ännu icke framlagt, och skandinavismen lär icke vara i fara, om vi skulle vänta ännu en tid. Talet om juristele-gansen har ock tystnat. Det var ett farligt tal, ty svaret blev i ekots form: »juristlag», men det var icke behagligt, det ville man icke höra, och då var det ju bättre att tala sakta om juristele-gansen. I stället har det nu kommit två andra teser till försvar. Man har kommit först med tesen om lekmännens missförstånd av det juridiska innehållet; det lär vara så många lekmän, som missförstått vad förslaget innebär! Jag skall icke trötta kammaren med att söka vederlägga talet om detta missförstånd; det har jag gjort i min reservation. De, som vilja taga kännedom om saken, kunna läsa det där. Jag har icke skrivit reservationen i hopp att den nu skulle allmänt läsas och begrundas, men kanhända de, som genom debatten föranledas att söka efter svar på en eller annan fråga, lättare kunna få det så, än om jag skulle upptaga tiden med att här framlägga, vad jag redan sagt i min reservation. Jag kan därför icke heller tillmötesgå statsrådets förhoppning att vidare bro-

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

dera ut den text, som han lagt för mig, denna text, som ginge ut på, att man nu hade att taga ställning till frågan om äktenskaps väsen genom en votering. Det visar, huru fjärran herr statsrådet är både från verkligheten och från den tanke, som kommit till uttryck i reservationen. Här är verkligen icke fråga om att votera om äktenskaps väsen, utan bara i all enkelhet att se efter, huruvida i denna fråga finnas olika uppfattningar, och om det är skäl att taga hänsyn till dem. Jag vill icke — det säger jag från begynnelsen ifrån — jag vill icke alls förhindra, även om jag kunde, detta lagförslag att bli va gällande för dem, som vilja hava en sådan lag, men däremot vill jag göra mitt bästa att med all den kraft jag kan besitta söka förhindra, att den också blir gällande för sådana förhållanden som den icke passar för och för sådana kontrahenter, som icke vilja komma in under den.

Den andra tesen är den om de olyckliga äktenskapen. Denna lag, såges det i utskottets motivering, är icke till för de lyckliga äktenskapen — för dem behöver man icke skriva någon lag — utan för de »olyckliga» och »mindre lyckliga» äktenskapen. Ja, det är räddningsplankan, men denna räddningsplanka brister, och man kan icke föra saken vidare den vägen. Jag håller herr statsrådet räkning för att han fört frågan tillbaka i de rätta linjerna. Ty lagen är icke någon undantagslag. Det har redan 1918 av en lagberedningsledamot klart uttalats — hans uttalande återljuder i statsrådets yttrande — att denna lag avser att lägga en grund för nya förhållanden, en grund, som skall bestå, för äktenskap i allmänhet, visst icke bara för de »olyckliga» äktenskapen. Och en såsom mycket betydande ansedd svensk jurist har en gång sagt, att det händer, att lagförslag som giva sig ut för att återgiva vad som redan gäller, i stället medvetet eller omedvetet komma med nya principer. Denna lag giver också genom sin formulering av texten klart besked om, att syftet är allmänt och icke gäller endast undantagsfall. Men — är icke lagstiftning i allmänhet till för mera exceptionella förhållanden? Kanske skulle någon vilja säga, att strafflagen icke är till för normala förhållanden, och varför skulle då just denna lag vara det? Låt oss då fullfölja bilden om strafflagen, och låt oss för ett ögonblick tänka på den! Den innehåller straffbestämmelser för vissa brott, men bakom dessa ligga lagens tysta bud eller förbud, som hänföra sig till livets verklighet under normala förhållanden. Så eller så vill lagen, att det skall levas. Den eller den gärningen skall göras eller icke göras, och om det sker annorlunda, anknytes därtill en påföljd av straff. Därigenom förklarar sig lagen ogilla den handling, som medför detta straff. Se vi nu på denna giftermålsbalk och t. ex. bestämmelsen i dess 5 kap. 7 §, enligt vilken hustrun, om hon på grund av söndring flyttar från hemmet, likväl har rätt till underhåll, samt jämför nämnda paragraf med 11 kap. 5 §, där det talas om bortflyttning utan giltig orsak, så frågas: är icke den rätt till underhåll

hon får genom 5 kap. 7 § snarare ett uttryck för gillande än för ogillande? Gillandet är icke ovillkorligt, utan hänförs sig till den bestämmelse, som finnes i 11 kap. 5 §, men är dock icke ett ogillande, utan det hänförs sig till ett förhållande, som lagen menar och bestämmelserna ange kunna bliva allmänt. Det ogillas inte, och därmed är också sagt, att det icke är endast ett undantagsförhållande. Lagen kan icke skapa lyckliga äktenskap, men lagen kan möjligen öka eller hämma de olyckliga. Den nya lagen är anpassad efter den verklighet, för vilken den är ytterst skapad, efter de nya förhållandena, säger man. Men oppositionen mot lagen påstår, att de gamla förhållandena fortleva; och striden gäller i själva verket därför, huruvida genom lagstiftningen de gamla förhållandena skola få dö eller rättare sagt dödas, skola med våld tvingas att försvinna?

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

Utskottet säger på sid. 13 och 14 ett par ord, som jag vill särskilt understryka, nämligen: »Av vad i det föregående uttals följer, att utskottet måste motsätta sig *icke blott* det i sistnämnda motion framställda förslaget att bibehålla den nuvarande förmögenhetsordningen såsom primärsystem *utan även* tanken att upptaga förslaget förmögenhetsordning såsom ett primärsystem och den gällande rättens såsom subsidiärsystem.» Det är uttytt: utskottet vill vara med på nästan vad som helst i fråga om förmögenhetsordningen för att tillmötesgå oppositionen, blott icke vad oppositionen själv vill och önskar. Lagförslaget och utskottet vilja möjliggöra genom förord vilken förmögenhetsordning som helst, bara inte gemensamhet i egendomen. Vad är det utskottet vill? Svaret blir: uniformitet, nivellering, en gemensam ordning för alla förhållanden, *trots det att de i sig själva äro olika*. Den gamla lagen som vi ha, kännes tryckande för många nya förhållanden, och därför vill man göra om den, men skall man göra om den, så borde det göras så, att den nya icke göres gällande för dessa gamla förhållanden, för vilka den andra, den gamla lagen passar. Det tvång, som man nu vill frigöra sig ifrån, det vill man emellertid i stället lägga på andra. Och vi, som opponera oss, hava inte opponerat oss mot tvångets upphörande, men vi vilja, att det skall vara konsekvens i handlingen och att inte ett nytt tvång skall åstadkommas eller skapas icke ens för de gamla förhållandena. I själva verket betyder denna ståndpunkten hos både lagberedningen, utskottet och statsrådet ett oförstående för de äldre moraliska och religiösa uppfattningar, som finnas och som många i vårt land älska att bevara. Det är en *ofördragsamhetens ande*, som talar ur det nya förslaget, en ofördragsamhetens ande, som icke är lämpad att skapa den grund, som skall gälla för århundraden.

Det bestående, som skulle bevaras, är två ting. Det ena är egendomsgemensamhetens tillåtlighet, och det andra är, att denna gemensamhet må kunna bevaras, därför att den är ett uttryck för en äktenskapsuppfattning, som strider mot den, som skymtar fram

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

i lagförslaget. Ett par ord först om egendomsgemenskapen! Jag vill säga, att *skillnaden mellan egendomsgemensamheten och den nya giftorätten* ligger däri, att gemensamheten ger lika rätt i *egendomen*, giftorätten ger lika *delning av egendomen*. Och här kommer mannens förvaltning, som en följd av egendomens gemensamhet, men icke såsom dess grund. Och när då statsrådet säger, att det icke är mycken glädje med denna rätt i en egendom, då den, som är ägare, hustrun, icke kan avyttra, icke förfoga över den alls. Ja, det är den juridiska synen på tingen, och jag ger statsrådet rätt i, att om man ser allt från den synpunkten, är anmärkningen befogad. Men här är fråga om en lag, som icke skulle vara blott en juristlag, och då måste vi fästa oss också vid det psykologiska momentet, som verkar starkt i just dessa förhållanden. Om mannen vet och känner, att det, som han förvaltar, både formellt och reellt är makarnas samma egendom, som icke är uteslutande hans utan i vilken en annan också har en rätt, ja, då blir hans ansvarskänsla för förvaltningen en annan, än om det blott är sin egen egendom han förvaltar. Det är samma förhållande, om jag får göra en liknelse, som när en man har förvaltning av allmän egendom, egendom, som är samhällets. Han känner då förpliktelsen att väl förvalta den starkare, än om den vore hans egen, ty med sitt eget kan han förfara såsom han finner för gott, men då det gäller en annans — låt vara att han har del däri, fast den icke är hans i juridisk mening — då känner han ansvaret skarpare, starkare och bättre.

Men varför skulle icke gemenskapen kunna få finnas? Jo, säger utskottet; det betyder en hustruns omyndiggörelse genom sig själv. Ja, även det låter sig göras om man blott ser till förvaltningen genom mannen, och om förvaltningen överlåtes åt mannen. Men om förvaltningen är följd och gemenskapen grund och gemenskapen dessutom är byggd på lagen, vare sig genom förord eller överenskomelse eller omedelbart genom lagen, då kan *icke* talas om en »självomyndiggörelse». Detta är en fras, ett tomt tal, men intet annat. Men, säger man, gemenskapssystemet duger inte alls; det blir oreda i förhållandet till tredje man, till borgenärerna. Men jag frågar, mina herrar, kan oredan bliva större, än vad den nu blir med den nya giftorätten? Den nya giftorätten, leder såsom den ärade förste reservanten i utskottet framhållit, till förord i stor utsträckning. När man vet, och så snart man får klart för sig, att förord kan användas i stor utsträckning, så lär nog mannen mestadels få gå med bevis på sig, huruvida han har förord, eller också med fullmakt från sin hustru i fickan. När det gäller kreditförhållanden, tror jag, att kreditgivarna för redans skull vilja draga in även hustrun i ansvaret. Men är det svårare att bringa reda i förhållandena, om mannen bär på sig bevis, att vid äktenskapets ingående egendomsgemenskap anordnats, och att han har förvaltningen för det hela. Oredan blir varken större eller mindre. Faran för oredas uppkomst är icke ett spår större vid gemenskapens bevarande under dessa förutsättningar, som jag tror vara fullt riktiga, än med det system, som lagen giver. Nej, grunden för att gemensamheten icke skall finnas, är de »intresse-

rade kvinnokretsarnas» motvilja mot den formella olikheten. Jag har emellertid i min reservation framhållit, att motståndarna inom utskottet erkänna, att olikheten är reell i detta hänseende och icke bara formell.

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Så kommer den andra frågan: varför vi hava möjligheten kvar till gemensamhetssystem i äktenskapet? Jag ber få besvara den frågan med en annan fråga: var äro de skäl till finnandes, som verkligen utse, att gemensamhetssystemet icke bör finnas? Varför vilja vi icke nöja oss med den möjlighet, som lagen giver? Jo, därför att gemensamheten i normala fall är den *bästa* formen för enheten inom äktenskapet, och vi hava icke varit i stånd att förstå, varför icke det bästa skulle vara gott nog. Varför skall man utesluta ur lagen det, som är den bästa formen, men taga alla de andra och sämre möjligheterna, och icke den bästa? Man vill ändock hava gemensamhet, och utskottet har självt liksom lagberedningen sagt, att det är det stora och vackra i den nya giftorätten, att den bevarar det gamla, som var av värde i gemensamhetssystemet. Alltså, gemensamheten erkännes där som något värdefullt. Men gemensamhet inträder enligt lagförslaget så att säga iklätt en tvångströja, och förvaltningen som sår förvaltning blir ett av två, *antingen samförvaltning*, mot vilken utskottet och lagberedningen opponerat sig, därför att den ytterst utmynnar i mannens förvaltning, *eller också en missförvaltning*. Det är dit jag fruktar, att lagens bestämmelser leda. Vi vilja hava gemensamhetens möjlighet kvar, därför att lagen på det sättet stryker under mannens plikt att förvalta den samfällda egendomen som förut. Och i de undantagsfall, då man verkligen behöver avvika från denna gemensamhet, kan man finna skyddsregler till hustruns förmån utan att taga till en helt ny giftermålsbalk. Man skall icke taga till starkare medel, än som äro behöfliga för att vinna målet.

Så kommer jag till det, som ligger bakom alltsammans, nämligen äktenskapsuppfattningen. Där har herr statsrådet framställt saken så, att jag har en på den boströmska filosofien eller reminiscenser från densamma grundad uppfattning om äktenskapet som ett slags samhälle och som en person. Jag skall visst icke ingå med herr statsrådet i någon akademisk disputation om detta. Jag vill endast framhålla, *att det faktiskt finnes två olika uppfattningar*. Den ena är den, som jag tillåtit mig giva uttryck åt i beteckningen *hemäktenskap*, och den andra är den, som jag tillåtit mig beteckna som *fritt äktenskap*. Skillnaden ligger kort och gott däri, att den ena uppfattningen bygge på kärleken såsom äktenskapets grund och intet annat än kärleken. När kärleken brister, då brister äktenskapet etiskt, och då uppstår det i själva verket efter denna uppfattning en etisk plikt till skilsmässa. Den andra uppfattningen bygger äktenskapet på plikten och icke på kärleken: kärlekens roll i pliktäktenskapet är för denna uppfattning endast den, att där kärlek finnes, blir äktenskapet lyckligt, ty det lyckliga äktenskapet består just i det frivilliga och villiga uppfyllandet av de etiska plikterna. Men om hemmet, om familjen skall vara samhällets grund, blir det en skral grund, när den bygger allena på kärleken såsom känsla. Brister den, så brister grunden. Bygger man

*Förslag till
giftermålsbalk.*

(Forts.)

äter på plikten, såsom våra fäder gjort i århundraden — de byggde sina äktenskap mångfaldiga gånger uteslutande på plikten, men på en så stark plikt känsla, att den förmådde överskylla allt annat, även bristen på kärlek. — Bygger man på den grunden, då blir det ett starkt hem och ett fast äktenskap, ja, jag skulle vilja säga, att detta blir det fasta äktenskapet till skillnad från det andra och fria äktenskapet.

Jag ber att få begagna tillfället att här söka undanröja ett missförstånd. När jag här talar om det fria äktenskapet, så talar jag om *lagförslagets äktenskap*. Jag menar visst icke, att man borde befrämja konkubinaten. Jag säger endast, att lagförslagets fria äktenskap och konkubinaten bygga på samma grund, den kärlek, som finnes makarna emellan, och det förtroende som på den grunden växer upp, och icke på något annat; plikt finnes ju även i detta kärleksäktenskap, men denna plikt försvinner, så snart grunden vacklar och kärleken går ut. Icke vill jag förneka, att av vad jag kallar det fria äktenskapet bygges både goda och lyckliga hem, utmärkta hem, hem lika förträffliga som i andra äktenskap, men det är ändå en skillnad i varaktighet, om det är plikten eller blott kärleken, som är grund. Om de höga andarna talar jag inte. I fråga om dem kan det vara så, att det kan vara nog med denna kärleksform. Nej, jag talar nu om vanliga, skröpliga människor. Där både plikten och kärleken äro skröpliga, tror jag att i genomsnittsfall, om plikten står kvar, man bygger på en grund, som är den fastare och säkrare.

För denna gamla uppfattning av äktenskapet blir makarnas inbördes förhållande en huslig ordning, icke en rättslig; och därför står icke lagförslaget i god överensstämmelse med den uppfattningen. Enligt min mening kan man visserligen icke tveka om vilken äktenskapsförfattning, som är den riktiga, men det är här alls icke fråga om vilken som är den riktiga, utan frågan gäller, om den ena uppfattningen skall undertryckas eller icke, om genom det nya lagförslaget den gamla uppfattningen skall alldeles lämnas utan avseende av lagen eller icke. Jag vill visst icke förneka, att den gamla uppfattningen icke direkt underkännes, men den erkännes heller icke genom lagförslaget, utan det är, såsom i motionerna framhålles och i herr Rogbergs reservation, har betonats, att man önskar ett dubbelt legalt system, så att man får både det, som passar för den ena och det, som passar för den andra äktenskapsuppfattningen. Jag tror, att det är ett missförstående av verkligheten, om man bestrider, att båda uppfattningarna finnas.

Man gör möjligen den invändningen: om det är sant, som nyss anfördes, huru då förklara den löslighet i uppfattning, som nu gjort sig gällande i vårt land? Huru förklara de många skilsmässor som ägt rum under den gamla lagens skydd, vilken bort vara ett hjälpmedel mot dessa? Det är att ställa frågan orätt. Ingen lag kan ändra en tidsanda. Ingen lag kan ändra ett tidsljycke, och jag må i detta fall också ställa en motfråga: är det troligt, att den nya lagen råder bot för det onda, eller är det tvärtom möjligt måhända, att den nya lagen förvärrar det onda? Enligt mitt förmenande det senare;

och jag skall till sist med några ord giva skäl för denna min mening. Den nya lagen vill *locka* kvinnorna till äktenskap. Man har iakttagit, att det finnes, särskilt i storstäderna, kvinnokretsar, där man icke vill gå in i äktenskapet. Grunden kan vara olika. Jag har i min reservation kritiserat beredningens och utskottets uppfattning härom och sökt framställa de skäl, som tala emot densamma. Men detta hindrar ej att det faktiskt finnes kvinnokretsar, där man drager sig att gå in i äktenskapet under nu gällande rätt. Nu vill lagförslaget gå dem till mötes och locka dessa kvinnor att föredraga äktenskap framför konkubinät genom de rättigheter, hon enligt den nya lagen får. Hon får rätt att göra gäld för hushållet, och för sina egna särskilda behov, alldeles oberoende av presumption av mannens samtycke; hon kan, när hon gjort denna gäld, bli fri från den, sedan den vältrats över på mannen, om nämligen icke borgenärerna inom ett år — enligt utskottets förslag två år — föra talan mot henne; sedan är det mannen, som är betalningsskyldig; hon får rätt till visst underhåll icke bara efter huslig ordning, utan efter Sveriges lag; hon får rätt att verka utom hemmet, rätt till fri verksamhet efter godtycke: vill hon gå utanför hemmet med sin förvärvsverksamhet och sätta en annan i sitt ställe för de göromål, som i hemmet finnas, så står det henne fritt; hon har rätt att flytta från mannen och dock få underhåll; hon har rätt att hindra mannen i hans fria förvaltningsverksamhet och att säga ja eller nej till hans åtgärder, och det är nödvändigt att få hennes ja i vissa förvaltningsfrågor; hon har rätt till vederlag, när bodelning sker, om icke mannen rätt förvaltats det gods, som är hans, men vari hon har giftorätt. Men det finnes ett *men*: lagen säkerställer ingenting. Den tar med ena handen vad den givit med den andra, och den ärade reservant, som i dag förut haft ordet, har rätt klart satt fingret på den ömma punkten, då han sade, att följden blir, att förord bliva allmänna. Förord! Men om det slutas före äktenskapet, kan ju kvinnan säga nej; härtill vill jag blott erinra om vad utskottet självt sagt i detta sammanhang, ehuru mot reservanten och mot mig: i det ögonblicket är kvinnan mest »okritisk» mot mannen. Jag undrar, om icke detsamma gäller i fråga om uppgörandet av förord. Jag undrar, om icke ifall mannen yrkar på förord före äktenskapet varigenom egendomen blir helt och hållet enskild, den blivande hustrun ger sitt samtycke i allt fall. Just i det ögonblicket kommer hon att göra det, fullt förvissad om att kärleken skall råda bot på det hela. Mannen vet, att det kommer en stund i livet, och ej förr så vid bodelning efter dödsfall eller måhända skilsmässa, då kärleken och annat kan ha gått sin väg och han står då mellan Scylla och Charybdis i fråga om det val han skall göra. Jag får vänta mig den invändningen från kvinnohåll: han må väl icke vara så usel, att han drager fördel därav och gör förord och förbehåller sig en sådan rätt. Han måtte väl hava så mycken självaktning i det fallet, att han icke begagnar sig av lagen. Ja, det kan sägas; men om lagen själv gillar denna uppfattning och själv gör man och kvinna likberättigade till förvärvsverksamhet, om lagen dessutom ställer mannen sämre inom äktenskapet än förut, då frågar jag: om

Förslag till
gifttermålsbalk.
(Forts.)

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

han har att välja mellan konkubinät *eller* äktenskap utan förord *eller* äktenskap med förord — vad väljer han? Den sista utvägen betecknar medelvägen, och den kommer att i de flesta fall användas. Utom äktenskapet har han så gott som samma plikter med avseende på oäkta barn, men i avseende på hustrun är han fri i fråga om giftorätten, fri från bandet i den egna affärsverksamheten och i den förvaltning, som äktenskapet medför. Jag tror icke, att det behöves många års erfarenhet, innan vi stå inför det faktum, att förord är regel, och att det gamla goda, som låg i gemenskapen och lagberedningen på konstlad väg velat bevara, är försvunnet för alltid. Då är den nuvarande gemenskapen bättre och säkrare *också för hustrun*.

Den ärade reservant, som i dag först haft ordet, har betonat, att lagens bestämmelser i många stycken äro lika många tvistanledningar och däri instämmer jag till alla delar. Jag pekar på avräkningsbestämmelsen. Jag pekar på bestämmelsen i 5 kap. 13 § att därest mannen missbrukat honom tillkommande skuldsättningsmakt, hustrun må kunna gå till domstol och begära, att mannen förklarar obehörig att göra gäld för hushållet eller för sina behov. Jag pekar på bestämmelsen i 7 kap. 3 § om mannens varaktiga ansvarighet för hustruns enskilda gäld för sina egna behov. Jag pekar på kontrollen, som skapas i 6 kap., jag pekar på rätten att gå till domstol i sådana husliga angelägenheter, som angå underhåll, jag pekar på förhållandet inom hemmet med avseende på barnen och bestämmanderätten över dem. Jag tror, att allt detta, såsom den första reservanten sagt, kommer att medföra en strid mellan de två, som höra ihop, därför att, såsom herr statsrådet uttryckte det, den nya lagen ger vad den gamla rätten förmenade *rätten att inbördes processa*. Just däri ligger det. De två, som äro ett, skola enligt den nya lagen få rätt att processa om mitt och ditt, och nog har processlystnaden länge existerat inom vårt land, men att den skulle föras in i hemmets värld, det hade jag ändå icke tänkt skola kunna betecknas som en vinning och kanske såsom den största vinningen!

Men så säger herr statsrådet, att jag såsom reservant tror, att hemäktenskapen skola komma att bestå vid sidan av lagen. De kanske kunna leva sitt liv ändå. Ja, om så väl voro. Men jag tror icke, att jag gjort mig skyldig till den missuppfattningen; mitt motstånd mot lagen skulle icke vara så bestämt, som det nu är, om jag icke trodde, att denna lag för in i äktenskapet och i den religiösa och moraliska uppfattning av äktenskapet, som härskar i vida kretsar av vårt land, en dualism, en motsättning, vilken innebär en upplösning. Det är just därför, som jag är så bestämt emot förslaget.

När den religiösa uppfattningen säger, att det är makens plikt på grund av ett moraliskt och religiöst bud att göra ett, och lagen kommer och säger, att det är hans rätt att underlåta detta, så finnes icke den människa, som icke i längden blir utsatt för slitningar, när frestelsen kommer och han ser lagens ord, och ser detta strida mot hans egna inre religiösa och moraliska bud. Det måste då komma en upplösning i hans inre, som icke verkar vare sig till individens eller samhällets bästa. Då stå emot varandra en *individens och en sam-*

hålllets etik. Lagförslaget bygger på den förra, och den gamla lagen bygger på den senare; vart det leder, när man för in sådana motsatser i lagen och i rätten, det visar Frankrikes utveckling och även det gamla Roms. Det är därför, jag tillåtit mig i reservationen säga, och här vidhåller jag det, att om jag trodde, att vi levde i en förfallets period, då skulle även jag rösta för förslaget, ty det lämpar sig väl för Frankrikes och Roms perioder av förfall. Men kravet på en förbättring av den lag, som inom kort skall antagas i dag, kan icke tystna så länge, det finnes den djupt rotade uppfattningen, att förfallets tid icke är inne. Då kommer också kravet, att hänsyn skall tagas till det bestående goda, att upprepas och åter upprepas, därför att endast på den grund, som är det fasta hemmets, kan växa ett tuktigt och starkt svenskt folk, en svensk stam, som vet att vinna seger över sig själv och känna sin egenart.

Och därför, herr talman, ber jag att få så varmt jag det kan förorda, att kammaren ville bifalla herr Rogbergs reservation.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman, mina herrar! Själva kärnpunkten i det förslag angående äktenskapets rättsverkningar, som utgör det nya i det framlagda giftermålsbalksförslaget, är att söka i reglerna om makarnas egendomsordning och förvaltningsrätt. Hur den saken är ordnad, därpå beror väsentligen värdet av detta lagförslag; som helhet betraktat, står det eller faller, allteftersom granskningen i denna kardinalpunkt utfaller gynnsamt eller ogynnsamt. Det är anledning betona detta, eftersom debatten här i dag, liksom förut den offentliga diskussionen, huvudsakligen rört sig om andra frågor, vilka av oppositionen tydligen tillagts större betydelse, och vilkas lösning enligt förslaget man tror skulle komma att medföra vårt hemlivs och äktenskapets förfall. Jag skall tillåta mig att höra dessa frågor senare, men anhåller att först få ange, hur jag ser på det spörsmål, som jag nyss tillåtit mig beteckna som kärnfrågan.

Den är kärnfrågan redan därför, att *om den* gäller för visso att vad i avseende å den kommer att bestämmas, det blir direkt och omedelbart av betydelse för *alla* de svenska äktenskap, som knyts enligt den nya lagen. Det är klart, att de allmänna reglerna, om i vad mån egendomen är makarnas gemensamma eller den ena makens enskilda, om hur med denna egendom skall gå vid äktenskapets upplösning, om vem som under äktenskapet äger förvaltnings- och dispositionsrätt över den ena eller andra tillgången, det är alltsammans saker, som direkt och omedelbart beröra alla äktenskap, både lyckliga och olyckliga. Det är en lagstiftningsfråga av oerhörd räckvidd; själva den bärande stommen i det nya lagförslaget är det, som stadgas i detta avseende. Det är dessa reglers innehåll och praktiska verkningar, som måste vara utgångspunkten vid reglerandet av sådana frågor som underhållsskyldighet och gäldsansvar. Det gäller således främst att taga ståndpunkt till, huru lagförslaget löst huvudfrågan.

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

Problemet, hur man skall ordna med makars egendom och förvaltningsrätt, är naturligtvis urgammalt. Det är mest lika gammalt som äktenskapet självt såsom rättslig institution. Och detta problem är känt att vara ett av de kinkigaste, som en lagstiftare kan få sig pålagt att lösa. Innan 1734 års lag gav sin lösning, hade det problemet varit föremål för årtiondens ingående och mycket grundliga debatter inom lagstiftarekretsar; och det resultat, som slutligen framkom, var en kompromiss mellan många varandra korsande hänsyn. Jag tillåter mig att inom parentes meddela den föregående ärade talaren den historiska upplysningen, att det ingalunda var förhållandet, såsom han trodde, att dessa lagstiftare under arbetet uppehöll någon intim kontakt med tillkallade representanter för lekmanaförståndet. 1734 års berömda lagverk är tvärtom, om man så vill, ett det mest karakteristiska exempel på en helt och hållet av ämbetsmannajurister utarbetad lag.

Men jag återkommer till detta problem om makarnas egendomsförhållanden och förvaltningsrätt. Tidsförhållanden, som skilja sig totalt från dem som råde för ett par hundra år tillbaka, ha för länge sedan framkallat ett trängande behov av reformer på denna punkt. Det har sedan länge varit insett, att lagens bestämmelser icke längre kunde bibehållas i sin ursprungliga form. Man slog då först in på de partiella reformernas väg och i två olika tempon. 1874 och 1898, satte man så att säga åtskilliga nya klutar på det gamla klädet. Man var emellertid redan vid detta arbete fullkomligt medveten om, att resultatet icke kunde bli annat än till ytterlighet otillfredsställande. Jag måste därför säga, att det är med egendomliga känslor man finner av de båda ärade reservanternas så att säga »status quo»-ståndpunkt, att den tillfälligt pålappade lagen av dem måtte uppfattas som något, vilket verkligen skulle vara tillfredsställande och därför bör för svenska folkets väl och som en av folket högt uppburen lagstiftning bibehållas för framtiden. Det är förvånande, säger jag, ty det har eljest varit så allmän uppfattning bland dem som haft att tillämpa och leva under gällande lag, att de nya lapparna icke alls passa på det gamla klädet. Vi ha icke längre något verkligt system på området, om icke ett system av inkonsekvenser, som gjort att speciellt gäldsreglerna blivit orimligt inkränglade. Visserligen har icke *det* inträffat, som man befarade från konservativt håll vid dessa partiella lagändringars genomförande, att de skulle komma att totalt »splittra äktenskapets enhet»: det förhåller sig nämligen lustigt nog så, att alldeles samma farhågor, som herr Reuterskiöld nyss anknutit vid föreliggande lagförslag, blevo på sin tid med största styrka framförda mot den lagstiftning, som han nu anser vara ett palladium för äktenskapets sanna bestånd. Men den har däremot haft *andra* olägenheter så starka, att det sedan länge varit allmänt erkänt, att en omändning från grunden här måste företagas. Det är omöjligt att fortgå på de partiella reformernas väg, då man där har kommit så långt, man kunnat, och resultatet i alla fall blivit så pass dåligt.

Vad man måste hava är alltså en helt ny lagstiftning, som na-

turligtvis måste läggas till rätta efter vår tids förhållanden. Då blir frågan, om lagberedningen har lyckats i sitt försök på detta ofantligt svåra lagstiftningsområde. Bland de fackmän, som fått sin uppmärksamhet och intresse fästade vid detta lagstiftningsarbete under dess fortgång, tror jag det rådde en rätt allmän skepsis i fråga om möjligheterna att kunna åstadkomma ett resultat, som kunde befinnas verkligt acceptabelt och icke behäftat med alltför stora hinder och olägenheter. Tidsförhållandena hava nämligen medfört, att problemet, som i och för sig självt är svårt, blivit svårare än någonsin. Låt oss se, vad allt man måste kräva av denna lagstiftning om makars egendom och deras förvaltningsrätt! Jag vill då främst gentemot reservanterna med styrka framhålla, att man måste kräva, att, så långt det är möjligt, vi erhålla en *enhetlig*, en för vårt folk i sin helhet gällande lagstiftning på detta område. Om man går så långt i annan riktning, som den ärade förste reservanten gjort, i det han rentav principiellt rekommenderat, att varje äktenskap skulle med avseende på förmögenhetsverkningarna regleras genom särskilt äktenskapskontrakt, där makarna före äktenskapets början göra upp, huru de för sina särskilda förhållanden vilja ha det ordnat — ja då skulle vi komma till rena motsatsen till en enhetlig, för hela folket gällande rätt. Följden skulle bland annat bliva, att i fall av tvist, mellan makarna, eller vid bodelning, eller i mål om makes gäld det skulle bliva domstolarnas uppgift icke att tolka lag, utan det särskilda kontrakt, som läge till grund för makarnas inbördes förhållande. Då skulle naturligtvis icke alls någon verklig stadga och rättssäkerhet kunna åstadkommas på detta likvisst för varje medborgare, han må för övrigt ha föga med affärer och rättssaker att göra, så betydelsefulla område. Det vore dessutom för tredje man svårt att veta, vad han hade att rätta sig efter; han måste i varje enskilt fall undersöka efter vilket äktenskapskontrakt makarna levde. På detta sätt skulle dessutom aldrig på ifrågavarande område uppkomma den enhetliga åskådning och uppfattning, som måste anses vara av synnerligen stor betydelse, för att äktenskapslivet skall bliva vad det bör vara.

Men nästan lika litet kan man rekommendera, att lagen skulle uppställa ett flertal olika huvudsystem, av vilka makarna skulle välja något. Går en lagstiftning den vägen, då betyder det icke någonting annat än att man resignerat inför de oöverstigliga svårigheterna att skapa en enhetlig rätt. Lagstiftaren har då så att säga gjort bankrutt och förklarat sig icke i stånd lösa själva det huvudproblem, som förelåg honom, nämligen att skapa en ordning så smidig och så beskaffad i övrigt, att den med lätta jämkningar i enskilda fall kan vara lämplig för olika samhällsklasser och olika individuella fall.

Så lyder *en* fordran på denna lagstiftning.

En annan är, att lagen bör hava den enkelhet, att den kan till sina praktiska verkningar lätt överblickas av var och en, som skall leva efter den. Detta behöver icke betyda, att själva lagparagraferna i alla delar skola vara så avfattade, att lekmän med största lätthet kunna tolka och tyda dem. Det är på ett område av denna ekonomiska

Förslag till
gifternätsbalk.
(Förta.)

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

art så gott som olösligt att komma därhän. Men det är icke heller det, som fordras. Det som fordras är, att själva det levande innehållet, själva kärnan i dessa lagparagrafer har den enkelhet, reda och överskådliggheit, att folket kan tillägna sig kunskap om, vad som för detsamma är av betydelse i detta avseende. Men det fordras vidare och för det tredje att icke innehållet av de förmögenhetsrättsliga reglerna är sådant, att de äro eller genom manipulationer av ena maken eller av båda i samförstånd kunna bringas att bliva en fallgrop för deras borgenärer. Bestämmelserna böra fastmer vara så avfattade, att en kreditbeviljande tredje man kan övertyga sig om ställningen och känna trygghet för att här icke lurar någon fara för honom. I detta avseende lämnar nuvarande lag mycket övrigt att önska. Och visserligen lät man sig vid stiftandet av 1898 års lag på vissa punkter angeläget vara att trygga borgenärens rätt. Men det måste då ske genom att på bevisreglernas väg fråntaga hustrun kanske $\frac{9}{10}$ eller mera av vad hon genom denna sista reform skenbart vann i trygghet mot mannens missbruk av sin makt.

Slutligen måste denna lagstiftning också taga hänsyn till den förändrade uppfattning om kvinnans förmåga och därmed hennes rätt att sköta sina egna ekonomiska angelägenheter, som blivit en frukt särskilt av de senaste årtiondenas utveckling. Därmed kompliceras visserligen problemet ofantligt. Det vore mycket lättare att ordna saken, i den mån man kunde bibehålla äktenskapet i förmögenhetsrättsligt hänseende såsom en absolut monarki, där *en* helt enkelt regerar allt. Denna styrelseform har alltid mycket enklare regler, än vad förhållandet är vid ett konstitutionellt regeringssystem.

Den svårighet, som ligger i det nutida anspråket att vardera maken skall hava rättigheter ej blott i egendomen, utan ock i förvaltningen av egendomen, måste emellertid tillmötesgå, såframt icke lagstiftningen helt och hållet skall hava förfelat uppgiften *att lagstifta för sin egen tid*, dess behov och åskådning.

Frågar man sig nu, huru i denna svåra, men kardinala punkt det föreliggande lagförslaget lyckats, så har utskottets stora majoritet för sin del kommit till den uppfattningen, att det har lyckats rentav över förväntan väl, tack vare det system, som lagberedningen har lagt till grund.

Här i landet ha vi ingen anledning att vilja frångå den grundtanke, som behärskar våra nuvarande äktenskapsregler i ekonomiskt hänseende, eller att makarnas egendom väsentligen bör vara gemensam, att det arbete, som de verkställa, göra de för gemensamt bästa, att »det gods, de i hjonelag avla samman», såsom 1734 års lag uttrycker sig, det skola också de båda hava del i. Den tanken bör också, liksom hittills, ha sin tillämpning, ej blott på nya besparingar under äktenskapet, utan ock på den av endera maken införda förmögenhet, vars bibehållande i regel berott av bådads omtanke och förståndiga hushållning. Den fullständiga egendomsskillsmässan, som rekommenderats av den föregående ärade talaren i hans reservation, såsom det enda rimliga, om man nu skall tillämpa moderna äktenskapsidéer och icke hålla sig till de gamla reglerna, har en bestämd nackdel just

däri, att makarna då icke känna sig i hela sin verksamhet arbeta för gemensamt väl. Den ene eller andre kommer alltför lätt att behärskas av den känslan, att vad han gör i fråga om att skaffa inkomster och begränsa utgifterna, det gör han, utan att själv ha någon nytta därav; det är kanske den andre maken, som får alla fördelarna därav. Det bör förebyggas så långt, som det är möjligt, att denna känsla smyger sig in i äktenskapet. Man bör bibehålla den starkt bidragande faktor till äktenskapets enhet, som ligger i, att båda känna sig arbeta för ett gemensamt väl.

Förslag till
giftmälsbalk.
(Forts.)

Reservanterna ha gjort gällande, att den gifträttsinstitution, på vilken förslaget bygger, uteslutande skulle vara en förmån, som man har velat bevilja den i hemmet arbetande kvinnan för att hon icke skulle gå lottlös ur boet, och den siste talaren har från denna utgångspunkt utropat, att även denna kardinalpunkt i lagförslaget är således egentligen uttryck för ett ensidigt hävdande av kvinnans intressen. Jag måste tillbakavisa detta som fullkomligt felaktigt. Det är visst icke blott i den ena makens intresse, det är i *bägge makarnas intressen*, att det ordnas så att båda känna sig få någon del i det, som de tillsammans skapat. Om hustrun t. ex. skulle nödgas säga sig, att vad mannen kan spara av sin arbetsförtjänst, det blir uteslutande hans tillhörighet, som vid bodelningen helt och hållet tillfaller honom, då blir helt naturligt följden, att hon icke får den sporre att med sparsamhet och omtanke sköta hemmet och boet, som ligger däri, att det som sparas, det sparas för bådas gemensamma räkning. Det är alltså lika mycket i mannens som i hustruns intresse, att man bibehåller egendomsgemenskapen. Och det är ju vad förslaget gör, ehuru visserligen i den juridiska form, att vardera maken säges under äktenskapet äga sin del, nämligen den som faller under dess förvaltning, och att delarna först vid äktenskapets slut slås tillsammans till ett helt, varur vardera parten tager lika lott. Herr Reuterskiöld liksom visst också herr Rogberg gjorde gällande, att det skulle förefinnas en stor olikhet mellan den gällande rättens egendomsgemenskap och det system, som här föreslås. Jag måste säga att jag för min del har icke lyckats upptäcka, vari de stora sakliga och väsentliga skillnaderna mellan dessa båda system i egendomshänseende skulle ligga. Det nya tekniska greppet har såvitt jag kan finna, uteslutande till uppgift att skänka en enklare juridisk struktur åt de regler, som giva den ena eller andra maken *förfoganderätt* över den del av egendomen, som han bragt eller tjänat in i äktenskapet. För mannen uppstår härvid naturligtvis den väsentliga skillnaden mot nu, att medan han förut varit den ensamme förvaltaren över hela det gemensamma boet, med undantag av hustruns arbetsinkomst, blir nu kvinnan det över den egendomen, som inbragts av henne eller hon under äktenskapet ärvt eller förvärvt. Men detta angår ju egendomsgemenskapen, utan förfogande- och förvaltningsrätten. För en tankegång, som är van att operera med den nu gällande rättens begrepp, samfällid egendom och säregendom, kan emellertid vid första betraktandet av de nya reglerna vissa missförstånd ligga nära till hands. Det bör därför måhända erinras exempelvis därom, att om den ena maken överlåter

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

egendom på den andra, och denna egendom är giftorätts gods — såsom enligt lagen nästan alltid är fallet — så inverkar denna transaktion i och för sig icke på förmögenhetsställningen makarna emellan. Vid den slutliga delningen har vardera alltjämt lika lott i den gemensamma massan av bådas hopsplagna giftorätts gods. Vad som skett är att den ene maken överfört gods under den andres förvaltningsrätt.

Om de stadganden, som i lagen hava införts till skydd mot att tredje mans rätt skulle bliva lidande av en dylik överflyttning, har herr Rogberg i sin reservation uttalat, att det inom utskottet icke har undersökts, huruvida desamma verkligen innebure tillfredsställande garantier. Jag vill emellertid tillåta mig fästa uppmärksamheten på, att den ärade reservanten så vitt jag vet, inom utskottet varken uttalat några tvivelsmål i det hänseendet eller eljest påkallat någon närmare undersökning härom. Hade den frågan där blivit väckt, är jag övertygad om, den ärade reservanten skulle vunnit klarhet om, att hans farhågor i denna punkt icke äro berättigade; det framgår nog för en var som närmare undersöker de bestämmelser i sjunde och åttonde kapitlena, som handla härom.

I sina övriga delar åsyftar ju lagförslaget väsentligen att den make, som icke av sin egen egendom eller egen arbetsförtjänst har nog till fyllande av sina legitima levnadsbehov, utan som måste enligt den faktiska egendoms- och arbetsfördelning, som i det hemmet råder, mera eller mindre fullständigt bygga på andra makens intäkter, skall få sin nuvarande alltför svaga position stärkt genom att den andra makens etiska plikt att bidra till dessa levnadsbehov i viss utsträckning erkännas såsom en rättsplikt och i ytterlighetsfall det också möjliggöres ett genomförande av denna rättsplikt genom dom och exekution. Emellertid vore det att fullkomligt felaktigt framställa förslaget innehåll, om man vill göra gällande, att förslaget, som det sagts från någon, ger domstol eller annan myndighet möjlighet att på den ene makens yrkande ständigt inblanda sig i hans äktenskap. Förhållandet är fastmer det, att lagförslaget på denna punkt intager den största försiktighet och, vad angår själva underhållsplikten, endast i det fall, att den ene maken *uppenbarligen försummar sin underhållsplikt*, tillåter, att på den ena makens yrkande något ingripande av domstol få äga rum. Här finnas således nog ändå en vid marginal, inom vilken missförhållanden och olyckliga förhållanden kunna äga rum inom äktenskapet, vilka icke låta sig på rättslig väg avhjälpas. Man har likväl icke ansett det vara klokt att tillåta, att ett ingrepp utifrån får äga rum annat än i yttersta nödfall. Så mycket mer inkorrekt synes det mig vara att i detta avseende mot förslaget rikta den förebråelsen, att det skulle medföra några menliga verkningar för äktenskapets lycka och fortbestånd.

Jag kommer därmed in på den närmast föregående ärade talarens yttrande och kanske ännu mera på den reservation, som han vidfogat utskottsbetänkandet. Herr Reuterskiöld har framställt sig som talesman för det klara verklighetssinnet, för den verkliga förtrogheten med förhållandena ute i landet — och icke enbart i storstaden. Men det torde ändock, trots den säkerhet, med vilken han intagit denna

position, finnas vissa anledningar att tvivla på, att den ärade talaren är den sanna och äkte representanten för dessa kvalifikationer att kunna bedöma förslaget. Jag ber att få erinra därom, att i lagutskottet, där den ärade talaren icke har satt sitt ljus under någon skäppa och där han underlåtit att med den elegans och klarhet, varmed vi hört honom här i dag tala till kammaren, göra sig till målsman för sina särmeningar, — att inom detta utskott, som över en månad under långa sammanträden noga granskat yrkanden, framställda i motioner, vilka den ärade talaren uppenbarligen står synnerligen nära, eller eljes väckta inom utskottet det icke har lyckats för honom att få med på sin grundåskådning en enda av utskottets ledamöter; och endast en utom herr Reuterskiöld själv har, och det tydligen av delvis andra skäl, funnit sig böra ställa sig avvisande eller tvekan gent emot det kungliga förslaget. Lagutskottet består dock likvisst icke bara av storstadsbor. Där hava bland annat haft säte tre jordbrukare från skilda landsändar, från Norrland och från sydligare delar av Sverige, och där hava även haft säte åtskilliga andra i det praktiska livet i olika yrken och levnadsställningar verkande män både från smärre städer och från den rena landsorten i alla hörn av landet. Hur kan det då komma sig, att bland dessa personer, som hava varit i tillfälle att noga taga del av lagförslaget och av de synpunkter, som därför legat till grund, och som sökt sätta sig in i det efter bästa förmåga och sannerligen icke heller sakna förutsättningar därtill — så mycket mer som bland dem hava befunnit sig åtskilliga, som i årtionden hava varit vana att arbeta såsom boskiftare och därför haft särskilda förutsättningar att känna till de inverkan förhållandena — hur kan det komma sig, att herr Reuterskiölds hela argumentering icke har lyckats utöva någon som helst påverkan på dessa personer? Hur kan det komma sig, att de icke hava kunnat finna, att den hemgemenskap, vars talan han fört, skulle på något sätt trivas illa under den nya lagstiftningen, utan att det tvärtom från lek-män av alla politiska åskådningar och alla yrken har vitsordats, att efter deras uppfattning det nya förslaget i alla väsentliga punkter ger uttryck just åt vad som nu för tiden är gällande rättsåskådning? Det förefaller mig egendomligt, att den ärade talaren med en sådan styrka kan icke blott såsom sin speciella särmening, sitt gående mot strömmen, framhäva sin ståndpunkt utan också tror sig därvidlag verkligen göra sig till uttryck för någon allmän mening bland lekmännen i landet.

I själva verket förhåller det sig nog ändå så, att det icke är den praktiska verkligheten, som har varit utgångspunkten för den ärade talarens tänkande i denna fråga. Vad han än må säga — allt vad vi hava hört i utskottet, vad vi läsa i hans reservation och även vad som genomskimrade hans anförande i dag, — ehuru, jag erkänner det med betydligt större försiktighet än tillförne — visar oss att denna utgångspunkt fastmera är en specifik, rent teoretisk uppfattning om vad som egentligen är grunden för ett äktenskap och för ett hemliv. Om denna grund är visserligen förhållandet, att man har fått höra flera olika, med varandra icke fullt samstämmade förklaringar. Så-

Förslag till
gjfjernättsbalk.
(Forts.)

Förslag till
giftermålsbalk.

(Forts.)

lunda har han, reservanten, i lagutskottet — och i reservationen fullföljes denna tanke alltjämt — förklarar, att äktenskapets grund fordrar, att »mannen har försörjningsplikten», varemot hustrun står för »värdnaden»; med denna mannens försörjningsplikt skulle för det första följa förvaltningen över makarnas gods, och för det andra ett ovillkorligt förhinder för hustrun att kunna mot mannen framställa något som helst rättsligt yrkande, att han skall ge henne de nödvändiga medlen att leva. Den ärade reservanten framhäver med stor styrka, att någon sådan rättighet bör enligt äktenskapets idé icke tillkomma hustrun. Och han säger i sin reservation uttryckligen, att då utskottet framhåvt detta hinder såsom en olägenhet för hustrun, måste detta bero därpå, att utskottet icke inser, att denna rättsliga skyldighet har karaktären av skyldighet blott i förhållande till *samhället*. Huru nu detta förhållande att en hustru, vars äkta man icke totalt försummar sin underhållsskyldighet, saknar varje annan rättslig möjlighet att få de nödvändiga medlen att leva, än genom att anlita fattigvårdens hjälp huru det skall upphöra att vara en olägenhet för henne, bara genom att man besinnar, att mannens rättsliga skyldighet ju endast gäller »i förhållande till samhället», det torde höra till sådana hemförvaltningsrättens hemligheter, som jag för min del icke tillåter mig att söka uttyda.

Men det är icke alltid som denna försörjningsplikt för herr Reuterskiöld står såsom den egentliga grundvalen för hemgemenskapen, utan i reservationen framställles en annan utgångspunkt såsom den egentligt bärande, nämligen den, att äktenskapet grundas i regel »*däri genom, att en kvinna i egenskap av hustru flyttar över till en man*». Jag trodde, då jag läste denna passus i reservationen, att jag hade att göra med en tillfällig lapsus, som ju kan inträffa, då man brådskande avfattar en reservation — och ehuru reservationstiden har varit riktigt tillmätt, har den ju också blivit så grundligt utnyttjad, att det kunnat föreligga en dylik brådskan. Men jag gick då till den ärade talarrens vetenskapliga författareskap på området, till den del av hans framställning av förvaltningsrätten, som hör till »hemlandsrätten» och kallas för »hushållsgemenskap och hemrätt», och jag fann där verkligt uttalat om den hemgemenskap, som följer med giftermålet, att »*här har sedvanerätten, som anknutit till hustruns vanliga faktiska hemflyttning till mannen och ej tvärtom, gjort principiellt endera maken — praktiskt taget mannen — till huvudperson i gemenskapen eller den som, genom den andras medverkan, egentligen aktualiserar det hemsamhälle vilket potentiellt är såsom nödvändigt knutet till varje människa såsom möjlig medelpunkt därför*». Denna hemgemenskap är enligt herr Reuterskiölds framställning »ett samhälle, vars representativa organ utgöres av den, som in casu aktualiserat samhället i konkret form och därmed blivit den sålunda uppkomna och fortsatta hemgemenskapens medelpunkt». Inom äktenskapet tillkommer emellertid »representativ organställning» för detta samhälle såväl mannen som hustrun, dock att mannen, som äger »befallningsmakt» och »självtäktsmakt», däri är huvudperson, varemot »hustrun jämte hembarn och tjänstefolk» utgöra »bipersoner i hemsamhället».

— Sedan jag läst denna mera vetenskapliga utläggning av den ärade reservantens tankegång, förstår jag bättre, vad han måste hava menat, då han sökt uttrycka det mera populärt men mindre klart — såsom det tycks mig — i åtskilliga delar av sin reservation. Det är efter hans uppfattning nödvändigt att bibehålla husbondeväldet och därmed mannen såsom huvudperson i familjen, och han klandrar också mycket riktigt i sin vetenskapliga framställning lagberedningen såsom grovt okunnig då den icke har beaktat den offentligt-rättsliga sidan, som tillkommer detta mammals husbondevælde, detta hemsamhälle, denna organställning gent emot samhället. Med den följer emellertid helt naturligt, att hustrun icke äger några rättigheter i fråga om underhåll, ty inom detta offentligt-rättsliga samhälle, familjen, är naturligtvis den rättighet, som svarar mot försörjningsplikten, av publik natur och tillkommer endast samhället. Om hustrun då, som sagt, icke får någonting, kan det icke hjälpas; det är en nödvändig konsekvens av hemäktenskapets natur!

Emellertid, vid den utformning av sina tankar, som reservanten sedermera har gjort, har jag icke kunnat finna, att denna tanketråd har kunnat bibehållas. Den olyckliga verkan reservanten befarar, om man skulle ändra detta hemsamhällets natur, är ju, att man skulle »bryta sönder hemmets slutenhet», och för detta dåd beskyller också reservanten lagförslaget på sidan 121 i reservationen. Men när man kommer till sidan 128, finner man ej blott, att reservanten går med på att taga bort målsmanskapet utan även att han grundar detta sitt medgivande på att målsmanskapet innebär »hemmets slutenhet utåt och hustruns verksamhet allenast därinom». »Då detta förhållande» fortsätter reservanten »socialt, kommunalt och politiskt redan är ändrat, finnes ingen anledning att bibehålla detsamma civilt.» Men om sålunda hemmets slutenhet redan är bruten i praktiskt hänseende och detta föranleder reservanten att bryta den även civiliter, även äkten-skapsrättsligt genom målsmanskapets borttagande, har jag litet svårt att förstå, varpå egentligen bibehållandet av husbondeväldet och försörjningspliktens riktning uteslutande till det offentliga grundas. Icke heller delningen av plikterna man och hustru emellan, så att mannen har »försörjningsplikt» och hustrun »vårdnaden», har av reservanten bibehållits i det förslag till vissa lagparagrafers avfattning, som han fogat till utskottsbetänkandet. Giftermålsbalkens 5 kap. 2 § finna vi, att reservanten skulle vilja hava formulerad på följande sätt: »För hustru och hem är mannen försörjningspliktig; vare dock hustrun, där hon har egna medel, skyldig att efter sin förmåga bidra till underhållet. För hemmets vård och bestånd äro makarna ansvariga en för båda och båda för en. Är mannen till försörjning oförmögen, träde hustrun i hans ställe, där hon är därtill i stånd.» Mannen har här visserligen fått bibehålla sin försörjningsplikt, — och denna gång icke blott mot hustrun utan även mot hemmet, som enligt vad reservationen anger, är på en gång objekt för makarnas verksamhet, det högre samhälle, under vilket makarna ingå såsom ledamöter, och slutligen »subjekt ipso jure för makarnas hela förmögenhet». Det utgör således slutligen ock föremål för mannens försörjningsplikt. Hur detta

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

»hem», som på en gång är ägare av samtliga tillgångarna och föremål för försörjning skall konstrueras och taga sig ut i verkligheten, torde man få lämna åt den ärade reservantens egna närmare utläggningar att klargöra. Men vad som är klart är att enligt hans förslag hustrun i hemäktenskapet icke ansvarar ensam för hemmets vård, som hon förut av reservanten själv ansetts göra, utan för denna vårdnad ansvara bägge makarna, »en för båda och båda för en»; jag vet inte om meningen är att de skola kunna dömas skyldiga vårda, »vilkendera vårda gitter».

Hur man går fram i reservationen, finner man således egentligen icke något riktigt sammanhang mellan de olika framställningar och de olika yrkanden, som gjorts av den ärade reservanten. Han har emellertid kommit till det slutet, att det i vår tid existerar två äktenskap, och han anser, att för båda bör det nu lagstiftas. Vi se visserligen på ett ställe i reservationen anföras som en sträng anmärkning mot förslaget att det skulle införas »splittring i äktenskapsrätten» genom att upptaga »det fria äktenskapet». Men denna förebräelse får icke tagas på fullt allvar, ty i slutorden betyder den ärade reservanten, att om ensam detta fria äktenskap funnes till, skulle han kräva en lagstiftning uteslutande avsedd för detsamma. Men att då nu vid dess sida jämväl »hemäktenskapet» existerar han anser sig skyldig att tillskapa en lagstiftning såväl för det ena som för det andra. Den »splittring», som lagberedningen aldrig har tänkt sig, utan tydligen tvärtom sökt på allt sätt häva för att i stället skapa en enhetlig äktenskapsrätt, vill ju sålunda just reservanten i likhet med herr Rogberg införa! Här skulle enligt hans mening gälla två olika äktenskapslagar efter vilka det skulle levas.

På två olika sätt har herr Reuterskiöld i sin reservation ansett sig böra utforma denna tanke. Såsom huvudalternativ går han på avslag på det kungl. förslaget och begär ett bibehållande av nuvarande rätt men med tillämpning av det nya lagförslagets principer såsom sekundärt alternativ. Men skulle detta yrkande av kamrarna avslås, har, såsom reservationens fortsättning visar, förslagsställaren tänkt sig problemet kunna lösas på det sättet, att man omformar vissa paragrafer i det nya förslaget till giftermålsbalk, därhän, att man gör vissa bestämmelser användbara för bägge slagen av äktenskap, men i andra punkter ställer till makarnas förfogande två alternativ, ett huvudalternativ för »det fria äktenskapet» och ett annat för »hemäktenskapet». Därvid finner man emellertid, att reservanten drives av det huvudsyftet att *så snart som möjligt bringa ett »fritt äktenskap till upplösning*. Då det kungliga förslaget med sina regler om underhållsskyldigheten vill möjliggöra, att ett genom endera makens förvållande visserligen icke lyckligt och på sätt och vis underminerat äktenskap, dock skall kunna i det längsta hållas i hoppa, där andra maken gör ansträngningar för att rädda hemmet åt makarna och barnen, så är för den ärade reservanten detta en styggelse. Har ett äktenskap — nämligen ett »fritt äktenskap» — börjat att på något sätt knaka i fogarna, skall det enligt hans mening så snart som möjligt upplösas. Han uttalar uttryckligen på sidan 134, att underhålls-

reglerna i 7—11 §§ av 5 kap. skulle i fråga om fria äktenskap bara tjäna till att fördröja en upplösning, som ligger i dessa äktenskaps egen inneboende natur, och måste redan på den grund avstyrkas. Samma syfte och betraktelsesätt går igen i åtskilliga andra punkter.

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Ser man slutligen på den egendomsordning och förvaltningsordning, som denna reservant har tilltänkt åt de fria äktenskapen, så måste man väl bliva något häpen. Reservanten har bibehållit sjätte kapitlets första paragraf, som bl. a. säger, att den egendom, som i äktenskapet införes av endera maken, blir giftorättsgods, i den mån icke nedan det bestämmes, att den skall vara enskild egendom. Bland den enskilda egendom, som sedermera uppräknas, finner man icke desto mindre icke blott fast egendom, som make före äktenskapet ärvt eller förvärvat, utan också allt »inbragt gods». — Man frågar sig: vad återstår då för en införd egendom, som enligt 1 § skulle bliva giftorättsgods? Saken är tydligen helt enkelt den, att den ärade reservanten, såsom också framgår av motiveringen till reservationen på sidan 138, icke känner till, vad som menas med termen »inbragt gods», utan därmed förstår inbragta möbler och andra bohagsting. Om dessa inbragta möbler vill han följaktligen stadga, att de skola vara vardera makens enskilda egendom. Vad åter makarna under äktenskapet köpt in av bohag och arbetsredskap och som finnes i det gemensamma hemmet, får icke heller utgöra giftorättsgods, utan reservanten har en ny konstruktion: i varje sådant bohagsting skola bägge makarna hava samäganderätt, och på denna skall, ehuru det erkänna kunna hava sina olägenheter — fastän icke så farliga, menar han — tillämpas reglerna i samäganderättslagen av den 30 september 1904. Då nu reservanten i sin lagtext vill stadga: »Ej må sådant lösöre av make utan andra makens samtyckte avhändas eller pantsättas utan så är, att trängande behov kan visas hava varit för handen», är detta dels onödigt och dels felaktigt, ty samägt gods får ingendera avhända eller eljes förfoga över, utan att de äro ense om att göra det. Vill endera komma ifrån denna kinkiga samäganderättsställning, har han ju enligt samäganderättslagen att vända sig till domstol och anhålla, antingen att en god man måtte förvalta bohaget eller att det måtte på offentlig auktion för deras gemensamma räkning utropas. Det är antagligen i syfte att offentlig myndighet icke på något sätt må inblandas i ett äktenskaps inre angelägenheter, som den ärade reservanten har ansett, att denna samäganderättskonstruktion skulle äga några företräden framför den av honom förkastade giftorättskonstruktionen.

Då den ärade reservanten nyss här i sitt anförande gjort gällande, att den nuvarande förvaltningsrätten ju helt och hållet vilar på egendomsgemenskap och därför icke kan på något sätt falla hustrun besvärlig, om hon rätt betänker saken, så tillåter jag mig bland annat anmärka, att denna förvaltningsrätt som bekant omfattar principiellt även hustruns enskilda egendom och att det således icke gärna kan bara vara i egendomsgemenskapen, som den nuvarande förvaltningsrätten har sin grund. Enligt reservanten skulle nu å andra sidan allt inbragt gods komma att bli enskild egendom, och den för-

Förslag till
 äktenskapsbalk.
 (Forts.)

valtareställning och den egendomsgemenskap, som mannen under sådana förhållanden skulle komma att åtnjuta, komme alltså att te sig högst egenartad. Man må icke säga, att reservanten i detta fall syftar på »fria äktenskap», och i sitt nyss anmärkta yttrande däremot på sina »hemäktenskap». Det visar sig nämligen vid stadgande efter stadgande i hans alternativa förslag, att han likvisst tänkt sig i stor utsträckning kunna använda enahanda principer, framför allt att rädda mannens försörjningsplikt såsom grundval för äktenskapet, med därav följande konsekvenser. Jag tror, att man lugnt kan säga, att av samtliga de ändringsförslag med formulerad lagtext, som den ärade reservanten har framfört, det icke finns ett, om vilket det skulle kunna vara tal om att det skulle kunna antagas. Det finns icke ett, som icke skulle, om det utsättes för någon teknisk kritik, bliva föremål för en mycket besvärande, delvis mycket munter sådan, beroende givetvis på att reservanten i själva verket är lekman på det området, som han här kommit in på, nämligen den civila lagen. Han har kommit in på detta område ifrån sina offentligt orättsliga teorier och har försökt rädda sina synpunkter genom lagtextförslag i ämnen, där han icke kunnat bedöma innebörden av de uttryck, som han använder. Dessa uttryck ha esomoftast uppenbarligen kommit till användning tack vare en viss estetisk känsla för alderdomliga ord och vändningar, som ansetts pryda sin plats men som skulle komma att vid lagens tillämpning ställa till långt större oreda, än den ärade reservanten säkerligen kunnat föreställa sig.

Det blir ju emellertid tillfälle att mera i detalj granska denna sak, då vi komma till de enskilda yrkandena. Jag har bara redan nu velat påpeka, att i den mån det bakom reservantens kritik skulle ligga något anspråk på att på detta område hava kommit med något bättre, med någonting, som verkligen kunde lösa dessa problem och som i detta avseende ens kunde läggas till grund för en vidare utveckling av stadgandena, han häri har ganska svårt misstagit sig.

Herr talman, jag yrkar bifall till den föredragna paragrafen.

Herr Cla son: Efter den ingående granskning, som framstående jurister ägnat förslaget från juridisk och lagteknisk synpunkt, skall jag som ju givetvis icke kan ingå på dessa juridiska specialiteter, för min del, söka se frågan från en något mera allmän lekmanasynpunkt. Jag skall då genast säga ifrån, att jag från denna synpunkt och med min konservativa grundåskådning är motståndare till det föreliggande förslaget. Jag är detta, därför att förslaget enligt min uppfattning vilar på oriktiga förutsättningar och därför också kommer att i tillämpningen verka äktenskapsplittrande.

Det bygger på oriktiga förutsättningar redan i fråga om äktenskapets väsen, i fråga om vad ett äktenskap är och bör vara. Det ger för litet utrymme åt den åskådning, som enligt min mening här är den riktiga, att äktenskapet principiellt — jag talar icke om undantagen — bör vara en förbindelse för livet med så mycken enhet och enhetlighet som möjligt, ej ett fördrag, som efter godtycke kan slutas eller upphävas, och där intressena äro splittrade. Det är för

samhället, menar jag, av särskild och synnerlig vikt, så snart man kommer in på äktenskapslagstiftningen, att lagen söker inprägla det förra och motverka det senare. Det gör icke detta förslag. Det kastar, såsom jag senare skall komma till, in i äktenskapet en serie av jäsningsämnen och söndringsbaciller, och därför kommer det att verka olyckligt.

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

Förslaget bygger också på oriktiga förutsättningar i fråga om de äktenskaps slutande kontrahenternas, makarnas, väsen, då det till den grad, som här har skett, velat urgera deras likställighet inom äktenskapet. Kammaren torde veta, att jag för min del icke har så synnerligen mycket till övers för denna teoretiska likställighet mellan man och kvinna på en hel del områden. Jag anser, att redan naturen har gjort dem så olika, så att denna teoretiska likställighet praktiskt taget kommer att slå ganska illa ut, om man skall söka genomföra den på en mängd samhällsförhållanden. På somliga områden har och bör mannen hava företräde, på andra däremot kvinnan. Men det må vara hur som helst med den saken. Det må gå, som det kan, exempelvis med denna teoretiska likställighet, genomförd i fråga om ämbeten o. s. v., å dylika områden kan man dock i viss mån se bort från olikheten mellan man och kvinna. Men inom äktenskapet, en förbindelse, som ingås just därför att man och kvinna äro helt olika, och vars hela tillvaro beror därpå, där är det för mig en ren orimlighet, contra naturam, skulle jag vilja säga, att tala om att de skulle vara på sätt, som här betonats, i allo likställda. Ty likställighet förutsätter lika uppgifter, men om någonsin uppgifterna äro olika, är det just i äktenskapet, helt enkelt därför att i äktenskapet mannen skall vara fader och kvinnan moder, och därför att det aldrig i livet kan bliva tvärtom.

Jag medger, att när jag talar om fader och moder, ser jag i viss mån bort ifrån de barnlösa äktenskapen, men det är väl i alla fall inte dem, som äktenskapslagstiftningen särskilt skall taga sikte på, och det är väl även så, att då äktenskap ingås, ingås de icke i syfte, att de skola bliva barnlösa. I det långt övervägande flertalet fall åter, där barn växa upp inom familjen, där tar moderskallet, som för kvinnan dock erbjuder de högsta och rikaste utvecklingsmöjligheter, under en så lång följd av år hustrun så i anspråk, att det gör det till en ofrånkomlig skyldighet för mannen att övertaga familjens angelägenheter utåt och taga ansvaret och bära ansvaret för dem. Men den, som har ansvaret, den måste också i främsta rummet i dylika fall ha avgöranderätten. Av detta enkla skäl förblir enligt min uppfattning mannen och icke hustrun familjens, om jag får använda det uttrycket, överhuvud utåt, liksom hustrun och icke mannen är den livgivande själen i hemmet. Det innebär visserligen ingen fullständig likställighet detta, men det är en sund och av naturen själv given arbetsfördelning, där vardera maken har sin uppgift och där kvinnans uppgift sannerligen icke på något sätt är mindre eller lägre eller underordnad mannens, även om man tillerkänner mannen bestämmanderätten i familjens *gemensamma* angelägenheter.

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

Kammaren torde härav finna, att jag är kättersk även mot förslaget i vissa av de punkter, där det betecknat sina paragrafer såsom endast innebärande konsekvenser av, som det heter, upphävandet av »mannens målmanskap». Jag kan verkligen inte finna det så galet, som förslagets författare gjort, att äktenskap *kunna* finnas, där mannen exempelvis äger att bestämma, var familjen, och alltså även hustrun, skall ha sitt hemvist, eller att äktenskap *kunna* finnas, där mannen, så länge samlevnaden fortfar, har rätt att bestämma, huruvida hustrun skall driva affär eller icke. Jag använder med flit uttrycket: äktenskap *kunna* finnas, ty jag vill inte, som utskottet här gör, snöra in hela äktenskapsbildningen i en tvångströja, där det icke skall finnas möjlighet att bygga eller ens att behålla äktenskap på det gamla sättet, utan där allt på detta område skall stöpas i samma form efter lagberedningens och utskottets enligt min uppfattning felaktiga principer, felaktiga i varje fall, när man vill göra dem till allenahärskande. Jag kan exempelvis alldeles inte dela lagberedningens uppfattning — jag citerar lagberedningen, ty i dess betänkande får man klarare än både i den kungl. propositionen och utskottsutlåtandet fram skälen — när man säger där, att den nuvarande ordningen angående makarnas privaträttsliga förhållanden är »så mycket mindre tillfredsställande, som den innebär, att kvinnan genom giftermålet vanligen förlorar en stor del av den rättsliga handlingsförmåga hon förut ägde». Äktenskapet ingås ju av *båda* parterna under sådana förutsättningar, att de förlora en god del av sin förutvarande handlingsförmåga och frihet. Det tillhör dess väsen, och det är ingenting att beklaga, ty vad de då uppoffra, uppoffra de ju i själva verket båda gemensamt för ett högre ändamål.

Men om jag sålunda kan finna äktenskap naturliga och sunda, även om i vissa fall mannen skulle ha rätt att bestämma jämväl rörande hustruns verksamhet utåt, liksom hon ju faktiskt så gott som alltid, har bestämmanderätten i hemmets inre angelägenheter. finner jag det lika naturligt, att han har en liknande bestämmanderätt över *familjens gemensamma* angelägenheter, som är någonting helt annat. I varje fall anser jag naturligt och rätt, att äktenskap skola *kunna* finnas, där han får utöva en dylik bestämmanderätt över familjens gemensamma angelägenheter. Upphävandet av mannens målmanskap över hustrun behöver alls icke draga med sig ett upphävande av denna bestämmanderätt på vissa gemensamma områden.

Det samma gäller nu också förmögenhetsförvaltningen. Jag må erkänna, att min gammalmodiga uppfattning om den sidan av saken, egentligen kan uttryckas med det gamla ordet, att jag icke riktigt förstår den kvinna, som verkligen åt brudgummen vill anförtro sin egen person men icke sina guldstycken. Men låt så vara! Om hon nu ville behålla sina guldstycken och fritt disponera över dem, så har hon redan möjlighet och fullständig rätt därtill inom den nuvarande lagstiftningens område genom att söka och skaffa sig äktenskapsförord. Men det är mig omöjligt att förstå, att därför, att somliga makar kunna önska denna rätt, alla skola *tvingas*

att ingå äktenskap endast på dessa villkor. Utskottet kan häremot icke göra gällande, att även enligt dess förslag det skulle stå kvinnan fritt att på något sätt överlämna *förvaltningsrätten* av sin egendom åt mannen, ty det kan enligt utskottets förslag endast ske genom en handling, som när som helst kan återkallas. Systemet »fullständig egendomsskiltnad» blir efter utskottets förslag tillätligt, enligt vad uttryckligen påpekas i utskottsbetänkandet. Men systemet »fullständig egendoms*gemenskap*» blir det icke. Gemensamhetsförhållandet på detta område får icke gälla äktenskapet som sådant; faktiskt kan det enligt utskottets förslag bara ställas på kort sikt.

*Förslag till
giftermålsbalk.*
(Forts.)

Här är nu dessutom en annan sak att också observera. Lagberedningen säger på denna punkt, att »de rättsverkningar i personligt och förmögenhetsrättsligt hänseende mannens målmanskap medför kännas inom stora kretsar av vårt folk för den gifta kvinnan tryckande». Hur det är i personligt hänseende lämnar jag alldeles därhän. Jag tillåter mig betvivla lagberedningens uppgift, att mannens avgöranderätt i dylika frågor kännas så tryckande i stora och vida kretsar av vårt folk. Jag tror tvärtom, att för många hustrur i vårt land kännas den ganska naturlig. Men i förmögenhetsrättsligt hänseende behöver man, så vitt jag förstår, icke det allra minsta tvivla på svaret. Där ha vi redan nu äktenskapsförordet, som ger makarna all den frihet de i detta avseende kunna önska sig. Nå, i vilken utsträckning användes då detta förord, eftersom förmögenhetsgemenskapen i så stora kretsar av vårt folk skulle kännas så tryckande, som lagberedningen föregiver? Jo, därom upplyser en statistik i lagberedningens eget förslag, en statistik, som man emellertid har underlåtit att taga med i den kungl. propositionen och utskottets förslag. Den upplyser, att under åren 1912—1914 användes detta äktenskapsförord i 6,17 % av ingångna äktenskap. Den stora massan åter, 93,83 %, ingick äktenskap utan förord. Sådan är för närvarande opinionen hos dessa, som ingå äktenskap i vårt land. Men utskottet tar de sex procenten till norm, och utskottet vill efter deras uppfattning tvångsbinda alla de övriga nittiotre procenten till samma system. Detta och ingenting annat skall få gälla. Och så påstår man, att man på den punkten har den allmänna opinionen bakom sig!

Jag sade nyss, att enligt min uppfattning kommer förslaget, därför, att det bygger på felaktig grund, också att bli *äktenskapsplittrande*. Därmed menar jag först och främst, att det kommer genom åtskilliga bestämmelser att kasta in i äktenskapet sönderingsfrön, som komma att ligga där och gro och omsider leda till olycka. Jag skall inte länge uppehålla mig vid den sidan av saken. Jag tror, att sådana frön exempelvis ligga i egendomssplittringen i vissa fall, att de ligga i vissa hänseenden i den egendomliga utformningen av giftorättsinstitutet, särskilt i avseende å jordegendom, varom emellertid andra närmare må yttra sig, men att de inte minst ligga i dess bestämmelse om den eventuella årliga nyårsavräkningen makarna emellan och vidare i bestämmelserna angående hänskjutande av tvister om barnen till tredje man. Jag skall härom, som sagt, inte säga mycket, men vill endast betona en sak. När utskottet resonerar

Förslag till
giftmålshalk.

(Forts.)

om dessa saker, tyckes det mena, att det egentligen ingen olägenhet är med dessa söndringsämnen; i de flesta äktenskap, menar man, kommer det i alla fall att gå som hittills. Jag tror, att man måste se en sådan sak på annat sätt. Det är inte så, att äktenskapen kunna delas i bara två grupper: lyckliga äktenskap och olyckliga äktenskap. Det finnes nog också en tredje grupp, som så att säga står mitt emellan det ena och det andra. Och det är inte heller så, att de lyckliga äktenskapen alltid bara ha solsken. Även där finnes emellanåt stunder av moln, stunder av överansträngning, stunder av nervositet o. s. v. Om i sådana fall orden kanske inte falla så övertänkt, om i sådana fall det kommer att börja talas och falla ord om avräkning eller ord om anlåtande av tredje man för slitande av tvister rörande barnens uppfostran och dylikt, tror jag, att sådana ord komma att ligga kvar och gro och lända till ogagn. En gång uttalade, komma de att ligga kvar och sprida en söndring, som aldrig kommit till stånd, om man på förhand känt med sig, att saken till sist skulle avgöras utan avräkning och utan något hänskjutande till utomstående. Vilket olyckligt inflytande detta hänskjutande till tredje man eller detta tal om hänskjutande till tredje man för övrigt kan få på barnens uppfostran skall jag inte ens ingå på.

Jag kan för övrigt inte neka till, att det synes mig, som om förslaget anhängare i sin bevisföring, när de gå in på dessa områden, icke alltid förfara riktigt opartiskt, då de tala om nuvarande förhållanden. De peka på några rysliga män, som förtrycka sina hustrur, som underlåta att ge dem tillräckligt underhåll, som sägas taga ifrån dem barnen o. s. v., och man säger, att det är för deras skull man måste ändra det hela. Men jag har i hela förslaget inte kunnat finna ett enda ord om att det också finnes hustrur, som vanvårda sina hem och äktenskap och kanske därigenom äro den yttersta anledningen till att äktenskapet går utför. Skall saken bedömas rättvist, skall man också ta hänsyn till vad en lag kan få för inverkan på sådana kvinnor, som missbruka den ställning de redan nu ha inom äktenskapet och som ytterligare komma att missbruka den ställning de kunna komma att få. Och det förefaller mig för övrigt, som om missbruk av den art, varom här varit tal, mycket väl kunde avhjälpas, utan att man, som utskottet gör, på andra, teoretiska grunder lägger om hela systemet.

Men därtill kommer förslaget att verka äktenskapssplittrande även ur en annan synpunkt. Genom att bygga äktenskapet principiellt på enligt min uppfattning lösare och obeständigare grund än den hittillsvarande kommer det nämligen även att avskräcka från äktenskap. Kanske inte kvinnorna, som enligt min tanke nog i många fall komma att låta leda sig av sin instinkt, som säger dem, att äktenskapet dock bjuder dem en möjlighet till den rikaste utvecklingen av deras väsen. Men däremot kommer det att verka avskräckande för männen, som i äktenskapet eftersträva en trofast hjälp för hela livet, men icke bara en meddelägare i ett när som helst upplösbart aktiebolag, om vars innebörd man dessutom enligt statsrådets uttalanden i början av denna debatt skall kunna föra processer. Men förhåller det sig i detta avseende som jag befarar, kommer

förslaget i sina verkningar att i längden och kanske framför allt gå ut just över kvinnorna själva.

*Förslag till
giftmålslösbalk.
(Forts.)*

Familjelagstiftningen och äktenskapslagstiftningen tillhöra ju de allra ömtåligaste och viktigaste delarna av vårt lagstiftningsområde, dem, som allra djupast ingripa i samhället. Om det vore så, att endast en del av de betänkligheter, som av mycket insiktsfullare män och kvinnor än jag ha uttalats mot detta förslag — om det vore så, att endast en del av dem vore berättigade, vore redan detta ett tillräckligt skäl för att än en gång se på saken och att inte så här brådstörtat söka driva den igenom. Varför då denna brådska? Varför inte ge oss betänketid? Vilka stå i själva verket bakom förslaget? Det är utarbetat av ett fåtal jurister, mycket skickliga och dugande jurister, det medger jag gärna. Men jag tror, att dessa dock säkerligen själva stå utan anspråk på ofelbarhet. I vad mån det kvinnliga element, som direkt deltagit i utarbetandet, varit representativt för alla åskådningar bland kvinnorna har redan upplysts. Förslaget har icke varit utsänt till någon annan myndighet än lagrådet, som naturligtvis granskat det väsentligen från lagteknisk och juridisk synpunkt. När jag väckte min motion, så trodde jag, att jag skulle trampa i en juridisk myrstack, ty jag känner juristernas yrkes-sammanhållning. Men det visade sig vara fullkomligt felaktigt. Jag fick omedelbart mottaga tack från praktiserande jurister. De betrakta alltså, trots sitt yrke, det inte alls som någon fördel, att det hädanefter skulle bli tillfälle för makar att processa med varandra. Inom de juridiska vetenskapsmännens kretsar tyckes, såvitt jag förstår, professor stå emot professor. Somliga gilla förslaget, andra finna det ytterst betänkligt. Vad tänker man då ute i landet? Ja, därom kan, såvitt jag förstår, den siffra vittna, som jag nyss anförde, då jag meddelade, att nittiotre procent på senare tider föredragit att gifta sig utan förord i förmögenhetsrättsligt hänseende. Från jordbrukarhåll äro också motioner väckta, som visa, att man på den punkten har åtskilliga betänkligheter.

Jag har begärt uppskov, för att man eventuellt skulle få två alternativa system, så att det skulle stå folk öppet att ingå äktenskap även efter det gamla systemet, naturligtvis i huvudsak. Sådant är ju förhållandet i en mängd främmande länder. Utskottet avböjer detta under framhållande, att i dessa främmande länder dessa system ha kommit till stånd därigenom, att man tidigare har haft olika provinsiala rättssedvänjor, som man måst ta hänsyn till. Jag kan i det skälet inte på villkor finna den bärkraft utskottet vill lägga däri. Tvärtom, ty om man i dessa länder har ansett sig böra tillmötesgå enskilda små befolkningsgruppers vana vid gamla rättssedvänjor, har man väl i vårt land så mycket större anledning att tillmötesgå de nittiotre procent av folket, som ha gift sig på det gamla sättet och som icke vilja ha det förändrat. Det tillhör nämligen, även detta, förslagets skuggsidor, att man inte bara vill genomföra denna princip för nya äktenskap utan att man också vill i flera hänseenden genomföra den för de gamla äktenskapen, d. v. s. man vill med tvång

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

upphäva en bestående gemenskap i bestående äktenskap och för närvarande i dessa sätta något annat och lösligare i stället. Valet gäller naturligtvis inte alls, som man här försökt göra gällande, 1734 års lags giftermålsbalk å ena sidan och denna nya äktenskapsbalk å den andra sidan. Valet gäller naturligtvis en förbättrad giftermålslagstiftning, i huvudsak byggd på det gamla systemet, vid sidan av det nya å ena sidan, å andra sidan detta nya såsom allena tvångshärskande system.

På några interskandinaviska skäl, det vill jag också betona, kan man i varje fall inte längre skylla brådskan. Det försökte man 1915 och försökte det med en viss framgång. Man påstod, att det interskandinaviska samarbetet var i fara, om inte den svenska riksdagen just 1915 genomdrev det då föreliggande förslaget om äktenskaps ingående och upplösning, och man anförde detta såsom ett starkt skäl mot den begäran om uppskov, som då framställdes i betydande kretsar. Det har nu visat sig, att vi på den punkten blevo fullkomligt förledda, då vi läto den saken inverka på oss. Det har visat sig, att det förslag som vi antogo 1915, ännu inte är antaget i Danmark, och detta förslag, som nu är oss förelagt, är ännu inte framlagt i Norge.

Men man kan enligt min uppfattning inte heller anföra andra skäl hämtade från utlandet. Om herrarna hade haft tillfälle att läsa lagberedningens utlåtande, skulle herrarna fått se, vad varken den kungl. propositionen eller utskottets utlåtande upplyser om, nämligen att detta förslag på vissa principiella punkter faktiskt är långt radikalare än någon hittills existerande äktenskapslagstiftning, även de mest moderna. Till och med på det område, som man plägar beteckna med termen om mannans målsmanskap eller som man betraktar som konsekvenser därav, är förslaget långt radikalare än någon annan lagstiftning. Det heter i lagberedningens utlåtande: »i Frankrike och de länder, vilkas lagstiftningar äro byggda på den franska lagen, är hustruns rättsställning mera underordnad än hos oss», redan enligt vår nuvarande lagstiftning. I England är detta i långt högre grad fallet. Men även enligt de nyaste lagstiftningarna, den tyska och den schweiziska, utövar efter lagberedningens redogörelse mannen »bestämmanderätten i alla familjens gemensamma angelägenheter», och det finnes icke anført, att detta på något sätt skulle ha gått illa eller visat sig omöjligt eller visat sig ofördelaktigt. Kan man då verkligen säga, att familjelivet exempelvis i de sist nämnda germanska länderna står så lågt, att vi skulle ha anledning att så brådstörtat vräka vad denna germanska nya rätt har ansett lämpligt att bibehålla? Jag betvivlar detta, och det förefaller mig, som om dessa exempel från världen utom oss på denna punkt, i fråga om bestämmanderätten över de gemensamma angelägenheterna, verkligen borde mana till en viss försiktighet.

Nu vet jag mycket väl, att inga betänkligheter i dag komma att hjälpa. Kammaren kommer att taga förslaget, trots den ringa tid vi haft att sätta oss in i det. Jag har inte heller yttrat mig i hopp om framgång. Men jag har velat stå fri från ansvaret för den olyckliga

utveckling, som jag befarar, och jag skall tillåta mig att i detta avseende peka på ett faktum, som åskådliggör vad jag menar. När vi 1915 stredo för ett uppskov, en närmare omprövning av det då föreliggande förslaget till lag om äktenskaps ingående och upplösning — inledningen till den nu ifrågavarande lagen —, som man då drev igenom med hänvisning till dessa skandinaviska exempel, vilka ännu i dag i de andra länderna icke efterföljts, framhöll man gentemot oss, som påstodo, att lagen skulle komma att verka äktenskapsupplösande, att detta vore fullständigt felaktigt. Nu ha vi på detta område verkligen siffror. Vi finna av de senaste siffrorna, att skilsmässornas antal från 1916, då de voro 787, till 1917, då lagen i sin helhet kunde verka, steg till 1,016, d. v. s. med bortåt 30 %, och till 1918 har det ytterligare stigit något. Där kan man enligt min uppfattning se markerad den väg, på vilken denna moderna äktenskapslagstiftning har slagit in. Men denna väg kommer också att markeras av andra siffror, som komma att utvisa ytterligare stigande antal skilsmässor, minskad äktenskapsfrekvens och i följd därav minskad nativitetsfrekvens, åtminstone vad det gäller barn inom äktenskapet, och över huvud taget ett försvagande av äktenskapets ställning i samhället och därmed av samhället självt.

Jag vill inte ha något ansvar för några ytterligare steg på den vägen, och därför yrkar jag avslag.

Greve S p e n s: Herr greve och talman, mina herrar! Vid utskottets utlåtande i denna stora och viktiga fråga har jag avgivit flera reservationer, men dessa avse alla detaljbestämmelser i lagen. Visserligen anser jag, att de av mig påyrkade ändringarna i dessa reservationer äro betydelsefulla och att desamma antagande skulle vara mycket önskvärt, men beträffande förslagets huvudgrunder är jag fullt ense med utskottets majoritet och anser, att dessa äro förenliga med en riktig rättsuppfattning och i överensstämmelse med tidens krav. Jag kommer därför att giva min röst för bifall till den nu förevarande paragrafen.

Den ärade nästföregående talaren, herr Clason, fällde en hård dom över detta lagförslag. Han sade, att det vilade på oriktiga förutsättningar och skulle verka äktenskapssplittrande. Han godkände inte ens, att förslaget upphävde mannens målsmanskap för hustrun. I sistnämnda avseende tror jag emellertid, att det inte är många här i kammaren, som dela hans åsikt, och jag skall därför icke inlåta mig på att närmare bemöta honom i denna sak.

Jag skall dock be att här får framhålla, att den borgerliga lagen icke bör befatta sig med äktenskapets etiska innehåll, och detta har även det föreliggande förslaget iakttagit. Icke heller bör lagen i allmänhet reglera bestämmelserna beträffande makarnas gemensamma personliga angelägenheter, och lagen har därför helt enkelt nöjt sig med ett allmänt uttalande i sådant hänseende i 5 kap. 1 §. Lagen hyllar således den enligt min mening riktiga principen, att husliga tvister icke skola dragas under domstols prövning, och därför har lagen beträffande sådana tvister endast gi-

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

vit anvisning på, att ett medlingsförfarande, ordnat på visst sätt, skall iakttagas. Emellertid har lagen dock gjort ett par undantag från denna princip att icke hänvisa husliga tvister till domstol, nämligen i fråga om makarnas underhållsskyldighet och rörande barnens viktigare personliga angelägenheter. Men därför är det ej rätt att säga, sasom i avslagsmotionerna gjorts, att lagen inblandar domstolarna i allehanda husliga tvister. I fråga om dessa undantag har lagen enligt min mening dock avvikit väl mycket från den nämnda principen. Den hade bort stanna vid att endast låta denna avvikelse avse den rena underhållsskyldigheten. Lagen borde ej ha tagit in någon bestämmelse om årlig avräkning, därest en av makarna utgivit mer än lagen ålägger honom. Detta kan föranleda misshälligheter och kan i äktenskapet inkasta sådana söndringsbaciller, varom herr Clason talade. Vidare anser jag, att frågor beträffande barnens personliga förhållanden ej böra hänskjutas till domstol, men om detta blir jag, när detaljbestämmelserna föredragas i tillfälle att yttra mig.

De största betänkligheterna i denna kammare torde rikta sig mot den i lagen genomförda äktenskapliga förmögenhetsordningen. Lagförslagets nyheter i avseende på förmögenhetsordningen äro huvudsakligen två, nämligen 1) att vardera maken får äga och råda över den del av egendomen, som han vid äktenskapets ingående har eller sedermera förvärfvar, under det mannen nu har förvaltningsrätt däröver, och 2) att fastighet, som endera maken ärvt eller före äktenskapet förvärfvat, icke längre som hittills är enskild egendom, vari den andre maken icke har giftorätt.

I avseende på förvaltningen hava ett par av de föregående talarerna ansett, att denna bort ordnas, som nu är förhållandet, genom äktenskapsförord. Detta skulle emellertid innebära, att hustrun vid äktenskapets ingående skulle för all framtid förklara sig omyndig, ehuru hon förut i allmänhet varit myndig. Detta synes mig icke kunna anses vara riktigt, och ingen modern lagstiftning har heller upptagit en sådan bestämmelse. Lagen har i stället givit maken anvisning att använda fullmakt, och därmed tycker jag att man mycket väl kan reda sig. Herr Clason har liksom herr Rogberg föreslagit, att lagen skulle upptaga olika system eller typer av äktenskap med olika förmögenhetsordning. Därav skulle dock uppstå oreda i handel ochandel; man skulle ej veta om ett äktenskap vore av den ena eller andra typen och med vilken av makarna affärer skulle uppgöras. Lagen skulle förlora reda och enkelhet, om man under lång tid framåt skulle behöva behålla även de gamla lagbestämmelserna. Man har givetvis en stor fördel av, att endast ett system finnes, och lagförslaget synes mig fullkomligt lämpligt som sådant enda system.

Beträffande den andra stora nyheten i lagförslaget i förmögenhetsrättsligt hänseende, att makes ärvda eller före äktenskapet förvärfvade egendom icke längre skall bli hans enskilda egendom, hava herrar Rogberg och Pettersson i Bjälbo i sin seservation ansett, att denna nyhet borde upphävas och att det borde vara som förut i detta avseende. Som skäl har anförts, att den nya lagen skulle påskynda »mobiliseringen av bondejorden» d. v. s. överflyttandet till andra hän-

der av bondesläktjorden. Den gamla regeln innebär emellertid onekligen en stor orättvisa enligt min mening. Om t. ex. den ena maken i äktenskapet inför fastighet till ett värde av t. ex. 20,000 kronor och den andra maken lösegendom till samma värde, så erhåller vid den ena makens död den make, som infört fastigheten i boet eller hans arvingar hela fastigheten och därjämte hälften i den lösegendom, som den andra maken infört, således 30,000 kronors värde, under det den sistnämnda maken endast får 10,000 kronors värde. Har så den andra makens penningar, kanske i dess helhet, använts till egendomens förbättrande, blir naturligtvis orättvisan så mycket större. Det kan hända, att en make, som endast infört lös egendom i boet, vid äktenskapets upplösning kommer att gå alldeles ren och egendomslös därur, medan den andre eller hans arvingar kommer att taga alltihop. Jag tror ock, att rättsmedvetandet i senare tider svängt till förmån för makars giftorätt i fast egendom. Därpå tyder, att make, som har fastighet, vid äktenskapets ingående mycket ofta söker skaffa sin hustru hälften i densamma, antingen därigenom att han låter köpehandling å fastigheten utfärdas till honom och »hans tilltänkta hustru», som det plägar stå, eller så, att före äktenskapets ingående hälften av fastigheten säljes till den andre.

Allt tal, som här förts, om att den nya lagen skulle befordra antalet s. k. fria äktenskap, anser jag för min del obefogat.

På grund av vad jag nu anfört, herr talman, ber jag få hemställa om bifall till förevarande paragraf.

Herr Johansson, Johan, i Friggeråker: Herr greve och talman, mina herrar! När utskottsbetänkandet rörande förslag till ny giftermålsbalk nu föreligger till behandling här i kammaren, vill jag fastän lekman och som sådan i saknad av den juridiska finessen, och då ifrågavarande betänkandes allmänna karaktär och rättsverkningar för mig äro svåra att i detalj bedöma, fatta mig kort. Emellertid är förevarande lagförslag av största vikt och har samhällsینگripande betydelse för hela vårt folk. På grund därav torde nämnda förslag, innan det upphöjes till lag, böra undergå en grundlig och allsidig prövning.

Då man granskar det föreliggande förslaget, så måste man såvitt jag kan förstå, omedelbart ge det erkännandet, att saken ställer sig olika, beroende på huruvida man anser det framlagda förslaget till äktenskapslag oangripligt, acceptabelt eller icke. Den som bibringats den uppfattningen att i och med detta förslag är allt väl beställt, är ju i sin fulla rätt att fordra ett avgörande redan nu. En annan, som har motsatt åsikt, gör med lika rätt anspråk på, att skäl emot bli hörda, för så vitt de i sak ej kunna vederläggas — varav följer att lagförslaget bör undergå ny granskning. I utskottets motivering heter det, att det föreliggande lagförslaget utarbetats av lagberedningen under samverkan med norska och danska delegerade. Utan att underkänna värdet av en sådan samverkan, särskilt på andra områden, synes i detta fall enligt mitt förmenande dessa principer hava väl starkt skjutits i förgrunden på bekostnad av våra sedan långliga tider

*Förslag till
giftermålsbalk.*
(Forts.)

uppbyggda och tillämpade svenska förhållanden, där äktenskapet uppburits och i första hand stött sig på ett religiöst-sedligt hemliv och nengemenskap. Jag har förut nämnt, att förevarande lagförslag är på grund av sin vidlyftighet och sitt starkt juridiska inslag svårt för en icke jurist att underkasta en detaljgranskning. En sådan är också överflödig, enär den redan i stort sett skett i överensstämmelse med min egen uppfattning av herr Reuterskiöld m. fl. I detta sammanhang vill jag endast beröra ett par punkter i lagförslaget, som ha särskild betydelse för landsbygdens befolkning. Härvid är att märka, att angående egendomsförhållandet blir den gemenskap i egendom som nu finnes, upphävd. Så blir också den enskilda egendomen, som nu är skyddad upphävd genom s. k. giftorätt i fast egendom på landet, utan hänsyn till, om och när den är ärvd, eller förvärvd. Vidare har gemenskapen i bohag, lösören och kapital — en sådan samegendom alltid ansetts riktig. Emellertid, här kommer den nya giftorätten enligt utskottets förslag icke alls att verka på samma sätt som den gamla äganderättens, utan avsevärt sämre, ty enligt lagförslagets bokstav existerar under äktenskapet icke i detta fall gemenskapen, den inträder först i full verkan, när äktenskapet av en eller annan anledning blir upplöst. Vad som ytterligare ur allmän synpunkt är eftersträfvansvärt, är ju fastigheternas bevarande som enskild egendom; ur släktsynpunkt har en sådan anordning ansetts i våra svenska bygder såsom både gagnelig och rättvis. Visserligen kanske man kan säga, att det icke är bra som det är med lättheten att mobilisera jorden och särskilt med sikte på bondejorden, dock tyckes det mig, att det nya föreliggande lagförslaget är sådant, att det kommer att verka därhän, att denna lätthet blir större. Att utskottsmajoriteten slagit in på en dylik väg, finner jag anmärkningsvärt, ty den form, som lagförslaget fått, innebär ett litet men farligt steg för att underlätta socialiseringssträvandena. Alldenstund jorden enligt förslaget lätt bleve delad i en massa smålotter, kan det tänkas, att förhållandena utvecklades gynnsammare för en uppsamling i större egendomar, som staten sedan övertager. Därför är förslaget behagligt för dem, som företräda socialiseringssträvandena, men det passar icke för Sveriges jordbrukare, som vilja behålla sin ärvda jord. Lika olyckligt tycker jag förslaget vara för det husliga livet, när domstol skall kunna inblandas i detta. Visserligen säger utskottet, att i personliga förhållanden mellan makarna ingen inblandning får ske, men ändå skall domstol ordna om barnens skolgång m. m., om far och mor ej enas. Och om hustrun icke är nöjd med underhållet, så kan det bli tvist, som också går till domstol.

Givetvis kan ju icke målsmanskapet fortbestå, och jag hade helst velat, att det redan vid denna riksdag blivit upphävt. Men då utskottet inte velat vara med om att upphäva målsmanskapet och låta det övriga anstå, utan vill att alltsammans skall avgöras på en gång, så måste jag föredraga att frågan om målsmanskapet får anstå till nästa riksdag, efter som det av formella skäl icke går för sig att nu besluta i den saken särskilt. Men beklagligt är det, fastän det icke kan hjälpas, när utskottet ställt sig så avvisande och

oförstående mot vår motion härom. Hemmet på landet har oftast varit ett ärligt hem, där man lärt att frukta Gud och hålla ihop i lust och nöd till varandras hjälp. Men den nya lagen ser ut att alldeles vilja taga bort religionens bud, att man och hustru skola vara ett, och sätta i stället den rena godtycklighetslustan. Skulle lagen gå igenom, så fruktar jag, att äktenskapets helgd blir förminskad, då äktenskapet tycks bliva ett slags bolag, som bildas och upplöses efter behag och som inte har den fasta *gemensamhetsgrund*, som nu finnes. Det är så till sägandes stadsäktenskap, som komma på landet också, och det vore för landsbygdens folk ett fördärv.

Förslag till
giftmålslag.
(Forts.)

Då lagen tyckes bliva till stor skada för bondehemmen både ekonomiskt och husligt och då det icke kan ligga någon fara uti, om riksdagen uppskjuter det slutliga antagandet av ny lag, tills förslaget hunnit bliva mera bekant och granskat, måste jag, herr greve och talman, yrka bifall till herr Rogbergs reservation, som anknyter sig till vår motion i frågan.

Lagerbjelke: Herr greve och talman! Jag vill med några ord angiva den uppfattning, jag bildat mig om förslaget huvudprinciper och de skäl, på grund av vilka jag anser förslaget i hudsak kunna antagas. Jag vill då till en början uttala, att jag finner uppenbart att mannens målsmanskap för hustrun ej kan bibehållas i en ny äktenskapslagstiftning. En sådan måste byggas på likställighetens grund. Denna rättsliga likställighet kommer dock ej att betyda en faktisk. Mannens ställning såsom den förvärvande, såsom den, vars inkomst i regel utgör underlaget för familjens ekonomi, är något som lagförslaget ej förbisett. Det starka inflytande, som följer härav, har lagstiftaren ingalunda velat bryta. Full ekonomisk likställighet med den förvärvande mannen har förslaget ej heller sökt giva den i hemmet arbetande hustrun; och har förslaget ej beträtt någon av de vägar, som härför anvisats från kvinnosakshåll. Däremot söker förslaget i möjligaste mån trygga den i hemmet arbetande hustruns husmoderliga ställning och erkänner hennes hemverksamhet såsom en underhållsprestation, om ock av annat slag än mannens. Där mannen är försörjaren, berövar förslaget honom ej det inflytande, han bör äga över familjens ekonomi. Jag har emellertid frågat mig: Hur kommer den lika delningen att framstå efter ett äktenskap, under vilket vardera maken förvaltat sin egendom, särskilt för det fall, att äktenskapet upplöses genom skilsmässa. Herr Rogberg har i sin reservation och nu idag i sitt anförande yttrat, att, om än den nya förnögenhetsordningen till en viss grad avlägsnar frestelsen att gifta sig till pengar, införes i stället frestelsen att skilja sig till pengar. Den fattigare maken kan genom att framkalla en skilsmässa tillskansa sig en del av den andres förnögenhet. Bör nu hänsynen till, att sådana fall kunna tänkas, medföra en annan delningsregel? Jag tror ej det. Den av herr Rogberg påpekade olägenheten kan nämligen undgås, om samma delningsregel gäves för fall av äktenskapsskillnad som för fall av äktenskapets återgång (d. v. s. att vardera maken ginge ur äktenskapet medtagande den egendom, han infört i äktenskapet

Förslag till
giftermålsbalk.

(Forts.)

eller ärvt under detsamma). Situationer kunna emellertid förekomma, då en sådan regel skulle vara obillig. Bär den förmögnare maken skulden till skilsmässan, finnes ingen anledning, varför den andre skall berövas sin giftorätt. Och mot återgångsdelning vid skilsmässa kan med fog invändas, att den möjliggör för den rikare maken att hänsynslöst bryta mot de äktenskapliga plikterna utan att riskera några konsekvenser av den genom äktenskapet uppkomna giftorätts-gemenskapen. Båda principerna, den lika delningen och återgångsdelningen, kunna leda till in casu obilliga resultat. Och det kan ej nekas, att återgångsdelningen lätt skulle te sig som ett annullerande av den äktenskapliga förbindelsen, som ej står väl tillsammans med den värdighet, äktenskapet som institution bör äga. Mycken sanning ligger onekligen i presidenten Bergs yttrande till nya lagberedningens betänkande av år 1886, då han säger, att »en förening mellan en rik man och en fattig kvinna, vilken senare visserligen till en tid av mannen tillåtes att dela hans överflöd men vid föreningens upplösning måste tomhänt lämna det rika boet för att återgå till sin förra fattigdom, synes mera likna ett konkubinät än ett äktenskap». »Särskilt stötande måste en återgångsdelning te sig, då många år förflutit från äktenskapets ingående till skilsmässa.» Statistiken visar ock, att skilsmässorna med betydande frekvens falla även på ganska sena år av äktenskapet. Jag anser därför, trots de olägenheter, som kunna vara förbundna med regeln om lika delning vid skilsmässa, denna regel vara som princip den riktiga. Nödvändigt är, att avvikelser från principen sker, då den make, som skulle njuta fördel av den lika delningen, framkallat skilsmässan. Möjlighet till avvikelse i sådant fall finnes emellertid i förslagets skadestandsregel, på sätt lagberedningen närmare utvecklat i sitt betänkande (se utskottsutlåtandet s. 26). På grund av utredningens obehag och vanskligheter blir det för visso ej sällan svårt att vinna tillämpning av denna skadestandsregel, även i fall då en tillämpning vore med billigheten överensstämmande. Men skadestandsregeln kommer dock att möjliggöra en tillämpning av återgångsprincipen i de mest stötande fallen. Av dessa skäl har jag ansett mig kunna godtaga förslagets ståndpunkt i denna del.

Enligt förslaget erhåller vardera maken giftorätt i den andres egendom, såframt den ej förbehållits denna såsom enskild genom förord eller testamente. Giftorätten har sålunda utsträckts att omfatta även den ärvda eller före äktenskapet förvärfva fasta egendomen. Av skäl, som jag längre fram skall anföra, vill jag ej motsätta mig detta. Jag anser det dock mycket anmärkningsvärt, att denna betydelsefulla avvikelse från nu gällande rätt, såvitt jag kunnat finna, i den kungliga propositionen endast motiverats med ett par ganska intetsä- gande rader.

Mot nämnda utsträckning av giftorättens omfattning har reservation anförts av herrar Pettersson i Bjälbo och Rogberg. Den grund, som dessa åberopat, är faran för mobilisering och splittring av bonde- jorden. Att giftorätten skall medföra någon väsentligen ökad fara härför, har jag dock svårt att tro. Giflorätten verkar ej i sådan rikt- ning i det övervägande antalet lantmannäktenskap. nämligen dem,

i vilka barn finnas. Och den nu påpekade faran motverkas i ej ringa mån av bestämmelsen i 13 kap. 13 § om rätt för vissa bodelägare att taga fast egendom på sin lott, även om dess värde överstiger lotten.

Förslag till
giftmälsbalk.
(Forts.)

Däremot medför lagförslaget ständpunkt i de fall, då barn ej finnas, att en fastighet kan komma att föras från den ena makens släkt till den andra makens släkt. Om nära släktingar finnas till den make, som infört egendomen, kan detta ofta kännas hårt för dessa. Å andra sidan måste det medgivas, att det mången gång måste kännas hårt för en efterlevande make att drivas från gården av den dödes släktingar. Ej minst hårt skulle detta vara för den man, som drivit jordbruk på sin hustrus gård. Det får väl därför läggas i den makes händer, som inför fastigheten, att avgöra, i vilken mån han vill skydda sin släkts intresse för jordens bevarande inom släkten, för det fall att barn i äktenskapet ej födas. Han kan göra det genom äktenskapsförord och testamente. Och i testamentet kan han, med beaktande av släktens successionsintresse, tillgodose hustruns behov för hennes livstid. Denna utväg synes mig tillräcklig, särskilt som det redan är vanligt bland de mindre jordägare, för vilka användande av förord och testamente skulle vara främmande, att hustrurna inrymmas giftorätt i jorden. Såsom utskottet framhållit (sid. 29), är det bland dem synnerligen vanligt, att föräldrarna under sin livstid sälja gården till sonen och hans hustru mot undantag, varigenom gårdens legala natur av arvejord uppgives. Med hänsyn till den utväg till förords anlitan, som finnes enligt förslaget, anser jag mig ej böra motsätta mig giftorättens utsträckande även till den fasta egendomen.

Jag vill slutligen, med allt erkännande av herr Reuterskiölds intressanta anförande i dag, i korthet vända mig mot vissa uttalanden i hans reservation. Herr Reuterskiöld talar om det gamla äktenskapet, hemäktenskapet, och huru vid dess sida ett fritt äktenskap uppkommit. Till detta fria äktenskap räknar herr Reuterskiöld främst det så kallade Stockholmsäktenskapet, det vill säga konkubinaten. Dit räknar emellertid herr Reuterskiöld även vissa moderna äktenskap, till vilka »konkubinatsfrihetsuppfattning överflyttats». Vad herr Reuterskiöld menar härmed synes mig oklart, och det har ej för mig blivit tydligare genom hans anförande i dag. Dessa moderna äktenskaps sedliga halt får emellertid icke genom sammanställning med konkubinaten någon vidare vacker belysning. Sedan herr Reuterskiöld konstaterat motsatsen mellan dessa moderna äktenskaps form och sedliga innehåll, förklarar han, att lagberedningen »i tro att denna nya äktenskapsuppfattning redan vore allmän» genom sitt förslag velat övertinna denna motsats genom avskaffande av det gamla äktenskaps innehåll. Lagberedningen har velat nedflytta äktenskapet till det av herr Reuterskiöld karakteriserade fria äktenskaps nivå. Denna anklagelse mot förslaget synes mig icke berättigad. Detta söker, så vitt jag kan finna, med likställighetens genomförande förknippa ett sammanbindande av makarna, ett betonande av deras ömsesidiga plikter mot varandra och barnen, plikter mot hemmet. Mot herr Reuterskiölds uppfattning av tendensen i förslaget vill jag återropa

Förslag till
g iftermålsbalk.
(Forts.)

ett uttalande av en medlem av landets högsta domstol. I samband med omnämnande av lagförslagets bestämmelser i 6 kapitlet till skydd för hemmet yttrar denne: Dessa bestämmelser, liksom underhållsreglernas omhuldande av den i hemmet verksamma hustrun vittna »om de genom förslaget som en röd tråd gående strävandena att värna om familjegemenskapen, värna om hemmet». Denna karakteristik av förslagets tendens finner jag för min del oemotsäglich.

Huruvida förslagets intentioner härutinnan komma att realiseras, beror emellertid ej av lagen. Det beror av de sedliga krafter, som bära upp äktenskapet. Om man härvid vågar se framåt med optimism, är beroende av vad man väntar av tidsutvecklingen. De sedliga sammanhållande krafterna i äktenskapet synas mig emellertid stödjas av förslaget.

Herr greve och talman, jag ber att få yrka bifall till förevarande paragraf.

Herr v o n G e i j e r: Herr greve och talman! Jag har velat, att till protokollet skulle antecknas, att jag givit min röst för principiell anslutning till ifrågavarande lagförslag. Jag har fått ordet i en sen timme, och då de skäl jag nu vill giva hänga organiskt tillsammans, kan jag, herr greve och talman, ej undgå att göra mig skyldig till en och annan upprepning av vad som förut sagts. Jag lovar emellertid att fatta mig kort.

Ifrågavarande lagförslag är ett led i ett långvarigt lagstiftningsarbete på familjerättsens område. Man kan väl säga, att det fortgått i en mansålder. För fem år sedan antogo statsmakterna en lag om äktenskaps ingående och upplösning. Jag framhåller denna omständighet — det gjorde redan justitieministern i sitt anförande idag, då han inledde debatten — dels därför att jag anser, att ifrågavarande lagförslag och det antydda, 1915 antagna, böra ses mot bakgrunden av varandra, dels jämväl av den anledningen, att det förefaller mig, som om oppositionen mot ifrågavarande, nu till behandling föreliggande förslag nästan är livligare än den var 1915. Jag medgiver, att jag härvidlag lätt kan taga fel — minnet sviker möjligen — men emellertid har det framhållits med skärpa, att ifrågavarande lagförslag skulle vara ägnat att minska äktenskapets helgd och medföra en fara för att detta ej skulle kunna förverkliga sin idé. Jag vill då framhålla, att skulle dylika farhågor föreligga, borde de vara riktade icke så mycket mot detta förslag som mer mot 1915 års lagstiftning. då bland annat den principen infördes i vår lagstiftning, att makarnas vilja ensam var rättsgrund för skilsmässa, oavsett alla objektiva omständigheter. Vissheten om att det skulle stå makarna så lätt att få äktenskapsskillnad, torde väl om någonting vara ägnad att förändra äktenskapets karaktär — långt mer än den fråga, som här står på tal, nämligen om att främtaga mannen målsmanskapet och förbehålla hustrun förvaltningsrätten över hennes egendom. Vi hörde en ärad talare på Göteborgsbanken framhålla vissa statistiska siffror angående skilsmässornas antal och deras ökning, sedan den nya lagen tillkom. Jag har anledning antaga, att han därvidlag ej har fullt riktigt läst ut

vad statistiken i denna del visar, och att farhågorna därutinnan varit rätt så mycket överskattade. Jag skall emellertid ej uppehålla mig vid denna del, då jag antar, att dessa siffror komma att belysas av en annan talare men här den meningen att jämväl på nu ifrågavarande område de befarade olägenheterna liksom vid skilsmässorna skola visa sig obefogade.

*Förslag till
gjftermålsbalk.
(Forts.)*

Sålunda, det gäller borttagandet av mannens målsmanskap och förbehållande av hustruns förvaltningsrätt i vissa fall.

Vad nu det första beträffar, torde man ej behöva uppehålla sig så mycket vid det. Så vitt jag vet, är det ingen enda röst, som höjts för dess bibehållande. Icke underligt att så är förhållandet. Jag har i ett anförande angående ifrågavarande förslag mött ett yttrande, att om man talar om för en person, vars verksamhet icke givit honom anledning att direkt studera lagtexten, vad vår lag på familjerättens område innehåller om målsmanskapet, skall han, då han får reda på innehållet, gripas av förvåning. Icke underligt, ty där om någonsin är det en stor klyfta mellan lagen och livet. Om man nu söker taga reda på, vad begreppet målsmanskap innehåller, skulle det väl vara, att mannen ensam har bestämmanderätt i familjens gemensamma angelägenheter, att mannen har husbondevälde och hustrun lydndsplikt. Då frågar jag, hur mycket av dessa saker skulle stå kvar. Strängt taget ingenting, oavsett att om verkligen någon skulle göra ett försök att använda denna påstådda rätt, och densamma bestrides — och ett bestridande torde väl ej underlåta att komma fram, då saknas emellertid varje laglig möjlighet att göra denna påstådda rätt effektiv. Att man därför utrangerar och sopar bort denna bestämmelse ur lagen, förefaller ej vara något att beklaga. Lagförslaget har i denna del rörande målsmanskapet icke någon regel om bestämmanderätten över makarnas gemensamma egendom, och enligt min mening förfar lagförslaget härutinnan alldeles rätt. Förslaget utgår från att lagen bör avstå ifrån att söka reglera makarnas personliga förhållanden och ställning till familjens gemensamma angelägenheter; det är ett område, som överlämnas och bör överlämnas åt makarna själva. Lagen inskräpper endast plikten att genom samråd söka vinna enighet. Någon skiljedomare är lagen icke.

På ett område är lagförslaget emellertid genomgripande, och jag kan icke neka till, att anmärkningar kunna göras och betänkligheter hysas, och det är ifråga om förvaltningsrätten. Men då det gäller att taga position för eller emot, kan jag icke finna annat än, att övervägande skäl tala till förmån för förslaget. Skälet, varför jag nu gör det, är närmast, att jag finner, att förslaget står i överensstämmelse med rättsutvecklingen, och att kämpa mot den förmenar jag för min del vara lönlöst. Redan år 1874 erhöi hustru självständig förvaltningsrätt över dels sådan enskild egendom, beträffande vilken förvaltningsrätten förbehållits henne genom förord eller testamente dels ock egen arbetsförtjänst. Det tager ju ofta lång tid, innan rättsverkningarna av ett lagbud komma till synes. Till att börja med torde det ha varit tämligen sällsynt, att denna utväg, att förbehålla kvin-

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

nan förvaltningsrätten, användes, men jag vågar påstå, att utvecklingen blivit en annan. Härvidlag, det vet jag, kan var och en av olika erfarenhet draga ut olika slutsatser. Vi hörde för en stund sedan en ärad talare på Göteborgsbanken åberopa vissa statistiska siffror. Han antog, att de fall, där förvaltningsrätten förbehållits kvinnan genom äktenskapsförord, icke skulle utgöra mer än 6 å 7 %, vill jag minnas. Emellertid torde icke denna siffra enbart kunna tagas som intäkt mot mitt påstående, att utvecklingen går i den riktningen, att denna form allt mer och mer vinner användning. Det finnes också ett sätt till, varigenom man kan förbehålla kvinnan förvaltningsrätten, nämligen genom testamente, och jag vågar verkligen påstå, att det allmer och mer blivit vana och rättsuppfattning att föräldrar, då de äro arvlåtare, genom testamente eller förord söka gardera dotterns förmögenhet. Jag tror således, att den nya lagen strängt taget icke gör någonting annat än fastställer, vad som redan förut varit sed. Jag medgiver visserligen, att dessa medel att skydda en kvinnas förmögenhet användas mera i vissa kretsar än i andra, det ligger i sakens natur, och det kan också förklara den ärade talarens på Göteborgsbanken yttrande, att det icke är i så synnerligen många fall, som det är nödvändigt att på detta sätt gardera dotterns förmögenhet. Men allt efter som den ekonomiska utvecklingen i landet ökas, torde allt flera och flera kretsar komma att begagna sig av dessa medel. Detta om den ärvda förmögenheten.

Vad därefter beträffar den före äktenskapet genom eget arbete förvärfva förmögenheten, kan det utan vidare sägas, att det står i full överensstämmelse med billighet och rättvisa, att hustrun får behålla förvaltningsrätten över densamma även under äktenskapet. Enligt nu gällande rätt måste hon avstå härifrån. Hon kan genom äktenskapsförord gardera sig, och jag tror, att det jämväl i detta fall allt mer och mer blivit sed, att en dylik självförsörjande kvinna, som förskaffat sig förmögenhet, vid äktenskapets ingående förbehåller sig förvaltningsrätten och äganderätten till densamma. Här ha vi sålunda åter en samhällsklass, som ordnar sin äktenskapliga ekonomi i överensstämmelse med lagförslagets innehåll endast med den skillnad, att lagen själv tillerkänner sådana kvinnor rätten att själva förvalta sin förmögenhet utan att de behöva vidtaga en sådan åtgärd som att upprätta äktenskapsförord, som, huru man än ser saken, har något odiöst över sig och lätt av mannen kan betraktas som ett misstroende-votum mot honom.

Vidare kan jag, herr talman, icke underlåta att framhålla en annan sida av förslaget, som talar till förmån för detsamma, nämligen dess juridiska enkelhet. Vi hörde för en stund sedan en ärad talare på Uppsalabanken säga, att han icke fann denna omständighet så avgörande. Det kan jag ju medgiva; men å andra sidan måste jag säga — och jag vädjar till en var som haft med juridik att skaffa, huruvida han vill giva mig rätt härutinnan — att knappast något institut i svensk rätt är så invecklat och svårt som det om makars gäld och boskillnad, om den är sammankopplad med undanskiftande, och jag kunde tillägga, att vad dessa regler i anspråk på

svårighet icke fyllt, det ha de gjort efter 1898 års boskillnadslag. Det nu föreliggande förslaget är i denna del enkelt och klart.

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Nu kunna herrarna visserligen säga, att denna fördel endast kommer domstolarna till del och att en lags svårighet icke i och för sig utgör bevis på dess dålighet. Men då en lag så nära berör eller kan beröra envars förhållande, är det av stor betydelse, om den utmärker sig för enkelhet och klarhet. Jag vågar verkligen säga, att en lags dunkelhet även kan bero på, att den tanke, man velat ge uttryck i lagen, också är dunkel. Och det är icke underligt, att så är förhållandet med dessa bestämmelser. Ifrågavarande stadgande antogs såsom jag redan antytt under 1870-talet. Det var en nyhet, som så att säga från sidan trängde in i ett givet system från vilket det avvek rätt betydligt. Det systematiska i lagen brast, och därigenom måste en hybrid form och i följd därav svårigheter och dunkelheter uppstå.

Men det är givetvis av utomordentlig betydelse att en lag, som skall äga tillämpning på så många förhållanden som denna, är enkel. Man möter sällan processer angående undanskiftande, och jag undrar, om detta icke till stor del beror på, att de parter det här gäller icke kunna använda detta institut. Om man till exempel tänker på förhållandena på landsbygden, så kan en hustru, som vill söka undanskiftande, näppeligen gå i land med dess inkrånglade bestämmelser utan rättshjälp, och någon sådan står henne kanske icke till buds. Men har hustrun tillerkänts en dylik rätt, bör det finnas ett instrument, som är lämpligt och så lätthanterligt, att man kan göra rätten gällande.

Med denna min uppfattning om lagförslagets principiella sida är det tydligt, att jag icke kan gilla den uppfattning, som fått uttryck i ett par reservationer, att man skulle inskränka sig till att upphäva mannens personliga målsmanskap och låta förvaltningsrätten stå kvar. Det vore icke en reform i sak, skulle det vara slutet på det stora lagstiftningsarbetet, tycker jag, att fabeln om berget och råtten vore rätt så tillämplig. Jag vill fråga, om någon kan tro, att detta skulle vara den slutliga lösningen på ett krav, som, jag upprepar det, stått på dagordningen en hel mansålder. Förvisso icke.

Till slut några synpunkter, som sammanhånga med vad jag först nämnde. Man anser ju, att lagförslaget såsom sådant möjligen skall kunna ha till följd att äktenskapets helgd förminsкас. Man har såväl i reservationerna som i dagens diskussion pekat på några paragrafer, och det är dels 5 kapitlet giftermålsbalken §§ 5, 6 och 7, dels 6 § i lagen om barn i äktenskap. Jag kan icke alls finna, att dessa bestämmelser skulle vara ägnade att verka splittrande i äktenskapet och att detta skulle vara en anledning till att man bör förkasta dem. Jag vill framhålla, att man bör se ifrågavarande lag och 1915 års lag i ett sammanhang. Icke därför, att jag på något vis vill framhålla, att skilsmässa skulle vara ultima ratio i ett äktenskap, där banden börjat lossna, utan endast därför att jag för min del ur dessa bestämmelser läst ut icke det som andra gjort, nämligen att de skulle vara ägnade att yttermera lösa banden, utan sna-

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

rare tvärt om, att de utgöra ett sista försök av lagen, att, när äktenskapet hotar upplösas, förhindra det.

Herr greve och talman! På grund av de skäl jag här anfört ber jag att få yrka bifall till paragrafen.

Herr Olsson, Åhlmans Olof: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag jämte en del andra ledamöter av denna kammar tillhörande bondegrupperna motionerat i denna sak, må det tillåtas mig yttra några ord.

Frågan om ny giftermålsbalk, som nu föreligger, är en fråga av djupt ingripande art i vårt samhällsliv. Då så är, synes mig föga välbetänkt, att frågan skall på detta brådskande sätt avgöras. Det lär väl ändå ej vara för mycket sagt, att den nya giftermålsbalken är för största delen av vårt folk obekant. Ingen skada torde ske, om detta folk beredes tillfälle att allmänna sätta sig in i dess innebörd. Stora folklager stå säkerligen främmande för och kunna ej godkänna de principer, varpå detta förslag är byggt. Den gällande rätten har djupa rötter hos allmogen. Man får väl ändå medge, att allmänheten under den jämförelsevis korta tid, som detta lagförslag varit tillgängligt, ej haft tid eller kunnat sätta sig in i alla dess detaljer. Visserligen har i pressen och i en del broschyrer från juristhåll lämnats åtskilliga upplysningar i frågan, dels för förslaget och dels mot detsamma, och på möte i Stockholm ha vissa kvinno-föreningar uttalat sig för lagen, men svårigen torde kunna påstås, att därmed frågan för den stora allmänheten till sina rättsverkningar och sin innebörd blivit fullt känd. För en fråga som denna borde väl ändå folket ute i bygderna beredas tid och tillfälle att sätta sig in i dess olika detaljer för att kunna bilda sig ett omdöme om dess innebörd och lämplighet.

För egen del vill jag säga, att jag, ehuru jag som nämndeman en lägre följd av år varit allmogen behjälplig med bouppteckningar och arvskiiftens upprättande, på dessa få dagar, som utskotts-förslaget varit tillgängligt, icke kunnat få klart för mig innebörden och rättsverkningarna om giftorättsgods och arvsrättsförhållanden i övrigt.

Jag tänker icke ingå på någon längre kritik av det föreliggande förslaget, men det är en sak i utskottets utlåtande, som jag icke kan förbigå. Förvaltningsrättens tudelning i ett jordbrukarhem, där markarna var för sig, oftast med suverän självständighet sköta speciella grenar av de gemensamma affärerna, torde även för juridiken vara ett svårslutligt problem, och, såvitt jag förstår, har jämväl utskottet erkänt detta, då detsamma i frågan om hustruns rätt till ersättning för utfört arbete måst förklara, att detta icke kan tillämpas, om hustrun är sin man behjälplig i jordbruks göromål. Jag förutsätter nämligen, att utskottet icke genom sitt uttalande har velat framföra en sådan undervärdering av jordbruksarbetet, att det på grund av sitt eget mindervärdiga värde ej bör ersättas. När bland den stora allmänheten ute på landsbygden säkerligen icke förefinnas några brådskande fordringar på ändringar i vår nuvarande gifter-

målsbalk, finner jag det besynnerligt, om ändring av lagen skulle påkallas på grund av storstädernas förhållanden — jag finner det besynnerligt säger jag, om landsbygdens befolkning, som dock är det stora flertalet, skall underkasta sig lagar och bestämmelser, som för dem äro opåkallade och för deras rättsuppfattning i stort sett främmande.

*Förslag till
gjftermätsbalk.
(Forts.)*

Professor Alexanderson nämnde i sitt anförande bland annat, att han hade funnit, att icke en enda lantman höjt sin röst mot det föreliggande lagförslaget. Jag skall i anledning härav be att få säga herr Alexanderson, att detta icke är riktigt. Jag tror mig känna minst lika många lantmän som herr Alexanderson, och jag vet med bestämdhet, att många av dem, för att icke säga de allra flesta, i denna fråga ha en helt annan åsikt än den herr Alexanderson tyckes företräda.

Då denna debatt dragit så långt ut på tiden, skall jag icke yttra mig vidare härom. Jag vill blott mot lagförslagets antagande för närvarande åberopa de skäl, som reservanterna, herrar Rogberg och Reuterskiöld anført i sina reservationer. Mig synes under sådana förhållanden icke vara välbetänkt att i ett nu upphöja detta förslag till lag.

Herr greve och talman: Jag ber att få yrka bifall till herr Rogbergs reservation vidkommande utskottets hemställan i dess helhet.

Herr Larsson, Edward: Herr greve och talman! Det är uppenbart, att vid en så genomgripande förändring i lagen om äktenskap, som utskottet i föreliggande utlåtande föreslår riksdagen att antaga, är det många som ställa sig tveksamma. Det är så många, som alltid ställa sig tveksamma, ja rent avvisande till allt nytt, och ändå äro väl de nya lagförslag, som framkomma, avsedda att råda bot på bestående missförhållanden. Så även i detta fall.

Jag måste i detta sammanhang uttala min stora förvåning över den ståndpunkt bondeförbunden synas intaga i denna fråga. Det förefaller nämligen vara partifrågor för dem, och det förvånar mig så mycket mer, som kvinnorna på landsbygden och hustrurna isynnerhet få bära en nog så tung börda. Ja, då männen ligga borta i offentliga uppdrag, är det kvinnorna som i många fall få sköta hem och jord. Det är ju mot vissa detaljer man vänt sig, men man får väl inte därför, att man icke kan godtaga vissa detaljer, förhindra en sådan stor frågas lösning. Då det har sagts, att inga krav framkommit från landsbygden på att få denna fråga löst, vill jag fråga: När har det väl framkommit krav från landsbygden på någon särskilt stor reform? Att man mot vissa detaljer kan hysa betänkligheter, kan jag förstå, men att man i den tid som nu är kan söka, såsom herr Reuterskiöld med hela sin lysande oratoriska begåvning gjort, stjälpas detta lagförslag, det är för mig obegripligt. Det måste bero på, att vi se frågan från så olika syn-

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

punkter, under det att herrar reservanter och med dem liktänkande till en viss grad se frågan på samma sätt, som man såg den, då 1693 års kyrkohandbok skrevs, har utskottsmajoriteten följt utvecklingen och ställer sig följaktligen förstående för tidens krav på rättvisa. Det vigselformulär som fanns i den nämnda handboken och som gällde till år 1811, blev då åtskilligt förändrat, men jag skall ändå be att få läsa upp en del därav. Den visar, hur man tänkte om kvinnan på den tiden. Det heter: »I skolen granneligen besinna, att Gud sjelf hafwer sticktat äktenskapet och satt mannen till qvinnones hufvud, att han skall vara hennes förman, regera henne i Gudsfrucktan til det bästa». — Och vidare: »Och såsom mannen är begåfvad med större förnuft och starkare natur än qvinnan; så skal han också bruka sådane Guds gåfwor henne til bistånd och icke til förtryckelse». — Vidare står det: »Desslikes skal ock qvinnan vare mannen lydig, älska honom, hålla honom för sitt hufvud och förman, tänkande på att hon är skapad mannenom til hjelp. Icke skal hon bjuda til att råda öfwer honom. Ty qvinnan är skapad för mannens skuld, och icke mannen för qvinnones skuld.»

Det är uppenbart, att de, som hysa ett sådant betraktelsesätt, hava orsak att yrka avslag. Det är ju alltid svårt att tränga in i nya lagförslag, och konsten är att få fullt klart för sig, för vem man lagstiftar. Så vitt jag förstår, vilja reservanterna skriva en lag för normala och lyckliga äktenskap, då däremot detta lagförslag avser att komma till användning, då äktenskapen söndras och bliva olyckliga. De ärade reservanterna fästa alldeles för mycket avseende vid lagar och lagparagrafer och alldeles för litet avseende vid den mänskliga naturen. Det blir i vanliga fall ändå så, att den starkaste viljan gör sig gällande. Vad som för herrar reservanter och dem, som stå på deras ståndpunkt, synes vara mest motbjudande, vad som de anse mest farligt att rucka på, är mannens husbondevälde och målsmansskap samt att den nya lagen skulle skapa så kallade Stockholmsäktenskap. Men hur är det verkligen med detta husbondevälde och detta målsmansskap? Är det icke så, att i lyckliga äktenskap intet sådant existerar? I ett äktenskap, som är byggt på kärlek och förståelse, söker man icke efter lagparagrafer för att driva igenom några önskemål — de frågor, som där uppkomma, avgöras utan att man tänker på, vad lagen säger. Vi kunna således säga, att de lyckliga äktenskapen i verkligheten icke beröras av detta lagförslag, ty sammanlevnaden där är oberoende av, vilka lagar som skrivas. Vem är det då som herr Reuterskiöld och med honom liktänkande vilja skydda? Vem är det som han så oförtrutet kämpat för? Jo, det är männen i de olyckliga äktenskapen. Hur skyldig mannen än må vara till söndringen i äktenskapet, hur illa han än behandlar hustru och familj, hur usel och dålig karakter han än besitter, så skall han ändå vara målsman och husbonde över denna stackars kvinna, som varit nog olycklig att i

Förslag till
giftmålsbalk.
(Forts.)

äktenskap vara förenad med en sådan man. Sannerligen vore inte det ofantliga arbete, som herr Reuterskiöld nedlagt för att få detta förslag omkullkastat vara värt en bättre sak! Det finnes otaliga bevis på hem, där mannen varit en brutal odugling, en drinkare, och där en arbetsam och duktig kvinna måst försörja både mannen och familjen. Kan det verkligen vara rättvist, kan det verkligen vara oss män värdigt att stifta sådana lagar, att en sådan man likväl skall vara husbonde och målsman för hustrun? Jag kan då aldrig ge min röst för ett sådant förslag. I fråga om s. k. Stockholmsäktenskap är det ju känt, att med nuvarande lag ha många s. k. Stockholmsäktenskap kommit till stånd — gällande lag har således icke kunnat hindra detta. Hur det kan bli under nya lagen därom är litet svårt att sia. I varje fall tonde icke de skäl, som anförts för att den nya lagen skulle uppmuntra dessa, hålla streck, då det väl vanligtvis är mindre bemedlade, som använda sig av denna form för äktenskap, varför frågan om målsmanskap och därmed följande förvaltningsrätt icke kommer att tagas med i några beräkningar. Kvinnan blir med all sannolikhet under den närmaste framtiden både kommunalt och politiskt jämställd med mannen — det skulle vara mer än underligt, om hon inte också skulle vara likställd med mannen i hemmet, där hon dock har och alltid måste ha sin största uppgift att fylla. Skall hon på något ställe vara berättigad till likställighet med mannen, så är det i familjen, i hemmet. I verkligheten är det så redan nu i de lyckliga äktenskapen. Ja, än mer! Det anses vara brist på bildning, om en man visar sig oartig mot en kvinna, men vad kan vara mera skymfande för henne än att i lag säga, att hon under alla förhållanden är sämre än mannen. Den tröstlösa bild, som världen nu företer är ett verk av männen. Jag tror, att mycket skulle varit annorlunda, om den uppfattningen fått göra sig gällande, att kvinnan varit likställd med mannen, och att hon följaktligen fått deltaga i beslutet. Sämre än det är kunde det inte blivit. Det är min övertygelse, att skall det bli ordning och reda i detta kaos, som nu överallt stirrar emot oss, så måste kvinnorna i mycket hög grad bidra härtill.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Enhörning: Herr greve och talman, mina herrar! Man skulle kunna säga, att Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny giftmålsbalk ingår som led i den lagstiftning, som med all makt vill borteliminera den fond av självansvar, som utgör ett folks förnämsta egendom och styrka. Tiden är onormal, och man vill råda bot för bristerna genom ett forcerat lagstiftningsarbete inom alla områden. Avsikten är god, men vi få ej i vår strävan att förbättra komma med alltför krassa och skriande lagparagrafer, som vilja göra sig breda och avgörande till förfång för det intuitiva och självklara. Man vill automatisera samhället. Allt

Förslag till
giftermålsbalk.

(Forts.)

skall vara så bekvämt. Intet problem får utveckla sig naturenligt i sin speciella miljö. Staten skall som en jätteautomat kunna prompt servera en lösning på alla frågor, bara man trycker på knappen.

Ett dylikt system är under alla förhållanden förkastligt och i all synnerhet när man nu vill tillämpa det på det område, där staten djupast sett har sina rötter, familjen. Varje familj är en stat i staten och skapar och följer sina egna oskrivna lagar. Dessa utkristalliseras ur de slitningar och prövningar, som i vår ofullkomliga värld ej kunna undvikas. Vi böra akta oss för att lagstifta *sönder* familjen, att revolutionera de bestämmelser för äktenskaps ingående, som under tidernas lopp vuxit fram jämsides med kulturens utveckling. Lagförslaget är till sin allmänna anda ett uttryck för den svartaste pessimism — det ger ett underbetyg åt hela vårt folk. Man vill lära människorna att starta sitt samliv i misstänksamhetens tecken, och man ger med alla dessa paragrafer en lätt åtkomlig och bekväm patentmedicin att tillgripas, då tvedräkt uppstår. Men i stället för att skänka bot kommer det läkemedlet att förvärpa en feber, som annars efter överståndens kris skulle ha lett till hälsa. Man vill ej erkänna, att livet självt bäst fostrar människorna. Det måste vara en inkonsekvens att, samtidigt som man i vårt land nedlägger ett oerhört arbete för uplysningens och bildningens spridande, individens rätt att tänka och handla själv allt mer och mer underkännes.

Eller kanske är det ej någon inkonsekvens? Förstår man, att allt lärande sådant det nu bedrives syftar mot att civilisera och ej kultivera, att man öppnat slussarna för all kunskap att strömma ut över folket utan att samtidigt tänka på att leda strömmarna i ett befruktande kanalsystem. Man har med andra ord tappat känslan för de andliga värdenas betydelse. Och därför lagstiftas nu in absurdum. De tusentals paragraferna bilda ett sluss-system, som skall visa sig vara ett lekverk, om floden skulle börja gå med häftigare vågor än nu.

Från barndomen hava vi ju fått lära, att äktenskapet »är instiftat av Gud» och vidare att »de tu äro ett». Detta lagförslag ger oss emellertid i stället bilden av en förbindelse, där tvenne parter stå emot varandra och med spänd uppmärksamhet bevaka sina särintressen. De gemensamma intressena komma i andra rummet. På den grunden bildas ingen familj, som kan pröva en dust med livets stormar.

Lagförslaget avser, att göra äktenskapet till en ekonomisk förening eller, såsom professor Clason anförde vid remissdebatten, till ett äktenskapsaktiebolag, vars statuter parterna skola söka utnyttja för att skydda sig mot varandra och skaffa sig fördelar den ene på den andres bekostnad. Det är, såsom jag nyss yttrade, i misstänksamhetens och ej i förtroendets tecken, som två människor skola börja sin gemensamma vandring.

1915 års äktenskapslag har visat sig medföra, att antalet skilsmässor i betydlig grad ökats, åtminstone här i Stockholm, och blir

*Förslag till
giftermåtsbalk.
(Forts.)*

Föreliggande förslag upphöjt till lag, torde vi få komma att räkna antalet skilsmässor per år med betydligt högre siffror än nu, i synnerhet sedan kunskapen om de nya bestämmelserna genomsyrat vår landsbygd, där en gammaldags patriarkalisk uppfattning av äktenskapets helgd varit det verksamaste medlet att hålla vår folkstam sund. Även om mycket brister i de nuvarande äktenskapslagarna, får man ej utan vidare kasta bort en ärevärdig tradition, som dock visat sig vara en konserverande makt. Såsom exempel på lagens rigorösa verkningar, vill jag andraga giftorättsinstitutet. Här kommer en fullständigt revolutionerande uppfattning att göra sig gällande. Men det korresponderar ju, som sagt, med den tid, i vilken vi leva och bör därför icke väcka förvåning. Vid skilsmässa skall nu, enligt förslaget, även den fasta egendomen, sedan skulderna betalats, delas lika mellan makarna, oberoende av vem av dem, som medfört den i boet. Detta kan visserligen genom så kallat förord vid äktenskapets ingående förekommas; men huru många äktenskap synnerligast på landsbygden komma icke att ingås, innan den stora allmänheten fått upp ögonen härför. Uti dylik delning ingår även fastighet, som medföres i boet eller ärves under äktenskapet, vilket vår nu gällande lag undantager från dylik delning och vilken rättsuppfattning är djupt inrotad i alla våra samhällsklasser.

Vad blir väl följden av de nya bestämmelserna? Jo, helt enkelt den, som herr Rogberg anfört i sin reservation; hädanefter kommer mången att skilja sig till pengar — tillförne har man gift sig till pengar. Motsatserna beröra varandra. En formlig sport kan på det sättet utveckla sig. Man kan sålunda icke allenast bliva av med sina skulder, utan även förskaffa sig ett kapital. Ett par dylika experiment och existensen för framtiden är tryggad!

Framlidne professor Winroth, auktoritet på familjerättens område, säger härom, att »äktenskapet på detta sätt neddrages till ett medel att i lagliga former tillskansa sig annans egendom på bedrägligt sätt». I stället för att befästa familjen inbjuder därför, enligt min mening, lagförslaget familjen att föra en lät-gå-politik, som kan få de sorgligaste följder för den större familjen — staten.

Förslaget innehåller visserligen mycket av värde, men vissa huvudprinciper äro av ondo. Samhället förklarar sig genom vissa av förslagets paragrafer icke blott vilja verka rättande på onormala och oharmoniska äktenskap, utan det förklarar sig även vilja snabbt gripa in i sådana fall, då kontrahenterna själva bäst skulle ha rätt upp härvan, om det inte legat så förledande nära till hands att i första uppbrusningen kalla på lagens hjälp.

I denna lag betonas vidare i synnerhet hustruns rätt. Men jag fruktar, att då allmänheten fått klart för sig verkningarna av lagen, kommer äktenskapsfrekvensen att i hög grad minskas, för att efterträdas av den fria kärlekens äktenskap. Huru gick det, vilka följder hade väl dessa äktenskap hos de gamla romarna? Männe icke dessa voro anledningen till den sedeslöshet, som bringade romerska riket på fall? Samma perspektiv står här för dörren, och därför hava vi alla skäl att betänka oss mer än en gång, innan vi skrida till antagandet av en ny äktenskapslag.

Förslag till
giftermålsbalk
(Forts.)

Jag instämmer därför i herr Rogbergs reservation och yrkar, herr talman, avslag på såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag borde egentligen ej yttra mig under denna debatt, därför att jag till min skam måste erkänna, att jag ej har satt mig in på något som helst grundligt sätt i förslaget, vilket också torde framgå därav, att det ej föreligger någon enda motion från min sida i detta ärende. Saken är emellertid den, att man ej kan hinna med allt och lätt gripes av en viss trötthetskänsla. Dessutom ehuru jag särskilt intresserat mig för denna fråga på mycket mångskiftande sätt under föregående perioder av riksdagsarbetet, och även eljest har jag nu liksom förut haft en känsla av, att den i alla fall lagts i händer, för vilka jag haft det största förtroende, och i händer, som jag visste skulle syssla med frågan mångsidigt och ur det stora flertalet äktenskaps synpunkter.

Emellertid vill jag konstatera, trots min stora okunnighet i huvudsaken, att detta förslag icke blott har ekonomiska sidor, om vilka det mest talas, utan det har även försökts att på ett ganska framstående eller åtminstone aktningvärt sätt framföra ömsider i lagstiftningen även andliga värden. Ett sådant är målsmanskapets avskaffande. Men förslaget fäster ej sådan huvudsaklig vikt vid detta, och mycket riktigt anmärkes, att detta målsmanskap i själva verket redan varit tämligen avskaffat. Det är sålunda en falsk paroll, då man försäkrar, att förslaget bara ropar ut, att de stora insatserna i detsamma är just detta målsmanskaps avskaffande.

Jag vill erinra om ett annat andligt värde, som enligt min uppfattning är förslagets genius. Det återfinnes i 5 kap. 2 §, där det omtalas för första gången åtminstone i svensk lagstiftning, att hustruns verksamhet i hemmet är att räkna till familjens underhåll. Bara en sådan bestämmelse kunde vara för mig tillräckligt motiv att tillstyrka ett förslag, som innehåller ett så betydande framsteg, ett framsteg, som visserligen kanske ej har makt att manifesteras sig ännu så mycket även i praktiskt handlande, men som i alla fall är en ideell utgångspunkt för att påbygga detta lagförslag i tillämpningen i livet under tidernas längd. Dessutom innehåller ju förslaget en mängd andra stadganden, som äro avsedda att införa en mera humanitär anda och giva rättvisa åt båda hållen och befästa den ställning av jämbördighet med iakttagande av hennes olika kallelse, som bör kvinnan vederfaras. Man kan därför säga, att förslaget innebär ett ofantligt framsteg, såvitt jag förstår, för förverkligandet av Geijers bekanta sats, att rättsmedvetandets utveckling går i bredd med erkännandet av kvinnans rättigheter, en sats, som för övrigt ej är ensamt Geijers, utan som återfinnes även i andra europeiska länders historia.

Därtill kommer nu, att förslaget är ett skandinaviskt lagförslag. Därigenom har sålunda hela detta vårt lagstiftningsarbete höjts upp på ett mycket högre plan, varigenom det får förmåga att verka mäktigare inåt och mera vägledande och starkare även utåt. Och jag har en känsla av, att detta lagförslag väl aldrig skulle varit möjligt att genomdriva i den omfattning, som det nu har, eller i varje händelse

ej ha varit färdigt i detta ögonblick, om det ej bakom sig hade haft detta ideella inslag, som ligger i att vi vidgat vårt lagstiftningsarbete på ett så märkligt sätt och kunnat åstadkomma i en så svår fråga ett för tre skandinaviska länder likartat förslag. Därmed innebär förslaget ett framgångsrikt steg mot förverkligandet även från vår sida och genom våra bemödanden av rättens universalitet.

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Emellertid är det klart, att förslaget också är behäftat med vanskligheter. Det måste det vara; det är ej tillkommet såsom ett led i ett tusenårigt rike, utan det kan ej vara något annat än en lag för vår tid och ett trappsteg, som sannerligen och säkerligen ej kan och får bli det sista.

Det har här varit två system i själva verket, som brottats med varandra: det ena, att lägga grunden till det hela i den fullkomliga skillnaden i egendom och sedan genom undantagsbestämmelser taga hänsyn till alla de fall, som därigenom kunde bliva oskäligen. Det andra systemet åter är grundat väsentligen på egendomsgemenskap, och genom undantagsbestämmelser söker man tillgodose de fall, som även genom ett sådant system eljest måste leda till stora orättvisor i tillämpningen. Dessa båda utgångspunkter kunna ju vara lika goda båda två, bara man lyckas i systemens fulländning, ty då mötas de i själva verket och bliva ett.

Jag får då erkänna, att på den tid, då jag började sysselsätta mig med den här saken, hade vi de anglosachsiska föredömena. Det var i »föreningen för gift kvinnas äganderätt», som jag hört med ringaktning omtalas även bland förslagets tillskyndare, som en förening, som hade en mycket dunkel och ensidig syn på dessa saker. Men jag kan försäkra, att den var dock den enda sammanslutning, som på den tiden kämpade för kvinnans rättigheter, och det var ej som man vill påstå så, att det bara hade grundats en överklassförening för kvinnas äganderätt, som skulle tillgodose de stora förmögenheternas intressen i samfundet, utan man ville arbeta för att tillgodose rättvisan i både de stora och små äktenskapen, och man kämpade för alla de olika sidorna av problemet, som förekomma på detta vidlyftiga och viktiga område. I allmänhet hade man på den tiden tänkt sig, att utgångspunkten skulle bli den fullständiga egendomsskiljaktigheten, som de anglosachsiska föredömena hade, och sedan skulle det kompletteras med undantagsbestämmelser, som skulle rätta till det hela.

Nu har hela detta förslag till lagstiftning gått en motsatt väg. Det är nog kanske förklarligt därför, att man då utgår från en lagstiftning, som vi själva hava. Det är en mera historisk utveckling. Det är kanske också »opportunt». Lagstiftarna äro nog ej endast idealister, utan de ha, och det kanske i allt för hög grad, försökt att såsom termen lyder »få fram något, som skulle kunna gå igenom i riksdagen» — en synpunkt, som jag alltid funnit förhatlig, men på samma gång mycket begriplig.

Jag har i min hand ett brev, som är undertecknat endast med orden »en olycklig». Detta brev innehåller en vädjan, att man måtte se till, att det enligt den blivande lagstiftningen ej må kunna inträffa så, som det har gått för denna olyckliga. Då har det ju för mig varit

*Förslag till
giftermålsbalk.*
(Forts.)

en uppgift att se till, huruvida lagstiftningen fyller måttet av dessa förhoppningar. Den olyckliga är en gift kvinna, som haft och fortfarande har en liten, liten bod på en undanskynd gata med ett litet, litet lager. Hon träffade en man, hon blev gift med honom — en hovmästare på ett hotell. En månad efter giftermålet lämnade han sin plats, antingen frivilligt eller avskedad, det vet hon icke. Och sedan har han ej gjort ett skapande grand, bara legat henne till last och blivit en allt mer och mer brutal människa och sökt förstöra hennes lilla affär. Nu måste hon söka skilsmässa från sin man. Då är det oerhört bittert, att hon enligt nu gällande lag skall behöva till denne parasit och odåga avstå hälften av sitt lilla varulager i den lilla fatiga boden! Ja, varen goda och sen till, bönfaller hon, att det ej blir fallet enligt den blivande lagstiftningen!

Nu finner jag emellertid, att det i den blivande lagstiftningen egentligen blir på samma sätt; men det finnes dock verkligen en undantagsbestämmelse, som söker rätta till det hela något. Det står i lagen på ett ställe, att när mannen grovt försummat sina plikter i äktenskapet, så kan hustrun vid skilsmässa få skadestånd. Det är ett mycket oegentligt uttryck för skadestånd, att hon skall få behålla sitt lager, och jag förmodar, att det ofta blir en otillräcklig bestämmelse. Jag föreställer mig dock, att en domstol i detta fall skulle döma på så sätt, att hustrun får skadestånd och såsom sådant får behålla den andel i lagret, som mannen skulle ha såsom giftofört.

Men jag tänker mig då även ett annat fall, som är mycket vanligt. Det finnes en kvinna som har en liten besparing på ett par tusen kronor på en sparkassebok. Hon har blivit gift med en frisk och arbetsför man. Det uppstår skilsmässa, vartill hon anses vållande. Ja, vad inträffar då enligt det nya lagförslaget? Jo, då inträffar helt enkelt det, att denna friska, arbetsföra man skall ha ettusen kronor av hennes små besparingar. Man kan ju säga, att det var hon, som vållade skilsmässan, hon hade kanske ett mycket trätgirigt lynne. Men då hon tilläts att samla tvåtusén kronor, fastän hon hade ett trätgirigt lynne, så borde hon väl även ha rätt att behålla dem, då hennes lynne fortfarande finnes till. Det är sålunda en ofantlig orättvisa. Skall hon straffas därför, att hon av naturen fått ett stridigt humör? Hon bör väl ej straffas därför, att hon dock har sparsamhetssinne. Hon behöver sannerligen för egen del sina tvåtusén kronor bättre, om hon har ett trätgirigt lynne än om hon ej hade det.

Jag har framdragit detta som exempel på, att denna lag är behäftad med luckor. Man säger nu: I det stora hela är den till förmån för kvinnorna. Men det får icke vara tillräcklig anledning till, att man lägger en sådan schablon på hela denna lagstiftning, så att det i fråga om de beaktansvärda undantagsfall, som dock i detta fall enligt min mening kunna vara legio, ej skall finnas några utvägar för att lägga dem under domstols prövning för att denna skall ställa allt detta till rätta på det bästa sätt.

Nu möter vidare något annat, som är en överraskning för oss, som gjort våra lärospån i »föreningen för gift kvinnas äganderätt», och det är att förordet finnes kvar, man kan säga i sin gamla form. Hä-

daneftcr skulle man visserligen få göra förord även under äktenskapet, men vad är det annat än att fortfarande åt slumpen överlämnas avgörandet av egendomsförhållandena mellan makarna — den slumpen, att det verkligen blir upprättat ett förord före äktenskapet. Ty efter äktenskapet, ja då blir aldrig något förord åstadkommet, som hjälper när det är tvist, enär de måste vara överens därom. Då upprättas ej något förord för att rädda en hustru, som håller på att mista allt vad hon har, utan bara då makarna vilja komma ifrån fordringsägare.

Slutligen vill jag erinra därom, att med detta lagförslag som de flesta sociala lagförslag — och ett sådant är även detta — så är den yttersta utvägen, som man giver medborgarna, att de få gå till domstol. Man ger dem en rätt att processa och någon annan utväg har man i själva verket ej. Men denna rätt är oftast och för de flesta människor en rätt endast på papperet. De stora massorna, som ej ha juridiska kunskaper och ej ens veta, vart de skola vända sig för att uppsöka denna juridiska kunskap, för dem bli alla sådana gåvor stenar i stället för bröd. Skola de slutligen kunna komma till sin rätt, måste de vända sig till en advokat. För dem är allt detta ingenting annat än det gamla evinnerliga spörsmålet: pengar, pengar och återigen pengar! Och då de ej ha pengar eller ej våga äventyra det lilla de ha, så kommer rättvisan att trots lagens bud gå dem förbi i de allra flesta fall. Jag tror därför, att ingen lagstiftning, som skall skapa verklig rättvisa i sådana här intima förhållanden, kan komma till stånd utan att denna processverksamhet överlämnas åt det offentliga, som tar hand om saken och hjälper alla de små existenserna till rätta. Här i Stockholm finnes ju utvägar för detta i ganska avsevärd mån, genom det s. k. »rättshjälpskontoret», men var finnes det liknande inrättningar i det övriga Sverige? De äro väl ganska fåtaliga i alla fall.

Ja, jag vill så till sist bara uttala det, att erfarenheten får naturligtvis visa vad som brister i detta människoverk, liksom i så många andra, och då gäller det att bättra detsamma med tiden. Nu åter gäller det att tillvarataga det ovanskliga i förslaget, det, som är en vinning för tiderna, och då förslaget innehåller mycket sådant också, är det mig ett nöje, herr talman, att i stort yrka bifall till detsamma.

Herr Reuterskiöld: Den siste ärade talaren har fört tanken tillbaka till »Föreningen för gift kvinnas äganderätt» och han har tagit den varmt i försvar. Jag vill uttala den förhoppningen, att, sedan detta lagförslag gått igenom, samme ärade talare ville med lika varmt intresse omfatta den säkert blivande föreningen för gift mans äganderätt.

En talare på Malmöhusbanken har här framhållit, att den gamla lagen är så dålig och svårläst, att makarna måste anlita advokat för att förstå, vad som där står. Jag ber herrarna läsa t. ex. 5 kap. § 12 i den nya lagen och den kommentar som finnes i utskottsbetänkandet och reservationerna, och jag frågar, om lagen i den punkten är sådan, att en vanlig människa egentligen kan förstå den. Och den punkten är icke den enda. Jag erinrar om, att det finns ett till-

Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)

fälligt utskottsbetänkande på andra kammarens bord rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att få ett tydligare lagspråk än vi bruka begåvas med.

En talare på Stockholmslänsbänken har sagt, att de anklagelser, som här framkastats mot lagberedningen äro oriktiga, ty lagberedningen har just velat skydda hemmet och hemmets intressen. Jag har tillåtit mig i min reservation säga, att detta är sant; men att om krafterna brista, så är viljan visserligen alltid lofvärd, men att därmed syftet ingalunda vinnes — vad jag velat konstatera är ock kraftens bristfällighet och resultatets karaktär av motsatsen till vad man åsyftat.

Därmed kommer jag över till det, som gjorde, att jag begärde ordet, nämligen ett par ord, som min ärade kollega på Upplandsbänken yttrade. Han förde även striden på det vetenskapliga området och det är ett område som knappast lämpar sig att i denna församling använda som stridsplats. Men jag kan ej uaderlåta att erinra, huru den striden pågått i 20 år, under vilka jag skarpt kämpat tämligen ensam, mot »civilisterna» eller våra civilrättsjuristers anspråk på att ensamma representera juridiken och civilrättens anspråk på primatet inom juridiken. Det är klart, att i den striden hava hårda hugg kunnat växlas på båda sidor, och jag har icke något att säga om att den ärade talaren ville kalla mig lekman på civilrättens område; då jag lika visst måste kalla honom lekman på samhällsrättens område, och att om han finner åtskilligt muntert i vad jag skrivit reservationsvis i mina yrkanden, så måste jag säga att det är mycket i »civilisternas» yttranden och yrkanden, som är allt annat än muntert för den levande verkligheten. Och dessutom ber jag min ärade kollega minnas ett ord, som också kan hava sin betydelse: »Skrattar bäst, som skrattar sist.» Giftermålsbalken är visserligen civilrätt, men den är varken blott eller främst civilrätt: det behöva våra »civilister» lära sig förstå.

Vad nu reservationerna angår, trodde jag icke, att talaren hade missuppfattat dem och mig själv också därhän, att jag skulle hava framlagt dem i den tron, att de skulle accepteras av kammaren. Skulle jag hava tänkt detta, hade jag naturligtvis nedlagt ett helt annat arbete på dem, men jag har haft ett annat syfte, nämligen att i få ord — för »civilisterna» helst så äcklande som möjligt och så mycket framkallande deras munterhet och motstånd som möjligt — lägga fram det ur samhällsrättens synpunkt, som jag ansett vara önskvärt och lämpligt. Jag ser till min glädje, att detta syfte åtminstone i någon mån har vunnits.

Även själva formuleringen av reservationerna är sådan, att den antyder att deras klämmar skola förstås såsom korta sammanfattningar, men ej som slutliga yrkanden i kammaren. I en eller annan punkt kommer jag måhända att göra ett yrkande här i enlighet med dem, men huvudsaken har varit, att nu, liksom under hela den strid jag fört, den offentliga rätten, där den har primatet, den, efter min

mening också bör få det, även om alla Sveriges civilrättsjurister skulle hava en annan mening, ty det betyder, att det finns områden i livet, där det ekonomiska icke spelar den största rollen utan det personliga. Men för »civilisterna» har alltid det ekonomiska den största, kanske enda betydelsen.

*Förslag till
giftermålsläk.*
(Forts.)

Herr greve och talman! Jag ber alltjämt att få yrka bifall till herr Rogbergs reservation.

Herr Widell: Herr greve och talman! En ärad talare på Göteborgsbänken anförde det ökade antalet skilsmässor under de senaste åren som ett stöd för sin åsikt om att den moderna äktenskapslagstiftningen verkade upplösande på äktenskapet.

Jag tror, att den ärade talaren råkat missuppfatta siffrorna. Förhållandet är det, att antalet äktenskapsskillnader i Sverige har ända sedan 1860-talet oavbrutet ökats, men relativt sett har denna ökning ingalunda blivit starkare efter den nya äktenskapslagens införande, utan om det skulle vara någon förändring, vilket ännu är svårt att säga, torde den snarast hava gått i motsatt riktning. Den ärade talaren gjorde en jämförelse mellan siffrorna för åren 1916, 1917 och 1918. Han förbisåg då, att siffrorna för 1916 icke kunna användas vid en sådan jämförelse. Förhållandet var nämligen det, att genom den nya äktenskapslagens införande bortföll det förutvarande mest använda sättet för åstadkommande av äktenskapsskillnad, nämligen egenvilligt övergivande eller för att tala på populärt språk, Köpenhamnsresorna. Ungefär hälften av alla skilsmässor kommo på denna anledning. Men å andra sidan kunde år 1916 icke ännu tillämpas den nya lagens medgivande om äktenskapsskillnad ett år efter hemskilnad. Denna bestämmelse kunde givetvis icke komma till tillämpning före år 1917. Följden var den, att 1916 års siffror i jämförelse med 1915 års visade en plötslig, stark nedgång, som naturligtvis beror på nu berörda orsak. Skall man göra en jämförelse, så måste man jämföra åren 1915 och 1918, och om man då utsträcker jämförelsen ytterligare tre år tillbaka i tiden, till 1912, så visar det sig, att från år 1912 till år 1915 har relativt sett antalet äktenskapsskillnader ökats betydligt mera än från 1915 till 1918.

I övrigt skall jag icke förlänga denna redan långa principdebatt utan endast i största korthet giva tillkänna, att jag för min del kommer att, fränsett vissa principiella bestämmelser, rösta för utskottets förslag.

Herr Alexanderson: Herr talman! Herr Reuterskiöld har verkligen alldeles överskattat min uppfattningsförmåga. Jag erkänner, att jag har trott, att, när han till lagutskottets utlåtande i en rad paragrafer fogat reservationer med föreslagen lagtext, det verkligen var hans avsikt att föreslå kammaren att antaga paragraferna i denna lydelse. Nu har emellertid kammaren hört, att reservanten med dessa yrkanden endast haft för avsikt att, såsom

Förslag till
giftermålsbalk.
(Porta.)

orden föllo, »äckla civilisterna» och icke något annat. De av kammarens ledamöter, som gjort sig den mödan att läsa dessa reservationens lagtextförslag och jämföra dem med utskottets samt verkliga sökt tänka sig in i, vilketdera som är bättre eller sämre, torde knappast bliva reservanten tacksamma, när de få höra, att det endast varit fråga om ett litet skämt kolleger emellan. Men den fördelen bör herr Reuterskiölds upplysning nu hava haft, att vid den kommande specialdebatten vid de särskilda paragraferna vi ju kunna göra processen kort, sedan vi nu hört, huru samtliga dessa yrkanden äro att uppfatta.

Herr Reuterskiöld: Den siste ärade talaren har så till vida misstagit sig, som det icke var uteslutande för att »äckla» civilisterna, som jag formulerat mina reservationer delvis såsom lagtext. De var *formen*, som var avsedd för herrar civilister, vilka knappast brydde sig om innehållet, men detta eller *saken* ansåg jag mig kunna uttrycka även i den *formen*, utan att det därför förlorade något i begriplighet för andra riksdagens ledamöter, vilka därför, om de önskat taga kännedom om skälen för motståndet mot lagen, kunnat utan onödigt arbete göra detta. *Formen* kan ju väljas efter omständigheterna.

Herr Rogberg: Det skulle vara frestande att ingå i ett bemötande av åtskilligt av vad som här yttrats i denna debatt, men jag skall återhålla min lust i det hänseendet och endast bedja att få säga några ord.

Alla hava vi enats därom, att en äktenskapslagstiftning bör vara anpassad efter gällande rättsåskådning och makars levnadsförhållanden. Då har jag påpekat, att båda äro helt olika inom olika samfundslager, och av sådan anledning har jag vågat ifrågasätta uppskov på ett år samt möjlighet av två system på detta område. De invändningar, som emot detta mitt förslag framställts, hava, i den mån jag kunnat följa med denna debatt, varit sådana, att jag är närmast färdig att kalla dem formellt juridiska. Men min uppfattning har däremot vunnit understöd av representanter, vilka såsom jag äro från landsbygden.

Är dessa landsbygdsrepresentanters anhållan om ytterligare uppskov med avgörandet för anspråksfullt? Jag vågar betvivla detta.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på nu föredragna paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle avslå paragrafen och antaga det förslag, som innefattades i punkten 2 av herr Rogbergs vidkommande utskottets hemställan i dess helhet avgivna reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yr-

kanden samt förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

*Förslag till
giftermålsbalk.
(Forts.)*

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner första lagutskottets i utlåtande nr 27 framställda förslag till giftermålsbalk 5 Kap. 1 §, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås ifrågavarande paragraf och antages det förslag, som innefattas i punkten 2 av herr Rogbergs vidkommande utskottets hemställan i dess helhet avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 41.

Då tiden nu var tämligen långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att med den fortsatta handläggningen av förevarande utlåtande skulle anstå till aftonsammanträdet.

Upplästes en till kammaren inkommen skrivelse, så lydande:

Till riksdagens första kammare.

På grund av mig meddelat kommunalt uppdrag, som helt tager min tid i anspråk, anhåller jag att bliva befriad från uppdraget att vara ledamot av riksdagens första kammare.

Stockholm den 19 april 1920.

Oscar Larsson.

Kammaren godkände det hinder, som herr Larsson, Oscar, åberopat till stöd för sin avsägelse av riksdagsmannaskapet och biföll ansökningen samt beslöt därom avlåta skrivelse till Konungen, var-efter ett i sådant avseende uppsatt skrivesförslag upplästes och godkändes.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 27, angående lag innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst;

nr 28, angående lag om ändrad lydelse av § 16 mom. 6 värnpliktslagen den 17 september 1914;

nr 29, angående lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

nr 30, angående lag om tillägg till lagen den 30 maj 1919 om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse;

nr 31, angående lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 32, angående förordning om ändrad lydelse av § 5 i förordningen den 14 juni 1917 angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 33, angående val av tre deputerade att jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen med Konungen överlägga;

nr 34, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 30 maj 1919 om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse;

nr 35, angående förslag till lag om ersättning i vissa fall av allmänna medel till polisman för skada å kläder;

nr 36, angående ändring av 24 § i förordningen om landsting;

nr 37, angående införande av proportionellt valsätt vid val till och inom kyrkofullmäktige i Göteborg;

nr 38, angående ändrad lydelse av §§ 25—27 i förordningen om landsting;

nr 39, angående ändring i rubrikerna 1105 och 1106 i tulltaxan;

nr 40, angående användande av bankovinsten samt rörande ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;

nr 41, angående ändring i § 1 av förordningen om landsting;

nr 42, angående ändring i vissa delar av förordningen om landsting;

nr 43, rörande förordning angående ändrad lydelse av 4 § 2 mom. i förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar;

nr 44, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter; samt

nr 45, angående införselmonopol å socker.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse nr 137, till Konungen angående meddelande av ändrade bestämmelser rörande antalet sjuksängar vid lasarett och sjukstugor.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av vissa lokaler för metallografiska forskningsinstitutet;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa förskott;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efter-

skänkande av kronans rätt till danaarv efter änkan Kristina Fredrika Andersson, född Norman, från Hedemora m. fl.; samt

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrivelse för kronfogden C. O. Helmer att gällda visst honom ådömt belopp.

Anmälles och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om antalet ledamöter i riksdagens kamrar;

nr 29, i anledning av väckt motion om ändring i §§ 90 och 107 regeringsformen;

nr 30, i anledning av väckt motion om ändring av § 1 i kungliga förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjeställningar; och

nr 31, i anledning av väckt motion om ändring av §§ 10 och 89 regeringsformen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beviljande av medel till hjälpverksamhet bland svenska undersåtar, huvudsakligen bosatta i Ryssland och Tyskland, vilka i anledning av världskriget kommit i nödläge;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förhöjning av de enligt reglementet för arméns avlöning under fred i vissa fall utgående dagtraktamenten;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förhöjning av dagtraktamenten till personal vid marinen vid vissa kommanderingar och förrättningar;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution av erlagd tullavgift för vissa av Solna livsmedelsnämnd från Danmark införda konservpartier;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till utförande av sjömätningar vid Spetsbergen;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för anskaffande av valkuvert m. m.;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa bestämmelser angående ålderstillägg för civila befattningshavare i statens tjänst;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 25 av femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för år 1921 för vissa förberedande åtgärder för genomförandet av allmän sjukförsäkring;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för linjeingenjören vid telegrafverket H. Celion att övergå på den från och med år 1919 gällande avlönings- och pensionsstat för telegrafverket;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående över-

låtelse av den gamla järnvägsbron över Ångermanälven vid Forsmo; samt

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att belåna en till likvidering av viss del utav köpeskillingen för aktiebolaget Stockholmstelefontelefonanläggningar utställd revers;

bevillningsutskottets memorial, nr 26, angående ifrågasatt remiss till annat utskott av motionen II: 67, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ett omedelbart utnämmande av ersättningssakkunniga för överprövning av ärenden rörande genom den nya rusdryckslagstiftningens genomförande betingad ersättning; ävensom

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, rörande två motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 34, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets memorial nr 24 angående gottgörelse för förlust å restaurangrörelsen i riksdagshuset;

nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkt 7 i bankoutskottets utlåtande nr 26 angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; samt

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om höjning av misräkningspenningarna åt riksgäldskontorets kassör.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kamraren åtskildes kl. 4,53 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
